דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

מורה נבוכים חלק שני פרק מז יז

אחד משני קצוות הסותר יותר ראוי, וכבר זכרתי לך (בפרק ע"ה מלק מ') דרכי המדברים בקיום חדוש העולם והעירותיך על מקום הטענה עליהם, וכן כל מה שזכרו אריסט"ו והנמשכים אחריו מן הראיות על קדמות העולם אינו אצלי מופת חותך, אבל טענות שיגוים הספקות העצומות במה שתשמעהו, ואשר אשתדל בו אני, שאבאר כי היות העולם מחודש על דעת תורתנו שכבר בארתיהו אינו נמנע, ושהראיות ההם כלם הפילוסופית אשר יראה מהם שאין הענין כמו שזכרנו, ימצא לטענות ההם כלם פנים יבטלום, ויבטל עשות הראיה בהם עלינו, וכאשר התבאר לי זה והיתה זאת השאלה, ר"ל קדמות העולם או חדושו, אפשרית, היתה אצלי מקובלת מצד הנבואה, אשר תבאר ענינים אין בכח העיון להגיע אליהם, כמו שאבאר שהנבואה לא תבטל ואפילו על דעת מי שיאמין הקדמות, ואחר שאבאר אפשרות מאמרנו, אתחיל בהכריעו על זולתו בראיה עיונית גם כן, ר"ל בהכריע המאמר בחדוש על המאמר בקדמות, ואבאר שכמו שתתחייב לנו קצת הרחקה באמונת החדוש, כן תתחייב הרחקה יותר גדולה ממנה באמונת הקדמות. והנני אתחיל עתה בהמציא הדרך אשר תבטל ראיות כל מי שיעשה ראיה על קדמות העולם:

פרק יז כל מתחדש היה אחר שלא היה, א ואפילו היה החמר שלו נמצא ואמנם הפשיט צורה ולבש צורה אחרת, יהיה טבעו אחר התחדשו והשלמו ונוחו בלתי טבעו בעת התהוותו והתחילו

אפודי

פרק יז א ואפילו היה החומר שלו נמצא וכו'. ר"ל ואפי' המתחדש אשר היה החומר שלו נמצא ואמנם המחדש היה מצד שנמשכה מהחמר צורה אחת ולבש צורה אחרת, עדיין יהיה טבעו אחר התיצבו והשלמו בלתי טבעו אשר היה

שם טוב

כיס הטעמות וכל מה שמביא להאמין החדוש באותם הדרכים הוא מחליש אמונתו למה שיוכל האדם לבטל אותם הטעמות. ויש חלק אחר שמאמינים שיש מופת חותך על שהעולם קדמון כמו מפרשי ספרי אריסט"ו. והרב המורה מאמין שהם טענות ישיגוים ספקות עצומות וכי העולם כבר אפשר

שיהיה מחודש, כי הראיות כלם מהפילוסופים ימצא לטענות ההם כלם פנים יבטלום, וכאשר היתה זאת השאלה קדמות העולם או חדוש אפשרית, היתה אצלו מקובלת מצד הנבואה תבאר ענינים אין בכח העיון להגיע אליהם כמו שאבאר שהנבואה לא תבטל אפילו לדעת מאמיני הקדמות, ואחר שאבאר אפשרות מאמרנו ר"ל היות העולם מחודש אתחיל להכריעו על זולתו בראיות העיוניות ג"כ בהכריע המאמר בחדוש על המאמר בקדמות, ואבאר כי כמו שיתחייב לנו קצת הרחקה באמונת החדוש כן יתחייב הרחקה יותר גדולה באמונת הקדמות, ובפרק הנמשך לזה ימליא הרב דרך לבטל ראיות כל מי שיתלה ראיה על קדמות העולם:

פרק יז כל מתחדש היה אחר שלא היה וכו', אחר שהגיע הרב זאת ההקדמה שהיא גדולה ויקרת הערך והוא מושכל ראשון, כי אין לעשות ראיה מהדבר הנבחן לדבר החסר ולא מהדבר החסר למה שהוא נעדר, הביא

קרשקש

צורה נכספת בנפש תחדש בכיסי הזרע חום חזק מעורר הרוח עד שימלאו ממנו עורקי כלי המשגל ויוכן אליו, וזה החום והליחות והקור אשר נתחדשו בגוף מאלו הציורים אינם בעבור חום וקור וליחות אחר רק מצות הציור לבד ואחר שיהיה הציור הגמור סבה להתחדש אלו שנוים בהיולי הגוף ואין זה להיות הנפש בו כי אם אינה בגוף היה ראוי שתפעל a בגוף זולתה ובהיולי העולם כמו זה הרושם אלא שיש להם הקשר טבעי עם גופה המיוחד בה להתחדשה עמו והשקה אותו בטבע והתעוררה אליו, ולא ירחק כמו זה החשק הטבעי כי הולד כאשר יפול באש ובמים הנה האם כבר תשליך עצמה תכף אחריו, ואחר שאיננו רחוק חשק נפשה לגוף אחר שהוא סעוף גופה, ואם לא יהיה הל בגוף נפשה אלא בגוף הולד, איך ירוחק חשקה לגופה בטבע, וזה הקשר החשק הוא אשר יביא רשומה אליו. וכבר יעבור רושם קצת הנפשות אל גוף אחר עד שיפסיד הרוח במחשבה וימית האדם במחשבה ויאמר שמצאו העין ולכן אמר העין יכניס אדם לקבר והגמל בעמק ואמר העין ממית, ועינינו שהוא ישבח הגמל על דרך כשל ויפלא ממנו והתיה הנפש רעה קנאית ויהשוב נפילת הגמל ויתפעל הגמל ממחשבתו ויפול תכף, וכאשר יהיה זה אפשר לא יהיה רחוק שתחזק נפש מן הנפשות על צד הפלא בכח יותר מזה ותרשום בהיולי העולם בחדוש חום וקור ותנועה וכל הצלחת העולם השפל יסתעף מן החום והקור והתנועה כמו שקדם בחדושי האויר וכמו זה יקרא אות ומופת מיוחד, וכן כחות הנפש המדמה יתחזקו ויתדבקו ביקיצה ביידיעת הנעלם כאשר קדם ויחקה המדמה מה שהשיג לצורה נאה וקולות דברים ויראה ביקיצה וישמע מה שהיה רואה אותו ושומעו בשיחה לסבה אשר זכרנוה והתיה הצורה המחוקה בעצם הנכבד צורה נפלאה בתכלית והוא המלאך אשר יראהו הנביא והחוזה, ויהיו ידיעות אשר יגיעו אל הנפש מדבקותה בעצמים הנכבדים דומות אל הדבור נאה המסודר הנופל בחוש המשותף ויהיה נשמע כי זה ג"כ אפשר בלתי נמנע, כל זה

ההתחכמות התחכמו כנגד התורה הקדושה עם שמאמינים בקדמות העולם יאמינו בנבואה ושהיא מחוייבת על הדרך שאמרנו לא שתגיע להם הנבואה בכונה ורצון מהשם, והנה לא ראינו שום פילוסוף ואם הגיע לשלמות כל החכמות והושלם הכח הדברי אשר לו בתכלית השלמות בלמוד עם המדות היקרות שהוחזקו בהם שתגיע לו הנבואה ולא התפאר שום פילוסוף בנבואה, ואם לא היתה הנבואה כונה אלהית היה ראש הפילוסופים שהוא אריסט"ו ראוי בנבואה מכל הנמשכים אחריו או ביניו או לאחריו, והפלא מאלו הפילוסופים אשר יאמינו בנבואה ויהיה לאדם יכולת לשנות הטבעים מצד הכנתו והדבקו בשכל הפועל אם בלמוד ואם בלא למוד והחשבים בבורא יתברך שלא יוכל לשנות דבר אם בעליונים ואם בתחתונים אחר שהעולם מאתו על דרך החיוב, והרב השלם מורנו אמר שהנביא יצטרך אל שלמות המדמה בעקר היצירה ואל שלמות הדברי בלמוד וזולת זה אי אפשר שינבא שאלו הדברים הנכנות לנבואה אמנם אפשר עם הגיעו לאלו ההכנות שלא ינבא כי נבואתו נמשכת אחר הכונה האלהית, אמנם אני תמה בזה משבעים זקנים אשר התנבאו ברצון האלהי אם הושלם שכלם בלמוד והשיגו השם השגה אמתית עם היותם נרדים בפרך ואם היותם רודים בעם העוסקים טרחם מרובה מאד ולא התעסקו בלמוד, וכן לפי דעת הר"ם שאמר בפסוק ואמרו לי מה שמו ששלילוהו היתה שיאמת להם מציאות הבורא אצל חכמיהם ובקש ממנו באי זה דרך יאמת זה להם איך היה צריך לזה אם אלו השבעים זקנים היו שלמים בלמוד והיו יודעים המופתים על מציאותם. אבל נודאי נראה שהשכינה שורה על האדם החסיד הנכבד ואם לא הושלם שכלו בלמוד, וכן נוכל לומר בענין שמואל שהתנבא בהיותו נער והוא לא היה משיג ומכיר אם הקול המגיע אליו בנבואה אם היה נבואיי אם לא והיה מדמה בעצמו שעלו קורא אותו ולא נוכל לומר שהושלם בלמוד בזמן מועט והשתדל בידיעת החכמות המאמתות ידיעת הבורא ותדבק שכלו בשכל הפועל והגיעתתו הנבואה

מורה נבוכים חלק שני פרק יז

ב והתחילו ביציאה מן הכח אל הפעל, וזולת טבעו ג"כ קודם שיתנועע ליציאה אל הפעל, והמשל בו, כי טבע זרע הנקבה ג והוא דם בכיסיו בלתי טבעו בעת ההריון, כשיפגשהו זרע הזכר והתחיל להתנועע, וטבעו ג"כ בעת ההיא בלתי טבע החי השלם אחר הולדו, ואין לעשות ראיה בכל הפנים מטבע הדבר אחר היותו והשלמו והיותו מיושב על השלם שבעניניו, על ענין הדבר ההוא בעת תנועתו להוויה, ואין מביאין ראיה מענינו בעת תנועתו, על ענינו קודם שיתחיל בתנועה, וכאשר תטעה בזה ותמשיך עשות הראיה מטבע הדבר ההווה בפעל על טבעו והוא ככח, יתחדשו לך ספקות גדולות, ויהיו מן השקר אצלך ענינים יתחייב היותם, ויתחייבו אצלך ענינים שקריים, ד ונניח במה שהמשלנו בו, שאיש שלם במדע המוטבע באדם מאד, נולד, ומתה אמו אחר שהניקתהו חדשים ואביו לבדו השלים גידול הנולד ההוא, באי ננזר, עד שגדל והשכיל וידע, והוא לא ראה כלל אשה ולא נקבה מנקבות שאר בעלי חיים, ושאל ואמר לאיש אחד מאשר אתו איך נמצינו ועל אי זה ענין נהוינו, וענהו הנשאל כי כל איש ממנו אמנם נתהוה בבטן איש ממיננו כמותנו היא נקבה בצורת כך, ושכל איש ממנו היה קטן הגוף בתוך הבטן, יתנועע ויחון ויצמח מעט מעט והוא חי, עד שיגיע אל גבול כך מן הגודל, יפתח לו שער בגוף למטה שיצא ממנו, ולא יסור היותו צומח אחר כן עד שישוב כמו שתראנו, והנולד ההוא היתום, ישאל בהכרח ויאמר, וזה האחד ממנו כשיהיה קטן בבטן והוא חי מתנועע צומח אם היה אוכל ושותה ומתנשם בפיו ונחיריו ויוצא, יאמר לו לא, והוא בלא ספק יתחיל להכחיש זה ויעמיד המופת על כל הענינים האלה האמתיים שהם נמנעים, בעשותו ראיה בנמצא השלם הנה, ויאמר כל איש ממנו כשתבלא ממנו הנשימה קצת שעה ימות ויבטלו ממנו תנועותיו, ואיך יצוייר שיהיה איש ממנו בתוך כיס סתום מקיף בו בתוך גוף מדת חדשים והוא חי מתנועע, ואלו בלע אחד ממנו צפור חיה, הצפור ההוא מת לשעתו בהגיעו באצטומכה וכל שכן בבטן התחתון, וכל איש ממנו אם לא יאכל המזון בפיו וישתה המים בימים מועטים ימות בלא ספק, ואיך ישאר חדשים האיש חי מבלתי מאכל ומשתה, וכל איש ממנו כשיזון ולא יוציא בימים מועטים ימות בכאב גדול, ואיך יעמוד זה חדשים בלא יציאה, ואילו נקב בבטן אחד ממנו ימות אחר ימים, ואיך יחשב שזה העובר היה טבורו פתוח; ואיך לא יפתח עיניו ולא יפרוש כפיו ולא יפשוט רגליו וכל אבריו שלמים אין חלי בהם כמו שחשבתם, וכן ימשך לו ההקש כולו שהאדם אי אפשר בשום פנים שיתהוה על זאת הצורה, והתבונן זה המשל ובחנהו אתה המעיין, ותמצא זה ה ענינו עם אריסט"ו שזה בשזה, שאנחנו עדת הרודפים אחר משה רבינו ואברהם אבינו ע"ה נאמין שהעולם נתהוה על צורת כך וכך, והיה כך מכך, ונברא כך אחר כך, ויבא אריסט"ו לסתור דברינו ו ויביא עלינו ראיות מטבע המציאות הנח השלם ההוה בפעל, ז אשר נודה לו אנחנו שהוא אחר התיישבו ושלמותו לא ידמה דבר ממה שהיה עליו בעת ההוויה, ושהוא נמצא אחר ההעדר הנסור, ואי זו טענה תעמוד עלינו מכל מה שיאמרהו, ואמנם יתחייבו המענות האלה ח על מי שיאמר שטבע זה המציאות הנם, יורה על היותו מחודש, וכבר הודעתיך שאני לא אומר זה. והנני אשוב ואזכור לך שרשי דרכיו, ואראך איך לא יתחייב לנו מהם מאומה בשום פנים, אחר שטענתנו

שם טוב

הכיא הרב משל נעלה כדי לבאר מה שכתב, ואמר וגניח במה שהמשלנו שאיש שלם במדע המוטבע באדם נולד ומתה אמו אחר שהניקתהו חדשים וכו' עד יורה על היותו מחודש. וזה שוא ודבר כזב כי טבע העולם לא יורה זה. כבר הודעתיך שאני לא אומר זה עם ארסטו מהמדברים אמרו שטבע העולם יורה על חדושו וזה אינו דעת הרב, ואחר שהבית זאת ההקדמה שב לבטל שרשי דרכי הפילוסופים ואיך לא יתחייב מהם מאומה בשום פנים אחר שטענותיו שהעולם

אפודי

בעת הויתו והתחילו בצורה ההיא: ב והתחילו ביציאה מן הכח אל הפעל וכו'. כ"ל ואותו טבע שיש לדבר בעת יציאתו מן הכח אל הפועל בלתי אותו טבע שיש לו קודם שיתנועע ליציאה אל הפעל: ג והוא דם בכיסיו. כ"ל שזרע האדם הוא דם בכיסים הזרע אשר בבר זכר: ד וגניח במה שהמשלנו בו. כ"ל ונמשיל המשל ממה שהתחלנו בזה הנקבה וכו', כיצד סתום כ"ל הוא הסגור: ה ענינו עם אריסט"ו שזה בשזה. כ"ל זה המתלוקח שיש בין היתום הנמשל ובין אביו כן אותו המתלוקח יש בינינו ובין אריסט"ו, שהיתום ההוא לוקח ראיה מטבע המציאות המיוסד מקודם שיהיה מקודם שיהיה על טבעו והוא בעת הכיאת העולם: ו ויביא ראיה עלינו. כ"ל אריסט"ו: ז אשר נודה לו אנחנו שהוא וכו'. שאותן הראיות אשר אמר אריסט"ו מטבע המציאות אנחנו מודים לו שהם אמתיות בהכרחיות בהם נלקחות מטבע המציאות המיוסד אשר לא ידמה דבר ממה שיהיה בעת הויית העולם על מה שהוא עתה אחר יסוד המציאות ואם כן הראיות ההם אינם ראיות כלל: ח על מי שיאמר וכו'. כ"ל אחר שאנו סוברים ומאמינים שהשם יתעלה ברא העולם מאין לא יוסנו אלינו טענות אריסט"ו כלל

קרשקש

כי

הנבואה, והנה העידה התורה השלימה שהנבואה אינה שורה כי אם בישראל אחר כי הגוים ההמה אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך ואמר נביא מקרבך מאחיך כמני אליו תשמעון ומזה נראה שהנבואה היא בכונת אלהית ז

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

שמענתנו שהעולם בכללו המציאהו השם אחר העדר, והווהו עד שנשלם כמו שתראהו, אמר כי החמר הראשון לא הוה ולא נפסד, והתחיל להביא הראיות על זה (בפרק י"ד מזה) מן הדברים ההוים הנפסדים, ולבאר המנע הויתו, וזה אמת שאנחנו לא אמרנו שהחמר הראשון נתהוה כהתהוות האדם מן הזרע, או יפסד כהפסד האדם אל העפר, אבל אמרנו, שהשם המציאו מלא דבר, והוא על מה שהוא עליו אחר המצאו, ר"ל היות מתהוה ממנו כל דבר ויפסד אליו כל מה שנתהוה ממנו, ולא ימצא ערום מצורה, ועדיו יניע תכלית ההויה וההפסד, והוא לא הוה כהוית מה שיתהוה ממנו, ולא יפסד כהפסד מה שיפסד אליו, אבל נברא, וכשירצה בוראו יעדרהו העדר גמור מוחלט.

ט וכן נאמר בתנועה בישוה, שהוא הביא ראיה מטבע התנועה שהיא בלתי הווה ולא נפסדת, והענין אמת, שאנחנו נאמר כי אחר המצא התנועה על זה הטבע שהיא נחה עליו, לא ידומה הויתה והפסדה הויה כללית והפסד כללי, כהוית התנועות הפרטיות ההוות וכהפסד התנועות הפרטיות, והוא ההקש בכל מה שיתחייב לטבע התנועה, וכן המאמר בתנועה הסבובית אין התחלה לה הוא אמת, אחר המציא הנשם הכדורי המתנועע בסבוב ' לא תצוייר בתנועתו התחלה, וכן נאמר באפשרות המתחייב שיקדם לכל מתהוה, כי זה אמנם יתחייב בזה הנמצא המיושב, אשר כל מה שיתהוה בו אמנם יתהוה ממנמצא אחר, אמנם הדבר הנברא מהעדר, אין שם דבר נרמז אליו לא בחוש ולא בשכל שיקדם לו אפשרות, וכן נאמר בהויית השמים אין הפוך בהם, הנה זה אמת, אלא שאנחנו לא אמרנו שהשמים נתהוו כהתהוות הסוס והחמור, ולא אמרנו שהרכבתם תחייב להם ההפסד כצמחים וב"ח מפני ההפך שבהם, ועקר הענין הוא מה שזכרנוהו, כי הנמצא בעת שלמותו ותמותו לא יורה ענינו ההוא הנמצא לו על ענינו קודם שלמותו, ואין רחוק עלינו גם כן מאמר אומר שנתהוו השמים קודם הארץ, או הארץ קודם השמים, או היות השמים בלתי כוכבים, א מין ב"ח בלתי מין אחר, כי זה כלו בעת הוית זה הכלל, כמו שהבעלי חיים בעת הויתו היה הלב ממנו קודם לביצים כמו שיראה לעין, והגידים קודם העצמים, ואע"פ שאחר שלמותו לא ימצא בו אבר מבלתי אבר מכל האברים, אשר א"א עמידת האיש מבלעדיהם, (ז) זה כלו יצטרך ג"כ אליו אם ילקח הכתוב כפי פשוטו כ ואע"פ שאין הענין כן כמו שיתבאר כשנדבר בזה המאמר. וצריך

שתזהר

אפודי

כי הוא לוקח ראיה מטבע המציאות על מה שהיה בעת הסויה, אמנם אילו לא היה לנו על דרך האמונה מדוש העולם והיינו רוצים לבארו מצד טבע המציאות. אז לא היינו יכולים בטוח לד לבטל טענות אריסט"ו, וזה שאמר הרב אחר שטענותנו וכו': ט וכן נאמר בתנועה. ר"ל בתנועה הסבובית הנגלית: י לא תצוייר בתנועתו התחלה. ר"ל שהתחיל זה החלק להתנועע ראשונה ואחריו חלק אחר, כי בעת התנועע החלק האחד מהגלגל יתנועע החלק האחר בהכרח, וזהו אמרנו שאין לתנועת הגלגל התחלה: כ ואף על פי שאין הענין כן. ר"ל שלא השמים קודם הארץ ולא הארץ קודם השמים אבל

שם טוב

בכללו המציאו השם יתברך אחר ההעדר ונתהווה כמו שתראהו. והנה ראשונה השיב הרב לטענה הנלקחת מטבע הביולי הראשון והתחיל להביא ראיות ע"ז מן הדברים ההוויים הנפסדים ולבאר המנע היותו, וזה אמת שאנחנו לא אמרנו שהשומר הראשון נתהווה כהתהוות האדם מן הזרע או יפסד כהפסד האדם אל העפר, אבל אמרנו שהשם המציאו מלא דבר והוא כפי מה שהוא אחר המצאו, ר"ל היות מתהוה ממנו כל דבר ויפסד אליו כל מה שנתהווה ממנו ולא ימצא ערום מצורה, ועדיו יניע תכלית ההוייה וההפסד והוויית העולם לא נתהוה מדבר, וכן כשיפסד לא יפסד אל דבר אבל נברא מהעדר הגמור, וכן כשירצה בוראו יעדרהו כהעדר הגמור ובמחלט, הרי יתברך שלא יתחייב מהיות הכח היולי נמצא שיהיה העולם קדמון, וכן נאמר בתנועה כשהוא הביא ראיה מטבע התנועה שהוא בלתי הווה ולא נפסדת, והענין אמת שאנחנו נאמר כי אחר המצא התנועה זה הטבע המיוחד אשר היא מיוחדת עליו לא ידמה הוויתה והפסדה הוויה כללית והפסד כללי כהויית התנועות הפרטיות ההוות, וכן ההקש בכל מה שיתחייב לטבע התנועה, וכן אומר בתנועה הסבובית אשר בעבורה חשבו שהעולם קדמון, כי האמת כי אחר שהמציא הנפש הכדורי המתנועע בסבוב לא תצוייר בתנועתו התחלה, וכן נאמר באפשרות המתחייב שיקדם בכל מתהווה כי זה אמנם מתחייב בזה הנמצא המיוחד אשר כל מה שיתהווה בו אמנם יתהווה ממנמצא אחר, אמנם הדבר הנברא מהעדר אין שם דבר נרמז אליו וכו', וכן נאמר בהוויית השמים אין הפוך בהם וזה האמת אלא שאנחנו לא אמרנו שיתהוו השמים כהתהוות הסוס והחמור ולא אמרנו שהרכבתם תחייב להם ההפסד כצמחים וב"ח מפני ההפך אשר בהם, ועיקר הדבר מה שזכרנוהו כי הנמצא בעת שלמותו ותמותו לא יורה הענין ההוא הנמצא לו על ענינו קודם שלמותו, ולמה שבעלי החדוש ימצאו על שתי דעות, אם דעת יראה שהדברים נברא ראשון ראשון כמו שיראה מפשטי הכתוב, או דעת שהדברים נברא כלם כאחד כמו שהוא הדעת האמתי, והסדר הנמצא בהם הוא סדור טבעי וסדור בסבה לא סדור זמני, יאמר הרב כי שתי הדעות לא יוציא לנו אחר שאין ראוי שילקח ראיה מהטבע המיוחד לקודם שלמותו והשלמתו. ואמר הרב וצריך שתזהר

קרשקש

ז"ר יז (ז) זה כלו יצטרך ג"כ אליו אם ילקח הכתוב כפי פשוטו. פי' שנראה מסדר הפסוקים שיתהוה ענין מה ביום אחד וענין אחר ביום אחד וכן בכל ששת ימי בראשית. ואמר אע"פ שאין הענין כן כמו שיתבאר שדעתו הוא שהכל נברא

מורה נבוכים חלק שני פרק יז

שתזהר בזה הענין שהיא חומה גדולה בניתיה סביב התורה מקפת בה, מונעת אבן כל משליך אליה. ואם יטעון עלינו אריסט"ו ר"ל האוחז דעתו, ויאמר, אחר שלא יורה לנו זה הנמצא, במה זה ידעתם אתם שזה מהווה ושהיה שם מבע אחר הויתו, נאמר שזה לא יתחייב לנו לפי מחשבתנו, שאנחנו לא נשתדל עתה שנקיים שהעולם מחודש, אבל אשר נשתדל בו הוא אפשרות היותו מחודש, ולא תבטל זאת הטענה בהביאָ ראיה מטבע המציאות אשר לא נחלוק בו, ובאשר תתקיים אפשרות הטענה כמו שביארנו נשוב. אחרי כן ונכריע דעת החדוש, ולא ישאר בזה השער אלא שיביא לנו ראיה בהמנע היות העולם מחודש, לא מטבע המציאות אבל ממה שיחייבהו השכל בחק השם, והם הדרכים השלשה אשר כבר הקדמתי לך זכרם, ושהם יעשו בהם ראיות על קדמות העולם מצד האל

שם טוב

שתזהר בזה הענין שהיא חומה גדולה בניתיה סביב התורה מקפת בה מונעת אבן כל משליך אליה:

אפודי

בעת אחת נברא, וכמו שיבאר בפרק שלשים מזה החלק במשל שהביא מזרעונים:

אמר שם טוב מה נפלא דרך הרב באלו הדברים, כי

בעל מעלינו דרכי הפילוסופים מבלתי שיתבטל טבע המציאות המיוחד כמו שעשו המדברים והביא הדברים כמו שהם, ואי"כ כל מה שיאמר אריסט"ו אחר הויית העולם הוא אמת ויציב וכוון וקיים. ומשה רבינו ע"ה אדון הנביאים והחכמים היו מלמדים אותו הדרך מבלתי שתמצא כפירה כנגד יסודות התורה, כי אמת הוא כי אחר שנתהווה ההיולי הראשון אינו הוא הווה נפסד, והוא קיים, והוא רמז לכל הדברים ההוויים הנפסדים, וכל הדברים יתהוו ממנו וכל הדברים ישובו אליו, וזה הלמוד הוא מורגל ומושכל ואין בו הכחשה ליסודי התורה, אלא כי אריסט"ו יאמר כי זה היה תמיד ואנחנו המאמינים תורת משה רבינו ע"ה נאמר שנתהווה מהעדר ונתהוה אחר אלא היה, אבל אחר הוויית העולם מה שיאמר אריסט"ו בהיולי הראשון נאמר אנחנו כל קהל עדת ישראל, וכן מ"ש אריס"טו בשלא ימצא תנועה אלא אם לא תקדם לה תנועה וכל התנועות יעלו אל תנועת הגלגל והגלגל מתנועע בסבוב והיא בלתי הווה ולא נפסדת, זה אמת אחר הוייתה כי אין שום תנועה פרטית מאלו התנועות ההוות והנפסדות שלא יעלו לתנועת הגלגל ותנועת הגלגל מתנועע בסבוב ובתמידות מבלתי שיפסד אותה התנועה, א"כ אחר הויית העולם זאת התנועה היא בלתי הווה ולא נפסדת, וכל התנועות יעלו אליה והיא תנועה תמידית שהקב"ה הוא יניע אותה תמיד, א"כ למוד אריסט"ו הוא מסכים עם התורה אחר שנתהווה העולם, אלא שתתחלף ממנה שהוא אומר שלא נתהוה כלל, ואנחנו נאמין שהוא מחודש אחר שלא היה דבר מתנועע כלל, ושהשם יתעלה המציא זאת התנועה והמתנועע בה. וכן מה שאמר אריסט"ו כי כל מחודש אפשרית חדושו קודם חדושו בזמן, זה דבר מבואר בענינים הפרטיים כי לא יתחדש שום דבר אם לא בהיות לו אפשרות קודם, ואם האפשרות יקדם לו יקדם הזמן והזמן הוא נמשך לתנועה א"כ הדברים הם קדומים, וכן ג"כ כי זה האפשרות לא יאבד אם יהיה מחודש אז נלאי, ואם יהיה מחודש קודם התנועה תהיה תנועה, ואם יהיה נלאי למה יתחדש עתה ולא חדשו קודם, זה ביאור מופתי ומורגש אחר הוויית העולם אבל קודם הוויית העולם אחר שנתהווה מהעדר לא יתחייב מה שיאמר אריסט"ו, וכן הענין בכל הדברים כמו שאמר הרב, א"כ כל מה שאמר אריסט"ו אנחנו מסכימים עמו לאחר שנתהוה העולם, ואמנם קודם שנתהוה לא יתחייבו

(בטול) מאמריו, ולכן נקבל מה שאמרו משה רבינו ע"ה ואברהם אבינו:

אמר שם טוב, דע אחיך המעיין כי הפועלים ימצאו על שלשה דרכים, והשנים גלויים ומבוארים והשלישי הוא נסתר ונעלם ממנו למה שלא היה אלא פעם אחד, הפועל הראשון הוא הפועל הדברים המקריים כמו האדם אשר הוא רוקם צורה אחת. כי זה הפועל לא יעשה שום צורה ולא חומר אלא יפעל דברים מקריים, וזה הפועל מקריי לא יוכל לפעול שום צורה אלא דברים מקריים והם ציורים כוללים, אלא תראה המצייר אשר יצייר צורת האדם על כותל לא יעשה שום צורה ולא שום חמר אבל מחמר הדברים וצורותיהם יעשה דברים מקריים, כי לצורת האדם המצויירת בכותל אז בלום אין לה שום חיות ולא שום נפש אלא התמונה והתואר שהם דברים מקריים, ויש פועל אחר גבוה מזה והוא הפועל בטבע כי יקח הצורה בחמרים ויביא הצורות וימשכו ממנו המקריים ג"כ מדם גדות והשכבת זרע יעשה הטבע זאת הבריה הנפלאת מה שלא יוכל שום משכיל לשער שהיה אפשר להתהוות מזה החומר הפחות הבעל חי השלם וכל שכן האדם וכן יעשה מגרגיר אחד נמח נפלא ומעולה. והנה הויית הדברים הטבעיים הם רבים ונכבדים שחכמי לב יתמהו כמו שאמר נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד, ומה כל זה הטבע לא יוכל לברוא שום דבר אם לא יהיה דבר מדבר כי הממחים יתהוו מהגרעינים והבעלי חיים מהזרעים והיסודות והמתלמי החלקים כולם יתהוו מדבר, ויש פועל אחר יותר גדול מזה שהוא האל יתעלה שברא כל הדברים מהעדר הגמור וברא החמר והצורה והמקריים הנמשכים. והנה הפועל המלאכותי לא יוכל לעשות מה שפעל הפועל הטבעי והפועל הטבעי לא יוכל לפעול מה שיפעול הפועל האלהי והפועל האלהי מדרגתו יותר עליונה מכלם ולכן נאמר הצור תמים פעלו, כי פעל המורכב החמר והצורה והמקריים הנמשכים ולכן נאמר אין צור כאלהינו אין צייר כאלהינו, ולמה שזאת ההוייה היא כשנתהוה העולם כי ברא הכל מהעדר המוחלט ולא נתהוה אחר כך שום הוייה כללית ואלו הדברים לא יתהוה אלא ממחר ולא יתהוו אלא בתנועה וזמן ולא יתהוו מבלי שיקדם להם אפשרות ומשא האפשרות, חשבו שהוות הכל ידמה להויית החלק, ואמר הרב שאין הדבר כן כי אף שיצדק בהויות החלקים לא יצדק בהויית הכולל כפי המשל אשר הביא הרב והוא משל נפלא ראוי להתבונן בו כי לא יוכנס שם ערל וטמא, ושתבח מי שנתן לנו מורה צדק. והנה כבר בטלנו הראיות

קרשקש

נברא בעתה שהוא התחלה לזמן ואינה מן הזמן ולא היה זמן קודם לה שהיה תכלית לזמן העובר והתחלה לעתיד ואח"כ נבדלו הדברים בכל יום ויום והוא המשיל בזה לזורע זרעים בבת אחת ואינם יוצאים כלם בבת אחת אבל קצתם בזמן אחד וקצתם בזמן אחר *

פרק

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

האל יתעלה, והנני מראה לך אופני הביא הספוק עליהם, עד שלא תתאמת מהם ראיה בשום פנים, בפרק הבא:

פרק יח הדרך הראשון אשר יזכרו, שיתחייב לנו בו כפי מחשבותם, שהשם יצא מן הכח אל הפעל כשיהיה פועל עת אחת ולא יפעל עת אחרת, וסתירת זה הספק מבוארת מאד, והוא [א] שזה הענין אמנם יתחייב בכל מורכב מחמר בעל אפשרות ומצורה, כי בלא ספק כשיפעל הגשם ההוא בצורתו אחר שלא עשה, כבר היה בו דבר בכח ויצא לפעל, וא"א לו מבלתי מוציא, כי זאת ההקדמה אמנם התבארה במופת בבעל החמר, אבל מה שאינו גוף ואין לו חמר אין בעצמו בשום פנים אפשרות, [ב] וכל מה שיש לו [ג] הוא בפעל תמיד [ד] ולא יתחייב בו זה ולא ימנע בו שיעשה עת ולא יעשה עת, ואין זה שנוי בחק הנפרד ולא יציאה מן הכח אל הפועל. והראיה על זה השכל הפועל על דעת אריסט"ו והנמשכים אחריו, אשר הוא נפרד, והנה יעשה עת אחת ולא יעשה עת אחרת כמו שבאר אבונצ"ר במאמרו בשכל, אשר שם אמר דבר [ה] לשונו, אמת וגלוי כי השכל הפועל לא יעשה תמיד, אבל יעשה עת אחת ולא יעשה עת אחרת, זהו לשונו והוא אמת מבואר, ועם היותו כן לא יאמר שהשכל הפועל משתנה, ולא היה פועל בכח ושב בפעל כאשר עשה בעת אחת מה שלא עשהו מקודם, כי אין ערך בין הגשמים וכין מה שאינו גשם ולא דמיון בשום פנים, לא בעת הפעל ולא בעת ההמנע מן הפעל, ואמנם יאמר לפעולות הצורות הנשואות בחמרים ולפעולת הנפרד פעולה בשתוף השם, ולזה לא יתחייב מהיות הנפרד בלתי עושה בעת אחת הפעל אשר יעשהו אחר כן שיהיה יוצא מן הכח אל הפעל [ה] כמו שנמצא זה בצורות הנשואות בחמרים, ואולי יחשוב חושב שבזה המאמר קצת הטעאה, וזה כי השכל הפועל אמנם התחייב שיעשה עת אחת ולא יעשה עת אחרת, לא מפני ענין אחד בעצמו, אבל מפני הבנת החמרים, אמנם הפעל ממנו הוא תמיד לכל מוכן, ואם היה שם מונע מהפעל ההוא מפני ההזמנה החמרית (ו) לא מפני השכל בעצמו, (ז) ידע זה החושב, שכונתנו אינה להגיד הסבה אשר בעבורה עשה הבורא יתעלה בעת אחת ולא עשה בעת אחרת, ולא אחייבנו בזה המשל ואמרנו שכמו שהשכל הפועל יעשה בעת אחת ולא יעשה בעת אחרת והוא נפרד, כן הש"י, לא אמרנו זה ולא חייבנוהו, ואילו עשינו זה היתה הטעאה, אבל אשר חייבנוהו והוא חיוב אמתי, שהשכל הפועל אשר אינו גוף ולא כח בגוף

אפודי

פרק יח [א] מזה הענין ממנס יתחייב, ר"ל יציאה מן הכח אל הפועל תתחייב כשיפעל עת ולא יפעל עת, וזהו בבעלי חמר לבד: [ב] וכל מה שיש לו, ר"ל כל הדבר שמקפיע הנבדל ההוא בפעל תמיד: [ג] הוא בפעל תמיד. ר"ל שלא יתחייב לנבדל לצאת מן הכח אל הפעל: [ד] ולא יתחייב בו זה. ר"ל שלא יתחייב לנבדל: [ה] כמו שנמצא זה כו'. ר"ל שהצורות בעלות חמר כשיפעלו בעת ולא יפעלו בעת אחרת

שם טוב

הראיות אשר הביאו עלינו מבטא המציאה, ולא נשאר בזה הדבר אלא שיביאו לנו ראיה על המנע היות העולם מחודש לא מבטא המציאות אבל ממה שיחשבהו השכל בחק הדבר והם הדרכים הבלבה והם יעבו בהם ראיות על קדמות העולם מצד האל יתעלה, והנה אראה לך אופני הספוק עליהם עד שלא תתאמת ראיה בשום פנים מהם, בפרק הבא:

פרק יח הדרך הראשון אשר יזכרו, שיתחייב לנו בו כפי מחשבותם, שהשם יצא מהכח אל הפועל כשיהיה פועל עת אחת ולא יפעל עת אחרת, וסתירת זה הספק מבוארת מאד וכו', כי זאת ההקדמה אמנם יתבאר במופת בבעלי חומר והיא אמתית, אבל מה שאין לו גוף ואין לו חמר כבר פעל עת ולא יפעל עת אחרת ואין זה שנוי בחק הנפרד ולא יציאה מהכח אל הפועל, והראיה על זה השכל הפועל כי הוא יפעל עת זולת עת, כי ידוע הוא כי השכל הפועל לא יעשה תמיד, כי כשהחמרים לא יוכנו לקבל הצורה מונתן הצורות לא יפעלם הוא, וכאשר יוכנו החמרים יקבלו השפע ממנו, והם צורות הדברים, ואינו יוצא בענבר זה מהכח אל הפועל בעצמו, וכן הבן יתעלה יפעל עת ולא יפעל עת אחרת ואינה יציאה מהכח אל הפועל. ואם יאמר אומר שבזאת התשובה יש קצת הטעאה, כי השכל הפועל יעשה עת ולא יעשה עת אחרת בענבר החמרים שלא יוכנו, ואמנם הבן יתעלה שאין שום מונע לפעלו ויפעל עת ולא יפעל עת אחרת, יחוייב שיצא מהכח אל הפעל בעצמו, ויצטרך אל מוציא. אמר הרב בתשובת זה הספק העצום כי לא היתה כוונת הרב להגיד הסבה אשר בעבורה יעשה הצורה בעת אחת ולא יעשה בעת אחרת, ולא חייבנו בזה המשל ואמרנו כי כמו שהשכל הפועל יעשה עת אחת ולא יעשה בעת אחרת והוא נפרד, כן הבן יתעלה, שנקיש פעולת השכל הפועל לבן יתעלה, לא אמרנו זה ולא עשינו זאת ההטעה, כי אם היה הדבר כן יהיה הבן יתעלה פועל בחמרים ובזולת חמר לא יפעל, ויהיה מדרגתו מדרגת השכל הפועל יעשה בעת אחת ולא יעשה בעת אחרת, וכבר ביארנו למעלה שזה שקר, אבל אשר חייבנו והוא חיוב אמתי שהשכל אשר אינו גוף ולא כח

קרשקש

פרק יח (ו) לא מפני השכל בעצמו. פירוש אבל בשם ית' שנאמר שהוא עשה עת אחת ולא יעשה עת אחרת שאין שם סבה מונעת אותו מן הפועל כמו שיש בשכל הפועל שאין המונע לא מעצמו אלא מצד הכנת החומר א"כ כשיעשה עת אחת ולא יעשה עת אחרת זהו שנוי: (ז) ידע זה החושב וכו' היתה הטעאה, פי' ותוכל לומר שאין הדבר דומה כי השכל הפועל אם

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק שני פרק יח

בגוף אע"פ שיעשה עת אחת ולא יעשה הפעל ההוא עת אחרת היתה סבתו אי זה דבר שהיה, לא יאמר בו שיצא מן הכח אל הפעל, ולא שהיתה בעצמו אפשרות, ולא שהיה צריך למוציא יוציאנו מן הכח אל הפעל, הנה כבר נדחה מעלינו זה הספק הגדול אשר ספק עלינו האומר בקדמות העולם, אחר שאנחנו נאמין שהוא יתעלה אינו גוף ולא כח בגוף, ולזה לא יתחייב לו שנוי כשעשה אחר שלא עשה:

הדרך השני, הוא אשר יחייבו בו קדמות העולם להעלות המביאים והמתחדשים והמונעים בחקו יתעלה. והתרת זה הספק כבדה והיא דקה מאד ושמענה, דע כי כל פועל בעל רצון שיעשה פעולותיו בגלל דבר אחר, הוא בהכרח יתחייב לו שיעשה עת אחת ולא יעשה עת אחרת מפני מונעים או מתחדשים, והמשלו שהאדם על דרך משל ירצה שיהיה לו בית ולא יבנהו מפני מונעים, וזה כשלא יהיה החמר שלו נמצא, או יהיה נמצא ולא יבא לקבל הצורה להעדר הכלים, והנה יהיה החמר והכלים נמצאים ולא יבנה להיותו בלתי רוצה לבנות מפני שאינו צריך למחסה, וכשיתחדשו מתחדשים כחום או קור יביאהו לבקש המעון אז ירצה לבנות, הנה כבר התבאר כי המתחדשים ישנו הרצון, והמונעים יעמדו כנגד הרצון ולא יעשה בעבורם, זה כלו כשיהיו הפעולות מפני דבר אחר חוץ לגוף הרצון, ואמנם כשלא יהיה לפעל תכלית אחת בשום פנים אלא היותו נמשך אחר הרצון, יהיה הרצון ההוא בלי צריך למביאים, והרוצה ההוא אע"פ שלא יהיו לו מונעים לא יתחייב שיעשה תמיד, אחר שאין שם תכלית אחת יוצאת אשר בגללה יעשה, ויתחייב כשלא יהיו מונעים למצוא התכלית ההוא שיעשה, כי הפעל ' הנה נמשך לרצון לבד. (ג) ואם יאמר אומר זה כולו אמת, אמנם היותו רוצה עת אחת ולא ירצה עת אחרת האין זה שנוי. נאמר לו לא שאמתת הרצון ומהותו זה עניינה, שירצה ולא ירצה, ואם היה הרצון ההוא לבעל חומר עד שיבוקש בו תכלית אחת יוצאת יהיה רצון משתנה לפי המונעים והמתחדשים, אמנם רצון הנפרד אשר אינו מפני ד"א בשום פנים אינו משתנה, ולא היותו רוצה עתה דבר וירצה זולתו מחר שינוי בעצמו, (ד) ולא יביא זה לתת סבה אחרת כמו שהיותו פועל ולא פועל אינו שנוי, כמו שבארנו. והנה התבאר כי רצוננו ורצון הנפרד אמנם יאמר עליהם רצון בשתוף, ואין דמיון בין שני הרצונים, הנה כבר הותרה ג"כ הקושיא הזאת, והתבאר שלא יתחייב לנו מן הדרך הזה שקר, וזהו השתדלותנו בו כמו שידעת:

הדרך

שם טוב

כח בגוף אע"פ שיעשה עת ולא יעשה עת אחרת היתה סבתו אי זה דבר שיהיה, לא יאמר בו שיצא מהכח אל הפעל ולא שיהיה בעצמו אפשרות ולא שהיה צריך למי שיוציאנו מהכח אל הפועל, ואמנם הסבה אשר בעבורה פעל השכל הפועל בעת אחת ולא יפעל עת אחרת היתה הכנת החמרים, והסבה אשר בעבורה לא יפעל השם יתעלה תמיד היה רצונו הקדוש, הנה כבר נדחה מעלינו הספק הגדול אשר ספק עלינו בקדמות העולם, אחר שאנחנו נאמין שהוא יתעלה לא גוף ולא כח בגוף, ולזה לא יתחייב לו שנוי כשעשה אחר שלא עשה:

אפודי

אחרת הוא מפני היציאה מן הכח אל הפעל: ו הנה נמשך לרצון לבד. ר"ל שאילו היתה פעולתו יתעלה לתכלית אחת לא יהיה צריך לפעולה הזאת מביאים כמו החום והקור שהמציל, אמנם פעולות השם יתי' אשר אין להם תכלית אין להם מביאים, ואחר שאין להם תכלית ומביאים לא תפול השאלה לומר למה פעל כך או לא פעל כך, כי אין לפעולותיו תכלית שבעבור התכלית ההוא תפול השאלה לומר למה פעל כך או לא פעל כך, אלא כי כן רצה, ואין הרצון ההוא בו בעבור שום תכלית. ואלו השני תילולים צריכים עיון

אמר שם עוד העולם אי אפשר שיהיה קדמון, כ"א היה הדבר כן לא היה פועל, כי מה שיפעל עתה היא התנועה ויקרא מניע ולא עושה, ואם (אשר) הוא פועל כמו שהשכימו רוב הפילוסופים יתחייב שיפעל עת ולא יפעל עת אחרת, ואם יהיה השם פועל תמידי יהיה העולם קדמון, וזה בלתי אפשר כמו שאנחנו עתידים לבאר ביאור מיוחד ע"ז הדרוש, ואם הוא בלתי פועל תמידי ויחוייב מצד עצמותו שיהיה פועל, א"כ יתחייב שיפעל עת זולת עת מבלתי שימצא שם יציאה מן הכח אל הפועל, ואם הדבר כן כבר נדחה ממנו זה הספק הגדול, ולהורות זה כי השכל הפועל יפעל בעת זולת עת בלי שיצא מהכח אל הפועל בעצמו, והגשמיים יפעלו עת זולת עת מעצמם בעבור יציאתם מהכח אל הפועל, קדם הרב לבאר השפע בפרקים שעברו, לומר כי השם יתעלה כבר איפשר שיפעל עת ולא יפעל עת אחרת מבלתי שיוציאו מהכח אל הפועל מוציא זולתו. ואמר בסוף והכן זה, אם בעבור מה שאמרנו כי ראוי להבין מה שיש בהקדמתו מן הספק כדי להתירו, או בעבור מה שאמר בזה הפרק כי זה אמנם ידלק כאשר הוא מוציא מן הכח אל הפועל בעצמו והם הגשמיים, אמנם הגדל איזו מוציא מהכח אל הפועל אף שיפעל עת ולא יפעל עת אחרת:

הדרך השני הוא אשר חייב בו קדמות העולם להעלות המביאים והמתחדשים המונעים בחקו יתעלה, והתרת זה הספק כבדה מאד והיא דקה ושמענה כו':

הדרך

קרשקש

אם יעשה עת אחת ולא יעשה עת אחרת אינו מצד עצמו אבל מצד הכנת החומר היתה זה יציאת מן הכח אל הפועל: (ג) ואם יאמר אומר שזה אומר אמת. פירוש שהפועל נמשך לבד ואינו בגלל דבר אחר ולא יעשה עת אחרת אינו צריך למביאים: (ד) ולא יביא זה לתת סבה אחרת. פי' אשר בעבורה יעשה עת אחת ולא יעשה עת אחרת

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

הדרך השלישי, והוא אשר יחייב בה קדמות העולם, להיות כל מה שחייבתהו החכמה שיצא, כבר יצא, וחכמתו קדומה בעצמו, יהיה המתחייב ממנה קדמון, וזה (ר"ל) חיוב חלוש מאד, וזה שאנחנו כמו שנסכל חכמתו אשר חייבה שיהיו הגלגלים תשעה לא יותר ולא פחות, ומספר הכוכבים על מה שהם עליו לא יותר ולא פחות, ולא יותר גדולים ולא יותר קטנים, כן נסכל חכמתו בהמציאו הכל אחר אשר לא היה מזמן קרוב, והכל נמשך אחר חכמתו התדירה אשר אינה משתנה, אלא שאנחנו נסכל סכלות גמורה דרך החכמה ההיא ומשפטה, אחר שהרצון ג"כ בדעתנו נמשך אחר החכמה, והכל דבר אחד, ר"ל עצמו וחכמתו, (ה) שאנחנו לא נאמין בתארים והנה תשמע בזה הענין הרבה כשנדבר בהשגחה (כי"ז וי"ח לעלישי), (ו) ובזאת הכחינה [ז] תפול זאת ההרחקה. ואמנם מה שזכרו אריסט"ו מהסכים האומות מימי קדם, משכון המלאכים בשמים, ומהיות האל בשמים, וכן בא בנראה מן הכתוב, אין זה לראיה על קדמות השמים כמו שירצה הוא, אבל זה נאמר לראיה על שהשמים יורונו על מציאות השכלים הנפרדים והם הרוחניים והמלאכים, והם יורונו על מציאות השם [ח] והוא מניעם ומנהיגם, כמו שנבאר וגגלה שאין שם ראיה תורנו על מציאות הפועל לפי דעתנו כראית השמים, והם יורונו ג"כ לפי דעת הפילוסופים כמו שזכרנו על מציאות מניעם ושהוא לא גוף ולא כח בגוף. ואחר שבארנו לך מאפשרות טענתנו ושאינה נמנעת כמו שיחשוב מי שאומר בקדמות, אשוב ואבאר הכרעת דעתנו בעיון, וראיה מה שיתחייב לדעתו מן ההרחקה בפרקים הבאים:

פרק יט

כבר התבאר לך מדעת אריסט"ו ומדעת כל מי שיאמר בקדמות העולם, שהוא יראה שזה המציאות המציאות היה מאצל הבורא יתעלה על צד החיוב, ושהוא יתעלה עלה וזה עלול וכן התחייב. וכמו שלא יאמר בו יתעלה למה נמצא או איך נמצא כן, ר"ל אחד ובלתי גוף, כן לא יאמר בעולם

אפודי

לפי דעתי: ז תפול זאת ההרחקה. ר"ל שזאת ההרחקה תהיה נפסדת ומופלת כשנדבר בענין ההשגחה: ח והוא מניעם ומנהיגם. ר"ל שהוא יתעלה מניע השמים ומנהיגם:

שם טוב

הדרך השלישי הוא אשר יחייבו בה קדמות העולם, להיות כל מה שחייבתו החכמה שיוצא כבר יצא וחכמתו קדומה בעצמו יהיה המתחייב ממנו קדמון כו'. אלא שאנחנו נסכל סכלות גמורה דרך החכמה ההיא ומשפטה אחר הרצון, ר"ל שעצמו הוא חכמתו וחכמתו הוא רצונו וכמו שנסכל עצמו כן נסכל חכמתו ורצונו, ואמרו תפול זאת ההרחקה, ר"ל שזאת ההרחקה תהיה נפסדת ומופלת כשנדבר הענין בהשגחה, ואמנם מה שהביאו ראיה שהעולם קדמון מהסכם האומות משכון המלאכים בשמים ומהיות האל בשמים וכן נראה מהכתוב באמרו בשמים וכן נראה שהכתוב באמרו בשמים כפלי לון זה לראיה על קדמות השמים כו', ואחר שבארתי לך אפסדות טענתנו ושאינה נמנעת כמו שיחשוב מי שאמר בקדמות, אשוב ואבאר הכרעת דעתנו בעיון ואראה מה שיתחייב לדעתו מן ההרחקה בפרקים הבאים:

פרק יט

כבר יתבאר לך מדעת אריסט"ו ומדעת כל מי שיאמר בקדמות העולם שהוא יראה שזה המציאות היה מאצל הבורא על צד החיוב, ושהוא יתעלה עלה והעולם עלול, וכן יתחייב כמו שלא יאמר למה נמצא הפס יתעלה ואיך נמצא אחר שהוא קדמון והוא נמצא תמידי ואין לו סבה למציאותו, אם כן לא יאמר

כו

קרשקש

אחרת: (ד) שאנחנו לא נאמין בתארים. פי' כשיהיו בו ענינים מהחלפים כפי מספר התארים כאלו תאמר חכם יכול רוצה, אבל הכל שב אל ענין אחד, ובבר ביאר כל זה בהרחקת התארים: (ה) ובזאת הבחינה תפול זאת ההרחקה. פי' שאמרנו כי כמו שנסכל חכמתו אשר חייבה היות הגלגלים לא יותר ולא פחות כן נסכל חכמתו בהמצאו הכל אחר שלא היה בזמן קרוב, תפול ההרחקה שהיו מרחקים היותו עושה עת אחת ולא עשה עת אחרת מצד שחכמתו קדומה בעצמו, ובזה הדרך היו מביאים ראיה שהעולם קדמון ושהוא לא גוף ולא כח בגוף. פירוש אחר שהגלגל מתנועע תמיד בלא הפסק, והתבאר שהוא בעל תכלית וכמו כן כחו בעל תכלית, וחייב שיגיעהו כח ההנעה לאין תכלית מכח לא בנושא והוא ההתחלה הראשונה שאינה לא גוף ולא כח בגוף:

אברבנאל

מספרו שמים חדשים

פרק יט

אחרי שזכר כבר בפרקים אשר קדמו והוכיח בטענות לוגיקות שאין לפילוסוף מופת על קדמות העולם כי אם ראיות לקחומות מעצע העולם ומהפועל ית', והראה חולשתם ובעולם עד שהוליד מזה שאין דעת הקדמות מחויב ולא דעת התידוש נמנע, התחיל בפי"ע הזה להכריע דעת התידוש ושמיעה נמנעת כמו שיחשוב מי שאמר בקדמות ועשה על זה טענות מעבע הטמיעיים ותנועותיהם, והנה נתחלף הפרק הזה לשנעה חלקים, הראשון לבאר מקום המחלוקת בין בעלי הקדמות והתידוש, והוא אם נמשך העולם ממנו ית' על דרך החיוב או על דרך הרצון והכוונה. תחלתו ברא"ל הפרק עד אמרו, אחר הקדימי זאת ההקדמה. והשני בביאור ההקדמה הטעעית וזכות שעשה ממנה על לד הפלגה והמעבה לדעת אריסט"ו, תחלתו והוא שהחמר משותף עד אמרו, ומהנה שמע מה שאומר אותו. והשלישי בהכרת הטענות והכוונה, והנית לוחם ע"ד הפלגה וכן ד' שחלות שחקר הפילוסוף עליהם בשני מהמים והעולם, תחלת החלק הזה, ומהנה שמע מה שאומר וכו' עד אמרו סוף דבר שאריסט"ו. הרביעי לבאר שאריסט"ו הרגיש בחולשת מאמרו והתנגד ממנה והמציאות לא עזרו אבל יגבר לדעתו מה שאין כן לדעת התידוש. תחלתו, סוף דבר שאריסט"ו בלי ספק וכו' עד אמרו ויזכר מבואר מזה המציאות מהתחדות בגלגל. והחמישי בטענה ממדעית יעשה הבר מהגמת הכוכבים בגלגלים קיימים ונתים מבלי הנזעה, וטענה אחרת יעשה מהגמת הכוכבים בגלגל השמיני במקומות מקובלים ובמקומות מסוגרים, תחלת החלק הזה אמרו, ויזכר מבואר מזה במציאות הסתיחדות בגלגל וכו' עד אמרו אמנם בשיאמין שעשה כן. והששי בביאור שהשלות האלה כלם יתבטלו עם דעת התידוש ושהוא כלו כפי החכמה שאנחנו נסכל עניבה וראיות ע"ז מן הסודה ומן הסגיאים, ובהיותה מסכימים עם טבע המציאות. תחלת החלק הזה, אמנם בשיאמין שזה כלו בכוונה מבוין וכו' עד אמרו, ואם יאמר לומר. השביעי בביטול הסודה אחת אשר חלקי דברי הבר אלה ולבן הטיית דעתי כמו שאומר בפירוש: כבר התבאר לך מדעת אריסט"ו כו'. דע שיבוד המחלוקת כלו בתידוש העולם לו קדמותו אינו אם הסבה הראשונה ית' פועל העולם אם לא, כי הנה הפילוסוף ג"כ יודה שהעולם נמשך ממנו ית' ושהוא פעלו וכמו שיאמר הבר בפרק שלאחר זה, ולא שיתחייב העולם מהסבה הראשונה הכלל מהגוף, ר"ל שהוא בהעדר הלור, ולא בהתחייב הכוח מן

הלא

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

מורה נבוכים חלק שני פרק יט

בעולם בכללו למה נמצא או איך נמצא כן, כי זה כולו מחויב שימצא כך העלה ועלולה, ואי אפשר בהם העדר כלל ולא שנוי ממה שהם עליו, וע"כ יתחייב מזה הדעת חיוב התמדת כל דבר על טבעו, שלא ישתנה בשום פנים דבר מן הדברים מטבעו, ולפי זה הדעת יהיה שנוי דבר מן הנמצאות מטבעו נמנע

שם טוב

כו למה היה אחד ובלתי גוף, שזה מחוייב שימצא כך. כן לא יתחר בעולם בכללו ר"ל הש"ת יתעלה עם המציאות כלו למה נמצא או איך נמצא כי זה כלו מחוייב שימצא כך, ר"ל העלה והעלול שהוא הש"ת יתעלה וכל מה שזולתו, ואי אפשר בהם העדר כלל ולא שנוי ממה שהש"ת עליו, ואם

הדבר כן יתחייב מזה הדעת חיוב התמדת כל דבר על טבעו ושלא ישתנה בשום פנים דבר מהדברים מטבעו, כי אחר שהסכה אי אפשר בו השנוי בשום פנים גם המסובב לא ישתנה, ושקר שישתנה המסובב ולא ישתנה המסבב, ולפי זה הדעת יהיה שנוי דבר מהנמצאות מטבעו נמנע אחר שהש"ת

אברבנאל

הש"ת כלומר שאין הש"ת יודע כמה שיתמיד כי אינו בעל נפש, וגם לא כהתחייב שאור מהשמש, ר"ל שעם היותו יודע כמה שיאיר אין לאותה ידיעה סגם שאור מהשמש, אבל יאמר הפילוסוף שהעולם נתחייב שהעולם כהתחייב המוקבל מהמקבל, ר"ל שהוא ית' השכל היותר שלם שבכל השכלים והוא ציור וזיומות הנמצאות והמשכילו עצמו נמצאים הדברים באותו השתלשלות שיבאר הרב אחר זה, ושכמו שהשכל המשכיל עצמו ולא סר העולם מהיותו מוכרל ומוקשר ממנו כי זהו ענין החיוב לדעתו, המנם התורני יאמר שלא נמשך העולם מהש"ת בחיוב כהמשך הפעולה מהפועל והמוקבל מהמקבל כדברי הפילוסוף אלא ע"ג היחוד והכוונה שלה וכיון לחדש העולם אחר שלא היה וברא אותו ויחידו כרצונו וכוונתו, ולהיות זה מקום המחלוקת ושיקרו ר"ל אם נמשך העולם ממנו יתברך ע"ג חיוב או ע"ג הכוונה והיחוד, באחרו הרב בהתלת זה הפרק, לפי שכל הענינים אשר יעשה אדם כי אם לבאר שהעולם נמשך ע"ג היחוד והכוונה, ומאשר מזה שהיה אם בורא שייחד וכיון כל דבר ודבר באותו אופן שהוא בו, ותריסט"ו יתחדל לפדר ענינו המציאות לזהיות שהם ע"ג החיוב. והתבונן מה שאמר הרב, כבר התבאר לך מדעת תריסט"ו ומדעת כל מי שיאמר בקדמות העולם שהוא יראה שזה המציאות היה מהבורא ע"ג החיוב, כי הנה בסוף זה הפרק אמר סותר לזה שהיו אנשים מהמאמיני הקדמות שיאמרו שלא נמשך העולם ע"ג החיוב כ"א ע"ג הכוונה, ואשאר להשיב ע"ז שהרב דבר כאן מדעת תריסט"ו בלבד ולכן אומרו ומדעת כל מי שיאמר בקדמות העולם ירמוז למאמרי הפרטי, וזהו אמרו שהוא יראה, שמלת הוא מחזיר לתריסט"ו שזכר שיראה שהמציאות נאצל ע"ג החיוב, ואמרו עוד וכן כתחייב ר"ל שכן כתחייב העולם מאתו ית' כמו שיתחייב העולם מעצמו כי הם מלטרפים ויתאצלו יחד, וכמו שלא נאמר כי ית' לאמר נמצא לו איך נמצא כן, כלומר אחד ובלתי גוף, לפי שאלה לאמר היה שאלה הסכה התחלתית כלומר לאיזה תחלת נמצא, ושאלה איך היה על הסכה הפועלת איך היה שנמצא כזה באופן ולא באופן אחר. והיה שהבורא עם הפועל אותו כפי יכולתו לו כפי חכמתו ושהיכן לא יפלו על הסכה הראשונה לפי שהוא נמצא מפלת עצמו ולא מפעולה פועל ולא יוציא לו תחלת לפי שהתחלת הוא מכוונת הפועל, כן לא יפלו השאלות אלה על תחלת העולם לפי שהוא לדעתו קדמון הקדמות שבהו ויקרה לעולל בזה מה שיקרה לעולם, ולפי שהענינה הזאת מדקה בהלות לא בחלקיו, כי כבר נשאל על כל אחד מהם, לאמר היה ואיך היה לכן דייק ואמר הרב בעולם בכללו, והענין הלו שהלות העולם לא יפול בו שהתחדות ולא בעבדר כמו שלא יפול בעלמו, עוד ביאר הרב שיתחייב מדעת החיוב שלא יתחבר דבר מענינו לפי שאלו הדברים אתם בכוונת מכוון שיתחר שלא בהיותם כי אם היו ע"ג הכוונה והרצון היו מחודשים ומפני זה כפי דעת הקדמות העולם לא יהיה מקום לנפשים ונגעלות, אמנם כפי דעת התורה אין העולם בהלוו לו בחלקיו נמשך ממנו יתברך ע"ג החיוב כי אם ע"ג הכוונה והרצון, ולכן היו הנפשים והנעלות אשרייש לפי שהבורא לא העולם כפי כוונתו אשר שיעשה המכוון הטוב בכללו לו בחלקיו ויכוין כוונה אחרת אם להגדיל נגיאותו ואם להגיל ולהגען על עבדיו לא להענים את המורדים בו, שכל הדברים אשרייש כפי יכולת הבורא לא לזותם שהם נמנעים מעלת עצמם, לאילו אחמר המלא שני הפכים בנושא אחד בזמן אחד לו שיהיה קושר המרובע שוה לאלנו ומה שיהמה לזה, ואל זה אמר הרב אמנם לא כל כוונה בעשה כי יש טבע לנמלאות קיים לו אשר בעולו כמו שנבאר, והוא בפע"ו מת"ג, וכבר תשב הנרבוני כדי להסביר פנים לבעלי התורה לאת מקום לנפשים ונגעלות ע"ג הקדמות עמה שבהב ז"ל, ואומר אחי שמעבע סמלאות הקנויים בקצת הענינים, כי הדברים הטבעיים מחדיים לא הכרחיים ולכן לא יהיו הנפלאות מהם הנמנע אף לפי זה הדעת, ע"כ. עפרת בעמוים בו אין ענין הנעלאות שאמתה מה שיעשה הטבע על המעבע והזרות, כי אלה הענות הטבעיות הם ולא נפלאות, וכן הראם הפילוסוף זריות הטבע, והם לא יבואו מכח יעודי הנביא ולא לזוהר ולתכלית המעשה הנרבע ואיזם מהרלון והכוונה ומה לאבן אם הבר, ולכן נדע מאחר הרב שהמאמיני בקדמות העולם מהיות הנפשים והנעלאות ושאין מקום לנפשים לאמת אלא עם אמונת המשך העולם כמשך העולם מהש"ת ע"ג הרצון והכוונה. וכן כתב בספ"ה מזה הפלק וז"ל אבל אמונת הקדמות ע"ג הרצון והכוונה אי אפשר שתהא חריפה ע"ג החיוב, הנה היא הסותרת הדת המעיקרה ומבזבת לכל אות הבכרת ומבטלת לכל מה שתיחל בו התורה אז האמיתי ממנו וכו' וכמו שהאריך שם ע"ז דברי אמת. האמנם מאחרוני חכמי עמנו שלומים הם אתנו הרב רבינו נסים בפי' התורה שהתחיל לעשות, והרב ר' חסדאי תלמידו בספרו לקחו בזה דרך אחר בענד הרב באמרם שבבר היה אפשר להאמין קדמות העולם לא שהיה מהכורח ע"ג החיוב דהרי הפילוסוף כ"א בכוונה ורצון אלא שהוא ית' לא הר מהיותו רוצה ומחכוון בו ולכן היה קדמון לפי שהחיד רצה וכיון בו והמיד היה, ולכן היה אפשר שיאמתם זה הטבע ברצונו ית' ויהיו הנפשים והנעלאות ברצונו, ושהדעת הזה תעמיד התורה אם תוקה בפיוטיות ובפוריה ובפלאותיה, והיינו מאמינים בו, אלא שהתורה העידה בהתר מהפוריה שהעולם מחודש, ותיכות בריאת הדברים, ואדם הראשון בתחלת מינו, וברור כי אשר ימיש עשה כ' את הנמנים ואת הארץ. ומפני זה היה הכופר בחידוש העולם הכופר באחד מהפפורי התורה שעם היותו מרי גדול ואין לו חלק לעוה"ב, הנה אינו כופר בתורה לפי שאין החידוש פנה ויסוד התורה כלה, כיון שבבר יהיה מקום לאמונת הקדמות עם הכוונה והרצון ואשר תאשרות הנסים ואמתת הפורי התורה ופיוטיה כמו שהם. ואמרו שעל זה שאל רבי יהנה שאלה באמרו לא היה לריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם וכו', כמו שהביא רש"י בתחלת פירושו, לפי שאין אמונת החדוש גם לדעת הרב המורה המפסר עיקרי הדת אשר זכר. ואון ממעלת תוכחת אין הדבר כמו שחשבו לפי שהדעת הזה שאמרו שאפשר להאמין הקדמות עם הכוונה ויחוד לבר זכרו הרב בשם אחרוני הפילוסופים ואמר שהם הגליום אלא החיוב והשאירו ענינו ושלא הפוך הכוונה והמחיתה באמת אלא לענין בלתי נמנע ואפשר מציאותו כמו שכיון וייחד ואפשר שלא ימנע כן, כמו שאראה בפ' שאחר זה שעם אמונת החיוב הבטל בהכרח אמונת הפוריי התורה ונפלאותיה ובריי מנוחיה, ולכן היתה אמונת חידוש העולם פנה ויסוד שכל התורה תלויה בה, וכבר אתרתי אני בפ"ח ממאמר ראשון אמנם אשר עשיתי בעיקרי הדת הרב הרב מנה חידוש העולם עיקר ושהוא נכלל בזה שאמר בעיקר הרביעי שהאחד המזכר הוא קדמון באמת וכל מה שזולתו אינו קדמון כשנעריכהו אליו וזאת היא פנת הסידות, והראיה המוכרחת על היות זאת אמת לאחר באמת בחוזו עיקר. מה שכתב בפי"ג מזה הפלק הבני בסוף הדעת הראשון שאמר וז"ל והוא יסוד תורת משה רבינו ע"ה בלא ספק והוא שני ליסוד הייחוד ע"כ, ומהו היסוד שהוא השני מאשר מזכרו לא אם עיקר הייחוד כי אם שהוא קדמון וכל מה שזולתו אינו קדמון כי אם מחודש, ולהיות חדוש העולם יסוד הדת בא כ"כ מהשמירה והקדושה בהבדלת הבשר והיותר מלאכה בו עד בהמה ובבהמה הדברות כי שבת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ועל מנות הבשר אחר ביני ובין ישראל אות היא לעולם, לפי שהבריאה הזה והחדוש היא אות באמת עד שאחז"ל הבופר בשבת הבופר בכל התורה, ואם לא היה הבופר בדעת הזה כי אם הבופר באחד מהפורי התורה לא היה מקום לכל זה ולא היתה כ"כ הגדלה והשמירה על הדעת הזה, אלא שאמתת הענין הוא כמו שזכר הרב שעם אמונת הקדמות העולם ע"א שיהיה המשכו הרצון מוחלט והוזנה מכוון, ולא יפאר מקום ואמתרות לפפורי התורה ופיוטיה בהשגחה והנבואה ומתן תורה ומצוה ונפלאותיה ונגעולותיה ומנוחתו ופונם אחרותיה כמו שזכר אלא עם אמונת חדוש העולם הנברא ומתחדש אחר שלא היה, בכוונת מכוון רוצה ומיחד והוא היכול לשנות הדברים מטבעיהם לרצונו. ואחרי שביאר הרב מקום המחלוקת בין בעלי הקדמות ובעלי החידוש זכר שהיתה כוונתו בזה הפרק לבאר הראיות הקרובות למופת, ר"ל המתיבות על הבר קרוב למה שהיתיבה הטבע המופת ותמוהיו, שבעניני הנברים המתמיים יורגו על שהוא נמשך מאחר וז' בכוונה והרצון ואלו ע"ג החיוב, וגם שהמדברים ג"כ עשו דרכי ראיות הסתירות כמו שזכר הרב ח"ל לכן ביאר

והנפלאות ושאין מקום לנסים לאמת אלא עם אמונת המשך העולם מהש"ית ע"ג הרצון והכוונה. וכן כתב בספ"ה מזה הפלק וז"ל אבל אמונת הקדמות ע"ג הרצון והכוונה אי אפשר שתהא חריפה ע"ג החיוב, הנה היא הסותרת הדת המעיקרה ומבזבת לכל אות הבכרת ומבטלת לכל מה שתיחל בו התורה אז האמיתי ממנו וכו' וכמו שהאריך שם ע"ז דברי אמת. האמנם מאחרוני חכמי עמנו שלומים הם אתנו הרב רבינו נסים בפי' התורה שהתחיל לעשות, והרב ר' חסדאי תלמידו בספרו לקחו בזה דרך אחר בענד הרב באמרם שבבר היה אפשר להאמין קדמות העולם לא שהיה מהכורח ע"ג החיוב דהרי הפילוסוף כ"א בכוונה ורצון אלא שהוא ית' לא הר מהיותו רוצה ומחכוון בו ולכן היה קדמון לפי שהחיד רצה וכיון בו והמיד היה, ולכן היה אפשר שיאמתם זה הטבע ברצונו ית' ויהיו הנפשים והנעלאות ברצונו, ושהדעת הזה תעמיד התורה אם תוקה בפיוטיה ובפוריה ובפלאותיה, והיינו מאמינים בו, אלא שהתורה העידה בהתר מהפוריה שהעולם מחודש, ותיכות בריאת הדברים, ואדם הראשון בתחלת מינו, וברור כי אשר ימיש עשה כ' את הנמנים ואת הארץ. ומפני זה היה הכופר בחידוש העולם הכופר באחד מהפפורי התורה שעם היותו מרי גדול ואין לו חלק לעוה"ב, הנה אינו כופר בתורה לפי שאין החידוש פנה ויסוד התורה כלה, כיון שבבר יהיה מקום לאמונת הקדמות עם הכוונה והרצון ואשר תאשרות הנסים ואמתת הפורי התורה ופיוטיה כמו שהם. ואמרו שעל זה שאל רבי יהנה שאלה באמרו לא היה לריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם וכו', כמו שהביא רש"י בתחלת פירושו, לפי שאין אמונת החדוש גם לדעת הרב המורה המפסר עיקרי הדת אשר זכר. ואון ממעלת תוכחת אין הדבר כמו שחשבו לפי שהדעת הזה שאמרו שאפשר להאמין הקדמות עם הכוונה ויחוד לבר זכרו הרב בשם אחרוני הפילוסופים ואמר שהם הגליום אלא החיוב והשאירו ענינו ושלא הפוך הכוונה והמחיתה באמת אלא לענין בלתי נמנע ואפשר מציאותו כמו שכיון וייחד ואפשר שלא ימנע כן, כמו שאראה בפ' שאחר זה שעם אמונת החיוב הבטל בהכרח אמונת הפוריי התורה ונפלאותיה ובריי מנוחיה, ולכן היתה אמונת חידוש העולם פנה ויסוד שכל התורה תלויה בה, וכבר אתרתי אני בפ"ח ממאמר ראשון אמנם אשר עשיתי בעיקרי הדת הרב הרב מנה חידוש העולם עיקר ושהוא נכלל בזה שאמר בעיקר הרביעי שהאחד המזכר הוא קדמון באמת וכל מה שזולתו אינו קדמון כשנעריכהו אליו וזאת היא פנת הסידות, והראיה המוכרחת על היות זאת אמת לאחר באמת בחוזו עיקר. מה שכתב בפי"ג מזה הפלק הבני בסוף הדעת הראשון שאמר וז"ל והוא יסוד תורת משה רבינו ע"ה בלא ספק והוא שני ליסוד הייחוד ע"כ, ומהו היסוד שהוא השני מאשר מזכרו לא אם עיקר הייחוד כי אם שהוא קדמון וכל מה שזולתו אינו קדמון כי אם מחודש, ולהיות חדוש העולם יסוד הדת בא כ"כ מהשמירה והקדושה בהבדלת הבשר והיותר מלאכה בו עד בהמה ובבהמה הדברות כי שבת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ועל מנות הבשר אחר ביני ובין ישראל אות היא לעולם, לפי שהבריאה הזה והחדוש היא אות באמת עד שאחז"ל הבופר בשבת הבופר בכל התורה, ואם לא היה הבופר בדעת הזה כי אם הבופר באחד מהפורי התורה לא היה מקום לכל זה ולא היתה כ"כ הגדלה והשמירה על הדעת הזה, אלא שאמתת הענין הוא כמו שזכר הרב שעם אמונת הקדמות העולם ע"א שיהיה המשכו הרצון מוחלט והוזנה מכוון, ולא יפאר מקום ואמתרות לפפורי התורה ופיוטיה בהשגחה והנבואה ומתן תורה ומצוה ונפלאותיה ונגעולותיה ומנוחתו ופונם אחרותיה כמו שזכר אלא עם אמונת חדוש העולם הנברא ומתחדש אחר שלא היה, בכוונת מכוון רוצה ומיחד והוא היכול לשנות הדברים מטבעיהם לרצונו. ואחרי שביאר הרב מקום המחלוקת בין בעלי הקדמות ובעלי החידוש זכר שהיתה כוונתו בזה הפרק לבאר הראיות הקרובות למופת, ר"ל המתיבות על הבר קרוב למה שהיתיבה הטבע המופת ותמוהיו, שבעניני הנברים המתמיים יורגו על שהוא נמשך מאחר וז' בכוונה והרצון ואלו ע"ג החיוב, וגם שהמדברים ג"כ עשו דרכי ראיות הסתירות כמו שזכר הרב ח"ל לכן

ביאר

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

נמנע, ולא יהיו א"כ אלו הדברים כלם בכוונת מכוין בחר ורצה שיהיו כך, שאם היו בכוונת מכוין בבר היו בלתי נמצאים כן קודם שיכוונו. ואמנם לפי דעתנו אנחנו הענין מבואר שהם בכוונה, לא ע"צ החיוב, ואפשר שישנם המכוין ההוא ויכוין כוונה אחרת, ואמנם (ה) לא כל כוונה בסתם א כי יש שם טבע הנמנעות קיים (ב) א"א בטולו כמו שנבאר, וכוונתי בזה הפרק שאבאר לך בראיות קרובות למופת, ב שמציאותנו זאת תורנו על שהיא בכוונת מכוין בהכרח, מבלתי שאעמוד עלי מה שהתנברו עליו המדברים, מבטול טבע המציאות, ג והמאמר בחלק, ובריאת המקרים בהתמדה, וכל מה שבארתי לך (נפרק ט"ג חלק ה') משרשיהם, אשר ד אמנם השתדלתי להציעו להמציא הביאור, ולא תחשוב שהם ג"כ אמרו זה אשר אומר אותו, אמנם שהם השתדלו במה שאשתדל בו, אין בזה ספק, וכן זכרו הענינים אשר אזכרם וכוונו בהם הביאור, אלא שאין הפרש אצלם בין התייחד זה הצמח באדמיטות מבלתי הלובן, או במתיקות מבלתי המרירות, או התיחד השמים במה שהם עליו מן התכונה מבלתי הרבוע והשלוש, וקיימו התייחדות בהקדמותיהם אשר כבר ידעתם, (ג) ואני אקיים התייחדות בנמצאות שצריך שיקוים בהם בהקדמות פילוסופיות לקוחות מטבע המציאות:

וזה הדרך אבארהו אחר הקדימי זאת ההקדמה, והיא ה שהחמר משותף בין דברים משתנים בפנים

מאופני

אפודי

פרק יט א כי יש שם מנע. ל"ל כמו היות אלכסון המרובע שוה ללצעיו: ב שמציאותנו זאת. ל"ל שזה המציאות בכללו יורה על שיש מכוין: ג והמאמר בחלק, ל"ל בעצם הסרלי: ד אמנם השתדלתי להציעו וכו', ל"ל מה שביארנו מדרכי המדברים היה להציע דרכיהם ולהמציא הביאור מעניני רלוותיהם, לא שנמתין הרלוות ההם שהם רלוות: ה שהחמר משותף וכו'. ל"ל שהחמר הרלוות משותף

שם טוב

שהשם יתעלה שהות הסכה לי אפשר בו שהנו ולא יהיו אם כן אלה הדברים כלם בכוונת מכוין בחר ורצה שיהיה כך שאם היו בכוונת מכוין כבר היו בלתי נמצאים כן קודם שיכוונו ולא היו מתוויכים שיהיו עכ"פ וזהו מה שיתיבהו מריסט"ו וכל מתמיני הקדמות לפי דעת הרב, אמנם לפי דעתנו אמנם הענין מבואר שהם בכוונה אחר שהם מחודשים ונמצאו אחר שלא היו לא על לד חיוב, שאם היו על לד חיוב היו נמצאים תמידיים, ואף שדעתנו שאלו הדברים היו בכוונה ר"ל שהנמצאות נאצלות מהבורא לא על לד החיוב, אלא שכיון שיהיו על זה התאר לא נתיר שיוכל לעשותם בכל ענין כמו שיתירו המדברים, למה שאמרנו מתמיני שיש טבע לנמנעות קיים אי אפשר בטולו, והנה השם פעל זה הפעולם על זה התואר בכונה כמו שיהיו הכוכבים מתחלפי ההנחה והמצב, וזולת זה נתבאר מזה שמתמיני הקדמות מתמיני שכל הדברים הם מחוייבים והם הכרחיים ולא נאמר למה יהיו נמצאים אחר שלא נתהוו, ואמנם הדעת השני שהוא דעתנו הוא שנשאל למה היו נמצאים אחר שלא היו נמצאים ולמה היו בזה התואר ולא היו בתואר אחר, ואחר זאת ההנחה יאמר הרב שקיים בהם בהקדמות פילוסופיות. פירוש הנמצאות שצריך שיקוים בהם ההתיחדות הם השמים אשר בהם התחלפות הגדול אשר לא יבואר בהם סבה אם היו על צד החיוב ואי

קרשקש

פרק יט (ה) לא כל כונה. פי' כאלו תאמר שהמקוף יהיה המרבע והמרבע יהיה המקוף, או שהאש חודר למטה **והארץ** למעלה: (ב) אי אפשר בטולו כמו שנבאר. פירוש הדבר **שיהיה** בטבעו שיהיה כך אי אפשר שלא יהיה, כאלו תאמר **שהתוכים** בנושא אחד אי אפשר שיהיו, או קוטר המרובע **בלתי** שוה לצלעו אי אפשר שלא יהיה כן ושיהיה קוטר המרובע **שוה** לצלעו: (ג) ואני אקיים התיחדות בנמצאות במה שצריך **שיקיים** בהם בהקדמות פילוסופיות. פירוש הנמצאות שצריך **שיקיים** בהם ההתיחדות הם השמים אשר בהם התחלפות הגדול אשר לא יבואר בהם סבה אם היו על צד החיוב ואי

אברבנאל

ביאר הרב כאן שיש ג' הנדלים מדרכו לדרכיהם, כי אם היות שהות והם שהמתפנו בנקשה הדרוש הדרוש ועשות הטעמות, סיה יש ג' הכללים כיוהם שאחד שהם בשתמנו בדרכם בהקדמות הוזהות מנעלות מנע המציאות ביקומם המאמר בחלק, ר"ל שבנוף מורכב מעצמים פרטיים בלתי מתחלקים, ומה שאמרו ג"כ מבריאת המקרים בהתמדה ר"ל שלא יתקיים המקרה בנוצלו שתי עתות אלא שנברא מקרה אחד ומיד נאבד וובראה הבשם מקרה אחר ממינו ויתהוה גם הוא ויבראה הבלתי זכן תמיד, וכן הנמנו מרבים אחרים זרוש שביאר הרב שם בפע"ב ואמר עתה שבשהדל להציעו שמה למשלת הבתאור ר"ל לא לרוות דרכיהם יבריים כי אם לבאר הדרוש ולהשבו מכל לדדיו. אמנם הרב יעקב עענותיו מהקדמות פילוסופיות לקומם מעבע המציאות, וזהו שהבדל הרלשון שביאיהם,

ועליו אמר הרב כאן מבלתי שאעמוד עלי מה שהתנברו עליו המדברים וכו', והבדל הב' שבם לא עשו הבדל בענעות ההתיחדות מהדברים הסוים ונפסדים אל הבעמים הנלחיים, כי לא שמו הפרש בין התיחד זה הלמת בהתמיעות ולא בלונן וכדומה, ובין התיחד הבמים בתמונה שבם מהבנגל או הרכוע או הבלוש, וטענו בזה כי הדברים הנפלים יש לבם סבות גלוות וכבר יתבאר בהם שבם ע"ל הבתוב וכמו שיבאר אחרי זה מבאל"ב הדברים הבעליונים שלא יוכל תיסבע"ו לתת הסבה בתלוותיהם. אמנם הרב יעקב עענותיו לא מהדברים הבוים ונפסדים בלל כ"ש מהבמתיים ולכן יהיו עענותיו חזקות וקיימות, ועל הבבדל הזה אמר הרב ולא תתבונן שבם ג"ב אמרו זה אשר אומר אותו עם היות שבם שבתדלו במה שבתבתדלתי אני ואזכרו הדברים אשר אזכרם מהבמים ולאו בהם הביאור, ר"ל שבאלה לבם הרלות מבואר שהיה שבם הבל ורוזה אלא שלא שמו הפרש וכו', והבבדל הג' שבמדברים לא עבו רחיות הבתיחדות בבמים כי אם מתמונתם לתת הוסה בדורות ולא מרובעת ומשולשת, והפילוסוף יביב לזה הבוב לבלרת התנועה הבבוכיות כי התמונות הם בעבור התנועות, ומפני זה לא זכר הרב בענעותיו דבר מזה אבל זכר התחלפות התנועות והנתת הכוכבים בגלגלים שלהן לפילוסוף בזה הוסה בתמונות, ועל הבבדל הזה אמר הרב וקיימו בהתיחדות בהקדמותיהם אשר ידעתם ואני אקיים בהתיחדות בנמצאות במה שצריך שיקוים בהם בהפילוסוף נוחן על זה כולו הוסה מבואר אלא בחילוף התנועות ושאר הדברים שאין לו עליהם הוסה גלוי מבפקת כי המה הבריכים שיקוים בהם בהתיחדות, וזכר שיעשה זה בהקדמות פילוסופיות שיודה בהן בעל הריב וכפי טבע המציאות ולא זה אחרי שיקדים הקדמה אחת, ובכר בתה הנרבנו שהענעות הלאה שעשה הרב בזה הפרק בבר הביר עליהם אבתיאר"ד בספר הבפלה והבהב בתר בהם מעענותיהם הזיתר חזקות, יאתר דע לך שזה שאמר הוא שקר כי לא המצא שזכר אבתיאר"ד שמה כי אם הטענה הרלשונה מהיות התנועה היומית ממזרח למערב והנוטה הנגלגלים אחר מהיות ממערב למזרח ולא זכר דבר מאחר הטענות, ובזה הבלק הרלשון מהבתלקים שעשה הרב בזה הפרק: **והוא שהתהנו משותף בין דברים משתנים כו'**, הרב סיים הקדמה עבעיות יעבוך אלים לקיום עענותיו והבלרתיהם, ואחה תדע שהבקדמה

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

מו"ה נבוכים חלק שני פרק יט

מאופני השנוי, וא"א בהכרח מבלתי סבה אחרת חוץ לחמר ההוא המשותף, היא אשר חייבה היות קצתו בתאר אחד וקצתו בתואר אחר, או סבתו על מספר המשתנים, וזאת היא הקדמה מסכים עליה מי שיאמין הקדמות ומי שיאמין החדוש, ואחר זאת ההקדמה אתחיל לבאר מה שכוונתי לבארו ע"צ השאלה והמענה לפי דעת אריסט"ו. שאלנו אריסט"ו ואמרנו לו, כבר עשית לנו מופת על היות חמר כל מה שתחת גלגל הירח חמר אחד משותף לכל, א"כ מה עלת התחלפות אלו המינים הנמצאים הנה, ומה עלת התחלף אישי כל מין מהם. וענינו על זה, בשאמר עלת ההתחלפות שנוי מזג המורכבות מן החמר ההוא, וזה שהחמר ההוא המשותף קבל תחלה ד' צורות, וכל צורה מהם נמשכו אחריה שתי איכויות, ובאיכויות ההם הארבע היו יסודות למה שהורכב מהם, וזה שהם יתערבו תחלה בתנועת הגלגל, ואחר כן ימזגו ויתחדש ההתחלפות בהתערבות המורכבות מהם בשיעורים מתחלפים מן החם והקר והלח והיבש, והיו בהם באלו המזגים המתחלפים הכנות מתחלפות לקבל צורות מתחלפות, והצורות ההם נ"כ יהיו מוכנות [1] לקבל צורות אחרות וכן תמיד, והצורה המינית האחת ימצא [2] לחמר שלה רוחב גדול בכמותה ובאיכותה, ולפי הרוחב ההוא יתחלפו אישי המין, כמו שהתבאר בחכמת הטבע, וזה כלו אמת מבואר למי שיודה על האמת לנפשו ולא יונה אותה. אח"כ שאלנו עוד אריסט"ו ואמרנו לו, אחר שהיה המזגות היסודות הסבה בהכנת החמרים לקבל הצורות מתחלפות, אי זה דבר זימן החמר ההוא הראשון עד שקבל קצתו צורת האש, וקצתו צורת הארץ

שם טוב

דבריס משתנים בפנים מאופני השנוי, ואי אפשר בהכרח מבלי סבה אחרת חוץ מהחמר ההוא שהוא מייחד היותו קצתו בתואר אחד וקצתו בתואר אחר, או סבתו על מספר המשתנים, וזאת ההקדמה מסכים עליה מי שיאמין הקדמות ומי שיאמין החדוש, ואחר זאת ההקדמה אתחיל לבאר מה שכוונתי לבארו לפי דעת אריסט"ו, והנה אריסט"ו שיאר לנו מופת על היות חמר מה שתחת גלגל הירח חמר אחד משותף, אם כן מה עלת התחלף אלו המינים הנמצאים אחר שהחמר אחד ומה עלת התחלף אישים כל מין ומין מהם, ונתן סבה לזה על יד החיוב כמו שתראה מדברי הרב, אחר כך שאלנו לאריסט"ו ואמרנו לו החמר הראשון למה הכל ההיולי צורות מתחלפות כי אחר שהיה עלת ההתחלפות שנוי מזג המורכבות מן החמר למה היה החמר

מאיר

לכל הנמצאות הפעלות עם היותם שהם מתחנות ומתחלפות: ו לקבל צורות אחרות. כ"ל שאחר שקבל החמר צורה חיונית תהיה הצורה ההיא מוכנת לקבל צורה אחרת אם טוסיית: ז לחמר שלה רוחב גדול. כ"ל שיהיו בני אדם רבים שהם מתחלפים במזגם מצד שהצורה המינית המלובשת יש לה רחב גדול

אברבנאל

בזולת שם היותה אחת היא כוללת שלש צורות, אחת שהחמר הראשון בהיותו מקום לכל הנמצאות הפעלות מקבל כל הצורות בכוח זו אחר זו, והבדה כי שהנמצאים אשר יקבל החמר הראשון הוהו הם משתנים בפנים מאופני השנוי, כ"ל כי מהם יתחנו הבויה והספסד ומהם בלמיתה והתוך ומהם בקבלת האיכיות ומהם בתנועת הסעתק, והנגזרה הג' שלא שיתחדשו הצוויים הם בחמר הוהו המשותף מבלתי הבה אחרת ממון שתיובה לותו שנוי בקצת החמר הוהו, ואולי שהיהיה הסבה אחת, ואפשר שהסיבה בזה הבות רבות על מספר המשתנים, ירמח לתנועות הגלגלות שהם הבות בצוויים הנלה, וזאת הסדקמה בגלגלותיה ומלקיש יבכיאו עליה בעלי הקדמות והחדוש יחד, ואחרי ההקדמה הזאת שלא הרב לפילוסוף שלש אלות, הראשונה בחמרו שאנו לאריסט"ו, בבר עשית לנו מופת על היות חמר כל מה שתחת גלגל הירח אחד משותף וכו', כ"ל הן אתה הבדות כמו שיש חמר אחד משותף בכל מה שתחת גלגל הירח, שבאיר הפילוסוף זה הפלא מהם הבויה והספסד והשתנות היסודות זה לזה ואין הבפסד מקבל את הבפסד. ומזה ידענו שיש חמר אחד מקבל הצורות הבפיות הבחמר פושם אחת ולוכש אחרת, ואנא מבלן הנשאלה למה א"כ יתחלפו המינים זה מזה כיון שחמרם אחד, ואם נאמר שמצד הצורות יתחלפו אלאלך והודיעני למה א"כ במין אחד יתחלפו אישי זה מזה בהיות החמר אחד והצורה אחת בפס. וע"ז הביב בעלת ההתחלפות הוא שנוי מזגי הבהרכבות. ועם היות שהשאלה לא היתה כ"א על תולוף המינים והאישים, הנה הביא הצורך בהשובה לבאר שיש לנו הבדבה יסודות מפני שהחמר הבוא המשותף הבל תהלה הרבע צורות שהן אש, אויר, מים, ארץ, ושלבל הצורה מהם מאבבו אחריה שתי איכיות, כאלו תאמר בלא החום והיובש, באויר החום והלחות, ובמים הקור והלחות, ובארץ הקור והיובש. וגלה הרב באמרו ומאבבות אחריה שתי איכיות דעתו בצורות היסודות, והוא שאין צורות היסודות איבותיהם לא הפועלים ולא המתפעלים, אבל שהאיכיות בלבן הן מאבבות אחרי צורותיהן הבעמיות, ובאמרו והאיכיות הבם הארבע היו יסודות לחמר שהורכב מהם, כ"ל שבבחינת האיכיות הבם שבינותות היו הוהם הארבע המלאים הראשונים נעשים יסודות לחמר שהורכב מהם, ובאיבר הרב ג"כ בזה דרוש תקבר והוא שאין בלא והאויר והמים והארץ יסודות המורכבים בבחינת צורתיהם הבעמיות. כי אותן הצורות בבר יפבדו בהתרבבותם ולא ישארו

במורכב ואין היו מ"כ יסודותיו, אבל הם יסודות למה שהורכב מהם בבחינת האיכיות שלהם שיתמזגו בעירובם ויצאו בהמזגה המדבבת, ובאיבר הרב אין יתרבבו היסודות זה עם זה כיון שאין להם רצון ולא כוונה כי הם נמצאים מתים, ולזה אמר שהם יתערבו תחלה בתנועת הגלגל וכו', כ"ל בתעתקו אים ממקומו תנועה הבבתיות בתנועת הגלגל ומדוע התקופות, ובתנועתם יתערבו ויתמזגו, ובפי שעוריהם בלתו עירוב והרבבה יתחדש הבתתלפות בהתערבות המורבבים הבם בשעוריהם מתחלפים בהמזגם מצד שהצורה המינית המלובשת יש לה רחב גדול

כמו שהיה הבדבר בהם בהיות הבם יסודות למה שהורכב מהם בבחינת האיכיות שלהם שיתמזגו בעירובם ויצאו בהמזגה המדבבת, ובאיבר הרב אין יתרבבו היסודות זה עם זה כיון שאין להם רצון ולא כוונה כי הם נמצאים מתים, ולזה אמר שהם יתערבו תחלה בתנועת הגלגל וכו', כ"ל בתעתקו אים ממקומו תנועה הבבתיות בתנועת הגלגל ומדוע התקופות, ובתנועתם יתערבו ויתמזגו, ובפי שעוריהם בלתו עירוב והרבבה יתחדש הבתתלפות בהתערבות המורבבים הבם בשעוריהם מתחלפים בהמזגם מצד שהצורה המינית המלובשת יש לה רחב גדול ובהיות הבם בבחינת הבם יסודות הנה הבם בבחינת הבם יסודות הנה הבם בבחינת הבם יסודות הנה

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

הארץ, ומה שביניהם לקבל צורת המים והאויר, והמר הכל אחד משותף, ובמה זה היה חמר הארץ יותר ראוי בצורת הארץ, והמר האש יותר ראוי בצורת האש. ענה אריסט"ו על זה, בשאמר חייב זה התחלף המקומות, כי הם חייבו לזה החמר האחד הכנות מתחלפות, וזה כי אשר סמוך לו המקיף ח יעשה בו דקות וטהירות תנועה ויקרב לטבעו וקבל בהכנה ההיא צורת האש, וכל מה שירחק החמר מן המקיף אל צד המרכז היה יותר עב ויותר קשה ויותר מעט אור והיה ארץ, והיא העלה במים ובאויר והיה זה הכרחי. (ד) כי מן השקר ט שיהיה החמר הזה לא במקום, י או יהיה המקיף הוא המרכז, והמרכז הוא המקיף, וזה חייב לו התייחדות בצורות מתחלפות ר"ל ההכנה לקבל צורות מתחלפות. אח"כ שאלנו ואמרנו לו, אם המקיף ר"ל השמים החמר שלו וחמר היסודות אחד, אמר לא, אבל החמר ההוא אחר וצורות אחרות, והגשם נאמר על אלו הגשמים אשר אתנו ועליהם בהשתתף, כמו שבארו האחרונים. וכבר התבאר כל זה במופת. ושמע מהנה מה שאומר אותו אני אתה המעיין אל מאמרי זה, כבר ידעת מופת אריסט"ו שבהתחלף הפעולות יתבאר התחלפות הצורות, ובאשר היתה תנועת היסודות הארבעה ישרה, ותנועת הגלגל סבובית, נודע שהחמר ההוא בלתי החמר הזה

אפדי

גדול עד גבול ידוע: ח יעשה בו דקות, כ"ל שידקדק החמר מאד מכל סיג ומכל שמרים. ומהירות תנועה, ר"ל שמצד התנועה תחמם כל גשם ומצני זה קבל החמר הקרוב לזרת האש: ט שיהיה החמר הזה לא במקום. ר"ל שא"א בשום צד שיהיה החמר בבלתי מקום: י או יהיה המקיף הוא המרכז. ר"ל ויהיה השקר ג"כ שיהיה המקיף הוא המרכז או המרכז

שם טוב

אשר במרכז ארץ ואשר למעלה ממנו מים ואשר למעלה ממנו אויר ואשר למעלה ממנו אש, ונתן גם כן סבה נפלאת לזה ע"ל החיוב. אחר כך שאלנו לו שאלה עליונית השמים וחמר שלהם וחמר היסודות אם הוא אחד אם לא, ואמר שאינו אחד אבל החמר הוא אחר וצורות אחרות והגשם נאמר על הגשמים אשר אתנו ועליהם בשתוף האם, וכבר התבאר כל זה במופת. ואחר שהוכח זה רצה הרב לבטל מה שאמרו הפילוסופים בטבע ההתיחדות בעולם הגלגלים, והתחיל ואמר ומהנה שמע מה שאומר אותו מני אתה המעיין במאמרי, וכבר ידעת כי בהתחלפות הפעולות יתבאר התחלפות הצורות, וכאשר היתה תנועת היסודות תנועה ישרה ותנועות הגלגלים סבובית יתבאר שחמריהם מתחלפים, ולמה שהיסודות יתנועעו תנועה ישרה ויתחלפו

בלד

קרשקש

אבן שר מבלתי מיחד רוצה ומכוון אותו ההתחלפות אשר יראה: (ד) כי מן השקר שיהיה החומר הזה לא במקום. פי' כי אחר שיש לו מקום

אברבנאל

והאויר אם כפי הקורבה והרחוק שלהאויר שנתקרב לאש במקום נתקרב אלינו בטבעו וכן המים אל האדמה, הקדמותיה כי מן השקר שיהיה זה החמר לא במקום ר"ל כיון שהוא תמיד עם הארץ, ומן השקר ג"כ שהקדמות

הסם ר"ל שהחמר במקום ושהקומות מתחלפים בטבע תלוה רב שתחייב שהיהיה קצת החמר ההוא בצורה אחת וקצתו בצורה אחרת וזה בשנים הצורה שהלה הנמיה: ואחר שנתיישב לו הדבר העולם השפל, שאל עוד שלישית אם חמר השמים הוא עצמו חמר היסודות והשיב שאין הדבר כן כי חמר השמים הוא חמר אחר זולת החמר השפל, והצורות השמימיות הן אחרות מצורות היסודות והמורכבים, לפי שבהתחלף החמרים התחלפו הצורות בהכרח, וזה שהתלוה ר"ל עלוה בין השפלים והעליונים שגם הגשמות שהוא מלאת המרחקים הכוללים לכל גשם ונתחי ומפסד לא יאמר על הגשם העליון והגשם ההתהוון בהכרחה ולא בשפוף האם בלבד כמו שאמרו האחרונים. אמנם מי הם האחרונים אשר אמרו שהגשם נאמר על הגשמים אשר אתנו ועל העליונים בהשתתף, הם מפרשי ספרי אריסט"ו, והמתעוים אמר שהשמש והירח והכוכבים אם שיהיו צורות בלא חמרים לו שיהיו גשמים רוחניים, כי אם גשם לא יאמר שיהיו ועל הגשמים אשר אתנו אלא בשתוף האם. אבל כבר יגיע לזה ספק. וזהו שאריסט"ו בתחלה ס' שמים ועולם גדר הגשם בשהוא אשר לו ג' מרחקים אחורך ורוחב ועומק, וכבר עם היות חמר השמים זולת חמר הארץ ומתחלף אלינו תלוה בזולת, הנה המרחקים מי המונע שיאמרו אליהם ועלינו הגשם וגדר ולא יאמר א"כ עליהם הגשם בשתוף, והמתעוים כשיג ע"ז שהגדר שנתן הפילוסופ לגשם לא יצדק הגשם השמימי ונגשמים אשר בכלן לפי שגם מרחק יאמר עליהם בשתוף הגשם שהמרחקים הכוויש נפסדים הם מרחקים בחמר ומלא לעצמותו בכח מקבל הצורות הטיולאניות בלמלאות המרחקים הבלתי מוגבלים אשר בו שלא יפסיקם אשר יוגבלו ומלאו בשבל מוגבלים רמוזים בהול הצורה הטיולאניות. אמנם הגרמים השמימיים מוגבלים בעצמותם בגושא שבוע ומלא בשבל בעצמותו קבל הצורה הסבלית שהיא לייה כח בו ולא קצויה בהתלעות מרחקים ואינה מוגבלת המרחקים שהם מוגבלים בגושא ולכן היה הגרם השמימי בשום בעצמותו ולורתו ובגלגל בלתי מכילה הפעל, ולזה א"כ דברי הרב שאמר שהגשם נאמר עלינו ועליהם בהשתתף: ושמע מהנה מה שאומר אותו אני אתה: אחרי שהדר הרב עניני העולם השפל כפי תנועות הגלגל בסבות נאותות שעתה לעשות תעשותיו בשמים לבאר שהם נתיחדו בגלגל בוזה ומכוון. כי מאחר שהיות המר העולם השפל אחד ומשותף, תאות השאלה מי ייחדו לקבל צורה מבלתי צורה, ויורה הפילוסופ כי א"א לחיות זה כי אם מבסה מחוץ, כן ראוי שנשאל בעניני הגלגל ותנועותיו. ולכן עשה הרב שתחלת עשותו לבאר שחמר הגלגלים הוא אחד, כיון שכולם ישתתפו בתנועה הבסובית, ובצורותיהם מתחלפות כיון שהם יתחלפו בגדרי תנועותיהם ממזרח למערב ומהם ממערב למזרח. מהם ממסרי הסתנועה ומהם מהתמרים בה כמו שיתבאר. כי כמו שהיות תנועת הגרגע היסודות יהיה מורה שהחמר אחד וחילוף הנעותיהם מלמעלה למטה ומלמטה למעלה אם בהחלט כלם ואחרון ואם בזירוף כלאיר והמיים מורה בצורותיהם מתחלפות, כי בזה הדרך ידענו שהיסודות הרבעה שנים קלים ושנים כבדים אחד בהחלט ואחד בזירוף, ככה בזה המין מהכרחיי ידענו שחמר הגלגלים אחד, כיון שכלם מתנועעים בסבוב. ובצורת הסתנועעים ממזרח למערב מתחלפות מצורות המתנועעים ממערב למזרח. וגם מהמתנועעים לגד אחד, צורות המכריעים מהתחלפות לצורות המתאחדים בתנועתם. ולכן ראוי לשאול עליהם כמו ששאלנו בחמר הפעולם השפל עם צורותיו. מי הוא שמיחד שיחד וחכיון אזהו חמר שמיימיים לקבל צורות הגלגלים המתחלפות כפי מה שיורו תנועותיהם. הלא נאמר שיש שם על הגלגלים גשם אחר היה סבות זה שהיתיחדות כמו שהיה הגלגל לחמר הרחשון ולשיחדות, אין זה, כי אין למעלה מהם דבר אלא הבורא ית' שיחדה ונעמידם בקלונו והכמתו. זהו עלות הרב בזה הסתמר. אך אמנם כפי המסך דברינו יש לספק בזה ג' הפקות. הראשון שהרב הקדים בזה מופת אריסט"ו, שבהתחלף הפעולות יתבאר התחלפות הצורות, ואיך הוצאת מזה שלהיות תנועות היסודות יהיה והנועה הגלגל סבוביות יודע שהתמרים מתחלפים, כי הנה לא התחייב כפי הקדמה שהקדים אלא שיהיו הצורות מתחלפות לא התמרים. והספק השני מה לו לרב להביא בכאן תלוה. חמר השמים לחמר השפל בחמרו ובאחר היתה תנועת היסודות הארבע יהיה והנועה הגלגל סבוביות. יודע שהחמר הזה בלתי בחמר בזה כי הנה אין זה דרשנו כאן. ובכר שאל זה בעצמו לעצמו לאריסט"ו בשאלה בג' אם המקיף ר"ל השמים בחמר שלו וחמר היסודות אחד, וזכר מענה אריסט"ו שהחמר העליון אחר והגשם יאמר על אלו הגשמים אשר אתנו ועליהם בשתוף האם ועליו אמר ג"כ וכבר התבאר כל זה במופת, ולמה א"כ חזר עתה לחודיעו, כי לא היה לו לומר אלא שהחמר שהתנועה הישרה הגשמים אשר בכלן מופת שהחמר אחד, ככה התנועה הסבוביה המשותפת לכל הגרמים השמימיים הוכיח שהחמר אחד. כי זה דרוש הרב עם הצריך אלינו לעצותיו, לא שהחמר העליון זולת החמר התחתון כי אין לנו עתה צורך בזה, כ"ש שאם היה החמר כלו

אחד

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

מורה נבוכים חלק שני פרק יט

הזה, וזה אמת לפי העיון הטבעי, וכאשר נמצא ג"כ אלו אשר נתנועותיהם ישרות, מתחלפות הצד, מהם מה שיתנועע למעלה, ומהם מה שיתנועע למטה, ונמצא ג"כ אשר יתנועע מהם לצד אחד (ה) קצתם יותר ממהר וקצתם יותר מאחר, נודע שהם מתחלפי הצורות, כ ובזה נודע כי היסודות ד'. ועל זה הצד מן הראיה בעצמו יתחייב גם כן שיהיה חומר הגלגלים כלם אחד, שכולם יתנועעו בסבוב, וצורת כל גלגל מתחלפת לצורת הגלגל האחר, אחר שזה יתנועע מן המזרח למערב וזה האחר מן המערב למזרח, ועוד כי תנועותיהם מתחלפות במהירות ובאיחור, יתחייב שישאל גם כן ויאמר לו, אחר שזה החמר משותף לכל הגלגלים, וכבר התייחד כל נושא מהם בצורה אחת בלתי צורת האחר, מי הוא מיחד אלו הנושאים ומכינם לקבל צורות מתחלפות, היש אחר הגלגל דבר אחר ייוחס לו זה ההתייחדות רק השם יתברך. והנני אעירך על עומק שכל אריסט"ו והפלגת השגתו, ואיך לחצתהו זאת הקושיא בלא ספק, והשתדל לצאת ממנה בדברים לא עזרוהו המציאות עליהם, ואף על פי שלא זכר זאת הקושיא, אבל תראה מאמריו שהוא משתדל לסדר לנו מציאות הגלגלים, כמו שסדר לנו מציאות מה שתחת גלגל הירח, עד שיהיה הכל על צד החיוב הטבעי, לא על צד כוונת מכוון, כאשר רצה וייחד מיחד (ו) על אי זה פנים שאהבו, ולא נשלם לו זה ולא ישלם לעולם

שם טוב

בלד תנועתם יודע שחמרם אחד ויש להם צורות מתחלפות, וכזה נודע כי היסודות הם מרכב, ועל זה הלד מן הראיה בעצמו יתחייב גם כן שיהיה חמר הגלגלים כלם אחד אחר שכלם יתנועעו בסבוב וצורת כל גלגל מתחלפים לצורת הגלגל האחר למה שיתנועע ממזרח למערב ומהם ממערב למזרח. והחלוף הזה כי תנועותיהם מתחלפות במהירות ואיחור, יתחייב שישאל גם כן אחר שזה החמר משותף לכל הגלגלים כבר יתייחד כל נושא מהם בצורה אחת בלתי צורת האחר, ושאל לו שיאמר מי הוא מייחד אלו הנושאים ומכינם לקבל צורות מתחלפות, היש אחר הגלגל דבר אחר ייחד לו ההתייחדות רק הבשם יתעלה, ואחר שהבשם יתעלה הוא סבה ראשונה פשוטה לא ימצא שום דבר שייחד כל הגלגלים בצורות מתחלפות אלא כוונתו ורצונו, ואם הדבר כן שהוא פועל בכוונה יתחייב שיהיה הפועל מחודש, וזהו מה שהיתה כוונת הרב מתחלת הענין. והנה אריסט"ו רצה לסדר לנו מציאות הגלגלים כמו שסדר לנו מציאות כל מה שתחת הגלגל עד שיהיה הכל על צד החיוב הטבעי לא על צד כוונת מכוון כאשר רצה וייחד מייחד על אי זה פנים שאהב ולא ישלם לו לעולם, וזה שהוא השתדל על

אברבנאל

אחד היו מעצוחיו יותר חזקות, כ"ל מי יחד אלקו הפליון בתנועה סבוכות והלקו התחתון בתנועה ישרה. והספק הג' כי הנה אריסט"ו לא ביאר מציאת החמר הראשון המשותף למורכבים כלם משאת התנועה הישרה כדברי הרב, כ"ל משאת הכוח והספק, ולכן אמר לומר שגלגלים שאין בהם לא כוח ולא הספק לא יתחייב שיהיה חמרם אחד אבל שכל גלגל חמרו ולוקחו מתחלפים לגולמו, ולא יהיה א"כ מקום לטענת ההתיחדות שזכר הרב, מי ייחד זה החלק מחזהו חמר בצורה מסוכה להתנועע כך אם היה חמר כל אחד מהם מתחלף לחמר האחר, ומאין יוכיח הרב שהתנועה הישרה היא מוחסת על שהחמר אחד, וגם הקשה זה לאריסט"ו בבקש להת עצות לתנועות הגלגלים שקבל היותם חמר אחד. ויותר נקל היה לתת הבנתם בהיות החמרים והצורות מתחלפים, והתנועה בעשה מופת לאחר שהבשם השמיעי הוא מחמר אחר מתחלף ונבדל מהחמר השפל משאת התנועות, שבהיות ד' היסודות פתנועעים התנועה ישרה, והגלגלים מתנועעים תנועה סבוכות יתחייב שהחמר העליון נלתי החמר התחתון, ומזה הוליד הרב הולדה אמיתית, שהחמר העליון הוא חמר אחד הוקם עליו התנועה הסבוכית המשותפת לגלגלים כולם, כי היה נלתי אפשר שיהיו כולם משתתפים בתנועה אחת אם לא היה ביניהם אז החמר אז הוקם בגלגלים שהוא חלוף פעולותיהם יתבאר שהגלגלים הם מתחלפים בצורותיהם, כ' באמרו ובאחר שיתה הנועות היסודות המרכבה ובמהירות ובאיחור בגלגלים שהוא חלוף פעולותיהם יתבאר שהגלגלים הם מתחלפים בצורותיהם, כ' באמרו ובאחר שיתה הנועות היסודות המרכבה ישרה ותנועת הגלגלים הסבוכות יודע שהחמר הראשון נלתי החמר הזה, והוא המוחס שעשה אריסט"ו לגבאר שהחמר העליון השמיעי נלתי החמר השפל, ואמר הרב שזה אמת לפי העיון הטבעי, ואחר שהבינו שהי אלו הקדמות התחיל לעשות מעשה, ולאמתה החמר השפל שהתנועה הישרה המשותפת בהם הוקם אחר אחד והחלוף לדדי הנועת היסודות למעלה ומטה ומהירות ואחור שהתנועה לקחת, ומזה שהם מתחלפי הצורות שידענו מזה שהיסודות בצורותיהם הם מרכבה והחמר אחד לכם, ועל זה הלד מן הראיה יתחייב שיהיה חמר הגלגלים אחד וצורותיהם מתחלפות, הרי לך זה ביאור דברי הרב על בורים והותרו ג' הספקות, וידעת מי הכריח הרב ולאריסט"ו ג"כ להודות על שהחמר הגלמים כלו אחד ולקח תנועת הרב שעשה על הבנתם השמיעית הזאת, ולפי שהיה הכוח אריסט"ו כפי מכמתו גדול הערך והתשובות בעניני המעייונים לכן הוקרן הרב כדי לחזק קושייתו ולקיים טענתו לגבאר שאריסט"ו רחם הפילוסופים בעומק. שכלו והפלגת השגתו לתיתה זאת הקושיא והשתדל לצאת ממנה. אבל שלא אמר כה דברים של טעם, ולא הכנה עצמיות מבוארות לאחר עשה בעניני העולם השפל, כ"ל דברים שלא עזרוהו המציאות עליהם, כלומר דברי דמיונות שהמציאות אינו מסכים עמהם, ומה שלא יסכים מה שחוץ לנפש עם מה שבנפש כבר ידעת שהוא כזב, כי הוא השתדל לסדר מציאות הגלגלים על צד החיוב הטבעי כדי שלא יורה הרב שלא מכון מכוון הרצה ויחד הדברים על הפנים שבחר וחפץ בהם. אבל לא נשלם לאריסט"ו השתדלותו זה ולא יושלם לעולם, ואמר הרב ולא יושלם לעולם כנגד המפרשים שסיו לו יהיו לעולם ויתפלו בהקיים שם המת לאריסט"ו על נחלתו והשגותיו. ונלגלה בו רוח הקודש שנבא זה על לבן רש"ד שהשתדל בזה והוסיף על דברי אריסט"ו ובשל עוזר ומפל עוזר. ועל כיוצא בזה אמר החכם אל הוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכוכת. והנה זכר בטעותו זאת ד' שלחות:

קרשקש

לפי חלוף המקומות יהיו הצורות שיקבלם מתחלפות: (ה) קצתם יותר ממהר וקצתם יותר מאחר. פי' כי האש מתנועע למעלה מכל היסודות והארץ למטה מכלם והאויר מתנועע למעלה ומהאחר מן האש והמים מתנועעים למטה ומהחרים מן הארץ, כי הארץ היא במטה מן התחתיים והאש הוא למעלה שבעליונים מכל היסודות: (ו) על אי זה פנים. פי' אריסט"ו אמר שיהיה

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

לעולם, וזה שהוא השתדל לתת עלה ל בהיות הגלגל מתנועע מן המזרח ולא יתנועע מן המערב, (ז) וישתדל לתת עלה בהיות קצתם ממהר התנועה וקצתם מאחר, ושזה מחוייב לסדר הנתתם מן הגלגל העליון, וישתדל לתת העלה בהיות מ לכל כוכב מן השבעה גלגלים רבים, נ וזה המספר הגדול בגלגל אחד, זה כלו ישתדל לתת סבותיו, עד שיסדר לנו הענין סדור טבעי ע"צ החיוב, אלא שלא נשלם לו דבר מזה, כי כל מה שבארו לנו ממה שתחת גלגל הירח נמשך על סדר מסכים למציאות מבואר העלות, ואפשר שיאמר בו שהוא ע"צ החיוב מתנועת הגלגל ומכחותיו, אמנם כל מה שזכרו בעניני הגלגל לא נתן בזה עלה מבוארת, ולא נמשך הענין בו על סדר, שיתכן לומר בו החיוב, שהנה נראה הגלגלים, מהם שהממהר התנועה למעלה מן המתאחר התנועה, ומהם מה שמתאחר התנועה למעלה מן הממהר התנועה, ומהם מי שתנועותיהם שוות, ואע"פ שקצתם למעלה מקצתם, וענינים

אפודי

ל בהיות הגלגל מתנועע מן המזרח. ר"ל והסכה שאמר בזה מנד שהתנועה יותר שלמה, והמגיל זה הענין לתדש שהוא שוכב שרקדן יסכב על גדו השמאלית ויתנועע כידו הימנית: מ לכל כוכב מהשבעה גלגלים רבים. ר"ל שבעה כוכבי לכת לוגים בגלגל אחד אבל הם בגלגלים רבים כל אחד בגלגלו ובגלגלו יש גלגל אחר יונת מרכז: נ וזה המספר הגדול. ר"ל שכל הכוכבים הנראים שולתי הז' כוכבי לכת הם בגלגל אחד לבד

שם טוב

על שלשה דברים גדולי הערך לתת עלה להם, ראשונה למה יתנועע הגלגל העליון מן המזרח ולא יתנועע מן המערב ושאר הגלגלים יתנועעו מן המערב למזרח, והשתדל לתת עלה להיות קצתם ממהר התנועה וקצתם מאחר, ונתן הסכה בזה לפי סדר הנתתם מן הגלגל העליון, וישתדל שלישית לתת סבה למה היו בשבעה גלגלים שבעה כוכבים בכל גלגל וגלגל כוכב אחד, וזה המספר הגדול מן הכוכבים בגלגל אחד עד שיסדר לנו הענין הסדור טבעי על דרך החיוב, אלא שלא נשלם לו דבר מזה כי כל מה שביארו לנו מתחת גלגל הירח נמשך על סדר מסכים למציאות מבואר העלות ואפשר שיאמר בו על דרך החיוב מתנועת הגלגל וכחותיו, אמנם כל מה שזכרו מענייני הגלגל לא נתן בזה עלה מבוארת ולא נמשך הענין על הסדר כמו ד מר, שהסכה שנתן במהירות התנועה איזה סבה למה שאמנם גרלה שהממהר התנועה למעלה מהמתאחר, ומהם מה שמתאחר התנועה למעלה מן הממהר התנועה, ומהם מי שתנועותיהם שוות אע"פ שקצתם למעלה מקצתם, וענינים אחרים עלומים מאד בתח היותם על דרך החיוב

קרשקש

הוא על צד החיוב. וזה שהוא השתדל לתת סבה בהיות הגלגל מתנועע מן המזרח אל המערב ולא יתנועע מן המערב אל המזרח. פירוש להיות אותה הפיאה הנכבדת שבפאות שהוא מתאר הגלגל כאלו יש לו ששה צדדין מעלה ומטה ופנים ואחור וימין ושמאל והאופק המזרחי הוא הימין, ואמר במשלו נחשוב שנדמה אדם שהקיף על עצמו גלגל והוא מניע אותו מן המזרח אל המערב ומתחת הארץ אל מעלה מן הארץ, שראוי הוא שיהיה זה ראש האדם אל מול קושב הדרומי וראליו אל מול הצפון וימינו באופק המזרחי ושמאלו במערבי ופניו אל אמצע השמים, ויהיה התחלת הנענוע מזה הגלגל באופק המזרחי בהברח ויהיה נענועו אל אמצע השמים: וזה כפי מה שתמצא עליו התנועה היומית, כי יראה מעינינה שהתלק אשר יעלה על הארץ הוא המכוון ראשונה בטבע, והרחיב בזה המאמר בספר השמים והעולם במאמר השני בכלל הב': (ז) והשתדל לתת עלה להיות קצתם ממהר וקצתם מאחר ושזה מחויב לסדר הנתתם מן הגלגל העליון. פירוש דעת אריסט"ו הוא שכוכב הנוגה למעלה מן השמש ויהיה סדרם כן מן הגלגל השמיני, שבתאי צדק מאדים נוגה כוכב חמה לבנה ושיש לכל אלו ב' תנועות תנועה הכרחית מצד הגלגל המקיף בכל המניעם המזרח למערב בהפך תנועתם המיוחדת שתנועתם המיוחדת היא ממערב למזרח, ואמר שהיותר ממהר בתנועה הכרחית היא שבתאי מצד קורבתו אל המקיף המניעו בתכלית החוזק, ויתחייב שיהיה תנועתו המיוחדת אשר היא בהפך הצד יותר מאוחרת וכל אשר ירחקו מהמקיף הם מאחרי התנועה הכרחית וממהרים בתנועתם השבעית להם אשר הוא בהפך הצד, (אמר בזה הלשון) והוא אחר זה יבקש הסבה אשר בגללה היו הכוכבים קצתם יותר מאוחרים מקצתם, ואמר שהעלה בזה שאלה הכוכבים מפני שהיו מתנועעים תנועה מתחלפת לתנועת הגשם הראשון המתנועע בכל התנועה היומית היה ראוי שתהיה הסבה באיחורם ומהירותם רוחקם, וקרבם מן הגשם הראשון. וזה שכל מה שיקרב מן הגשם הראשון יהיה הכח המניע אליו מן הגשם הראשון המניע אותו בחלוף תנועתו יותר חזק וזה שירחק ממנו יהיה הכח הזה בו יותר חלוש, ויהיה כל מה שיקרב הכוכב מן הגשם הראשון יהיה המונע לו מתנועתו יותר חזק וכל מה שירחק יהיה יותר חלוש, ואע"פ שאין בהם שם מניע על דרך האמת, ואמנם שם תשוקתו ובחירתו לתשמש אחר המניע יותר תהיה תנועתו למתנועע המיוחד בו יותר מאחרת, והוא מביא ראיה על אמתת זאת העלה במה שאמרוהו בעלי חכמת אלמגיסט"י מאמתת זה המציאות, וזה שהם מסכימים על שבתאי שהוא הגבוה שבכוכבים והיותר מאחר, ושהלבנה היא יותר שפלה שבכוכבים והיותר ממהרת שבהם, ושמה שיש ביניהם מן הכוכבים ימצא על הענין הממוצע מן המהירות והאיחור, אבל כבר יקשה המקשה על אריסט"ו, ואמר ראוי היה שאילו היתה זאת הסבה אמתית שהיה הענין נמצא בהם על סדר, ואין הענין נמצא כן, כי אם נודה שהשמש תחת כוכב ונוגה לפי מה שהיו רואים הקדמונים מחכמי הכוכבים מה נאמר

אברבנאל

ה) נאמרו. וזה שהוא השתדל לתת עלה בהיות הגלגל מתנועע מן המערב ולא מן המערב, ר"ל הגלגל העליון הכולל לתה פיאתה מנועעת ממערב למערב, וזה הענוקש הכיא אריסט"ו במאמר השני מפי' המעלות ובשלל שם לתת סבתו. ב) נאמרו והשתדל לתת העלה בהיות הקצתם מתנועעות קצתם ממהר מקצתו, וזהו מבוקש אחר זכר שם ג"כ הפילוסוף לתה היו קצת הגלגלים מהירים בתנועותיהם מקצתם. וזכר כבר בשלמה הלתה הקונה אריסט"ו בלתרו ובזה מחויב לסדר הנתתם מן הגלגל העליון לומר שהיותר קרוב אלינו היה יותר מאוחר, וכן הולכים בסדרנה מהאיחור אל המהירות וכמו שיבאר אחר זה. ג) נאמרו והשתדל לתת העלה בהיות לכל כוכב מהשבעה גלגלים רבים, וזהו מבוקש אחר זכר ג"כ הפילוסוף שמה. ועניינו לתה היו בקצת הגלגלים שבעה הוכבי לכת תנועות רבות מקצתם ולא היו כלם שוים בגלגלים והתנועותיהם: ד) נאמרו וזה המספר הגדול בגלגל אחד, ר"ל לתה בשבעת הגלגלים מכוכבי לכת היה כוכב אחד בגלגל אחד ובגלגל השמיני היה מספר גדול מהכוכבים. וגם על זה עשה הפילוסוף שם מבוקש אחר. וחכר כבר שעל כל הבלתות הללו השתדל הפילוסוף לתת הבותיו לדי לסדר הענין הטבעי בשמים על צד החיוב כמו שהסדר בהשות הבותיו בשמה מתחת גלגל הירח. עד שאמר שיאמר לומר הסדור הטבעי הנה על צד החיוב. ולפי שלא נתבוה שיאמר כבר על צד החיוב מהסכה הראשונה, לכן בארו בלתרו מתנועות הגלגל והכוכבים, שהם המתחייבים הדברים אחר בבאן בדרך הסויה והסבה, אבל בענין הגלגלים לא עשה אריסט"ו כן כי לא נתן בשלמה הלתה עלה מבוארת. ומה שאמר בשלמה הענין הזה הענוקש לתה מתנועות הגלגל מהסדרם מקצתן כפי סדר הנתתן מן הגלגל העליון, לא נמשך הענין על סדר שעוכל לומר שהוא ע"צ החיוב, לפי שהמציאות הוא מבוקש בזה, כיון שיש גלגלים ממהרי התנועה למעלה מן הממתאחרים, ומאחרי התנועה למעלה מן הממהרים, ואחרים

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

מורה נבוכים חלק שני פרק יט

ועניינים אחרים עצומים מאד בחק בחינת היות הענין ע"צ החיזב, והנה איחד להם פרק מפרקי זה המאמר. סוף דבר שאריסט"ו בלא ספק כאשר ידע חולשת מאמריו בהמציא עלת אלו הדברים ותת סבותיהם, הקדים לפני התחילו באלו החקירות דברים זה לשונם, אמר (ח) נרצה עתה לחקור על שתי שאלות חקירה מספקת, כי מן הראוי שנחקור עליהם ונאמר בהם כפי השגת שכלנו וחכמתנו ודעתנו, אלא

שם טוב

החיזב, והנה אריסט"ו רצה חולשת מאמריו באלו הדברים וסבותיהם, והנה הרב רחיה לזה מהקדמה אשר עשה קודם חקירת אלו הדברים, ומה מאד הטיב הרב לפרש כפי שכלנו וחכמתנו ודעתנו. והנה כל מה שנתן מהסבות בתנועת

אברבנאל

שמנוטוריסס שוות וקלחם למעלה מקלת. ואמנם מה שאמר הרב ועניינים אחרים עצומים מאוד בחק בחינת היות הענין ע"צ החיזב, הנה איחד להם פרק מפרקי זה המאמר. סוף דבר שאריסט"ו בלא ספק כאשר ידע חולשת מאמריו בהמציא עלת אלו הדברים ותת סבותיהם, הקדים לפני התחילו באלו החקירות דברים זה לשונם, אמר (ח) נרצה עתה לחקור על שתי שאלות חקירה מספקת, כי מן הראוי שנחקור עליהם ונאמר בהם כפי השגת שכלנו וחכמתנו ודעתנו. ר"ל אלא כל"ג תקירות שעשה החכם הנכון ר"ג במאמר ס' מ"ב מספר המלחמות אשר לו בעניני הגלגלים וכמו שיתבאר בעיון הג'. והנה יש להקשות בדברי הרב אלה ג' קושיות. א') למה כשזכר ד' השאלות והמבוקשים לא זכר דבר מהשובת אריסט"ו בראשונה ולא בשלישית ולא בהיעשת הוכרח נגבד בשאלה השנית. והתשובה הזה שהרב רחיה שמה שזכר אריסט"ו הג' השאלות היו דמויים ושעמים תולשים בסברות כמו שיתבאר במק"ח, ולכן לא הוצרך לזכרם הנה לפי שבחתם ותחנו נתבאו לו והיו בלא היו. אמנם בשאלה השנית נתן אריסט"ו הנה נלוזה מאוד כמו שיזכר הרב אח"ז הנה נפלאה ולכן רחה לזכרה כדי להשיב עליה שלא שזכו במילות. וזהו יסוד הרב מעניו הוזק תשובתו זאת. ושאר הטעמים לחולשתם לא זכרם ולא רחה שאשיב עליהם אבל אמר בכלל אלה שלא נשנם לו דבר מזה, ר"ל שאין בכל דבריו באלו הענינים דבר שלם ראוי לשים לב עליו. ג'). למה לא זכר הרב מיד כמוך לאלו הטענות שאדני הטענות האחרות אשר יעשה אח"ז מהנתח הבוכנים נחוש קיומים הגלגלים ותקנת בוכנים רבים בחלק מגלגל הפמיני ובחלק ממנו אין בוכב כלל, וזיש לו לבדר טענותיו כולם יחד, ועליהם יניח תשובה אריסט"ו ודבריו, לא באמצע הטענות. והתשובה לזה כי הנה אריסט"ו לא עשה מבוקשיו כ"א בהרבע הבשלות שזכר הרב כאן. ולכן יחדם הרב כאן וכיניח התגלות אריסט"ו שאמר עליהם. אמנם בשאלות האחרות מבוכוכים לא עשה אריסט"ו מהם מבוקש ולא דבר בהם דרך שאלה כמו שעשה בשאלה הזו. ולכן הניחם הרב באחרונה נגדלה מהשאר עם היות שבבר יקלקו מדבריו ברהים לבשיב על קלחם וכמו שיתבאר בעיון הפני, והקושיא הג' היא במה שאמר שיש בגלגלים ממבר התנועה למעלה מן המתחתר, וזה שבגלגלים שהם למעה מן הגלגל המקיף הטעיון הם תמיד בהרבע וסדר מבאיחות אל המזיות, כי כפי דברי החוכנים בגלגל הפמיני משלים הנועתו בכ"ד אלף שנה, וגלגל שבחתי יותר מזיות בשלשים שנה, וגלגל נדף יותר מזיות בי"ב שנה, וגלגל מחדיש יותר מזיות בשתי שנים. ושמש בשנה תמימה ונגה בי"ב חדשי לבנה, וזוכב בעשרה הדשים, ולבנה בחודש אחד, הנה ג"כ תנועת הגלגלים כלם היא בהדרגה וסדר מן האיחוד אל המזיות. ולזיו ג"כ אמר הרב שנאלה בהם מהיר התנועה למעלה מן המתחתר. וכבר ראיתי מי שחשב שהתשובה הזה הוא שהרב בער התנועה הגלגלים תלופים בזה הסופן, שגלגל שבחתי אשר יכוב הנועתו בשלשים שנה הוא הגלגל הסובל ממנו אשר ינגא עליו גלגל הבקעה שבו בוכב שבחתי וכן נדף ומחדיש ולבנה התנועה הזאת אשר זכרתי בהם היא לגלגל הסובל של כל אחד מהם. אמנם הנועת נגה ובוכב אשר זכרתי היא לפי מהלך הבוכב שאמתי כי המהלך המלעני שלהם שהוא תנועת הגלגל הסובל היא שוה לתנועת גלגל השמש אשר זכרתי, כי כולם יקיפו בשנה המימה, ותנועת גלגל השמש שזכרתי היא הנועת גלגלו היותה מרכז הנועה אשר עליו ינגא גרם השמש כי אין לשמש גלגל אלא הגלגל הסובל וכמו שזכר הרב בפי"ח מזה המלך. אבל כל גלגל מחלה שבעה המשרתים שזכרתי כלם יוצאי המרכז ולכן יש נקודה בגלגל כל אחד מהם רחוקה מאוד ממרכז הארץ, ויש נקרבת גובה הרום, ולכל אחד מאלו הגלגלים יש תנועה לרום שלהם מתחלפת מתנועת גלגל יוצא המרכז שלהם והיא שוה בבחתי ונדף ומחדיש והמה ונגה וגלגל משוה המהלך מבוכב, ר"ל שכל אחד מהרומים שלהם מתנועע ממערב למזרח, ומתנועע הנועה מלאחרת מאד בכלם שוה לתנועת גלגל הפמיני, לו קרובה אליה מאד כפי חלוף דעות הבוכבים, ודבר ידוע הוא כי הגלגל יוצא המרכז מכל אחד מהבוכבים הלאה הוא יותר קרוב אל הגלגל העליון המקיף בכל הגלגל המגביל מהלך רוח הבוכב אשר בהתיו. כלומר מאמר שבגלגל הבוכב שהוא יוצא מרכז מבבחתי הגומר מהלכו בשלשים שנה יותר קרוב אל הגלגל העליון מגבחי נדף ומחדיש ונגה ומשוה המהלך מבוכב הנומרים מהלכם בכ"ד אלף שנה. וכן הגלגל הבוכב מגדף בהקם אל גבחי רוח מחדיש ומחדיש מהלך מבוכב שבחתיו, וכן בשאר, ושעל אלה התנועות מהגלגלים יוצאי המרכזים בערך לתנועת הרומים שבחתיהם, אמר הרב שיש אמתמבחים שבחתיהם. ולא היה ראוי הרב לזכרו אלא שכמו בזה שנם נאותם שמאותר התנועה לבעלה מן הממבר יפול הספק וכם בגלגלים הבוכבים ממערב לבעלה הבמיני כמו שיזכור אחרי זה בזה הפרק, ואשר תנועותיהם שוות ולקחם שיוכלו הבוכבים בה תנועות הרומים ומנוגלים הבוכבים מנגה ובוכב הם מהנועעים ממערב למזרח, ואמרו שבה הדרך ראוי שיוכנו דברי הרב המקום הזה כדי שיהיו נודקים. ושלא אלו חלק ג' שעשה הרב בזה הפרק: **סוף דבר שאריסט"ו בלי ספק כאשר ידע הולשת מאמרו כו'**, כמו שהקדל הרב לנאר שאריסט"ו בעצמו ידע חלשת עשה מוזה על קדמות העולם כדי הוא לאלוה בכוח לחמתו וכמו שביאר בפ' י"ו מזה המלך, כן במקום הזה לפי שהיה בוקל דבריו ומהזה הבאר שאריסט"ו בעצמו הרגיש בהולשת תשובותיו והתחמלו מזה עם קולר הבכל החוזקי בעניינים העמוקים האלה. ועי"ז הביא לזיונו שבחנו בפ' המזכר מאמר כ' כלל ג' מבוקש ס' כפי מה שבדרש אבן רש"ד, באמרו ראוי עתה לחקור חקירה מספקת על שתי שאלות. וכן שתי השאלות האחרונות מהברנאם

קושיא ד' לא הזכיר אלו הדברים כפי שכלנו וחכמתנו ודעתנו. והנה כל מה שנתן מהסבות בתנועת

קרשקש

א"כ בכוכבים האחרים, נמצא אם היו נוגה וכוכב לטעלה מן השמש הם מבהרי תנועתם הטבעיות לפי שגגה גומר הלוכו בי"א חדשים וכוכב בעשרה חדשים והשמש אשר תחתיהם בשנה אחת והוא מאחר התנועה תנועתו הטבעית, והיה ראוי לפי סדרו שיהיה יותר מהרר א"כ לא ימשך לו זה הענין על הסדר שחשב, ואבן רש"ד שהחדל להיה הספק והאריך בדברים כמו שתראה בכלל הה' מהמאמר השני בספר השמים והעולם: (ח) נרצה עתה לחקור על שתי שאלות. פירוש אריסט"ו בספר השמים והעולם בכלל השלישי במאמר השני אמר והנה ראוי שנחקור על שתי שאלות חקירה מופלגת, האחת מהם למה היו הבוכבים הנבוכים אשר הוא קרוב משם מן הגלגל הראשון יתנועעו תנועות רבות ואשר הוא יותר רחוק יתנועעו תנועות מועטות ובבר היה ראוי שיהיה הענין בחלוף זה, ר"ל שיהיה מה שיקרב מן הגלגל הראשון יתנועעו בתנועות מועטות מפני שהגלגל הראשון אמנם יתנועע תנועה אחת בלבד, והוא יעשה בכמו זה המציאות לפי מה שנראה במבט הקודמים לאנשי בבל ומצרים שהשמש היא היותר רחוקה מן הגלגל הראשון אחר הלבנה, ושהיא ר"ל הלבנה היותר מועטת התנועה וזה שהלבנה על דעת אנשי בבל ומצרים אמנם העמידו לה ג' תנועות בלבד תנועת האורך ותנועת הרוחב ותנועת ראש התלי, ר"ל מקום החוזר בגלגל הנוטה לגלגל המזלות, ואמנם בטלמיוס הוא העמיד שתי תנועות אחרות חוץ מאלה השלש תנועות ודעתו גם כן שהשמש למעלה מכוכב ונגה ולא חלקו בעלי הלימודיות בשהשמש היא ממעטת התנועה שבהם כמו שלא חלקו כשהלבנה יותר שפלה שבכוכבים, ואריסט"ו מביא ראיה על זה ממה שעמד עליו שראה שמאדים לקח בלבנה. ואמנם המבוקש השני היא לאי זו עלה היא בגלגל הראשון כוכבים רבים והוא אחד ושאר הגלגלים הוא בהפך זה, ר"ל שלא ימצא בגלגל האחד מהם כי אם כוכב אחד, והוא מתנצל תחלה מן הדבור באלה השני מחקרים בפני קושיים ואמר שאין ראוי שיחשב בנו אם נחקור על כיוצא באלו הדברים שיש לנו מדת עזות ללא תבלית, אבל ראוי שנשובח על מה שנאמר באלה הענינים, מפני שמאמרנו בהם בלתי יוצא מסוג המופתים, ושישמח בזה העומד עליה, מפני שהתשובה המעוטה באלה הענינים דבר גדול מאד מפני קשיים ויקרה בעצמה, עם מה שיש בחקירה על הענינים העמוקים מחדוד השכל והוצאתו אל הפועל והגעתו אל מעלתו השלמה, ואמנם היינו רואים שמה שיבוקש מאלה הענינים באלה הגשמים הנכבדים סגור ומסוגר אלו היינו מאמינים בהם שהם בלתי בעלי נפש, אך אחר שנאמין בהם שהם בעלי נפש מצד שהם מתנועעים בעצמם השתדלותנו בזה אינו יוצא מן

מהברנאם

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ברשת

אלא שאין ראוי לאדם שישיא זה עלינו לעזות מצח ועז לבב, אבל ראוי שיפליא מזריזותנו על הפילוסופיא ובקשנו עליה, וכשנבקש השאלות המעולות הנכבדות ונחזק להתירם הרר מעט מתוקן, מן הדין על השומע שתחזק שמחתו וישיש, זה תורף דבריו. הנה התבאר לך שהוא בלא ספק ידע בתולשת המאמרים ההם, וכל שכן בהיות חכמת הלמודים בזמנו בלתי שלמה, ולא נודע בזמנו מתנועת הגלגלים מה שנודע היום. ויראה לי כי אשר אמרו בספר מה שאחר הטבע, מהניח שכל נפרד לכל גלגל, אמנם הוא מפני זה הענין ג"כ, עד שיהיה דבר ייחד כל גלגל בתנועה אחת, ס והנה אבאר שהוא לא הרויח בזה מאומה, אמנם אמרו בזה הלשון אשר זכרתי לך כפי השנת שכלנו והכמתנו ודעתנו, הנה אבאר לך ענינו ולא ראיתיו לאחד מן המפרשים, אמנם אמרו, דעתנו הוא רוצה בו צד החיוב, אשר

אפודי

וזוא גלגל הכוכבים הקיימים: ס והנה מבאר שהוא לא הרויח בזה מאומה. יז יבאר בסוף זה הפרק: כי

קרשקש

ההקש ואינו נמנע ממנו, ונתחיל מן המבוקש הראשון ונאמר, שהדבר החשוב אשר הוא בתכלית החשיבות הוא אשר מדרכו להיות המעלה אשר תתיחד בו בלי מעשה ובלא פעולה וזהו דרך העלה הראשונה, ואמנם מה שהוא חוץ מזה מן הדברים החשובים ר"ל בעלי נפש, מהם מי שישיג הדבר אשר הוא ממין המעולה השלימה אשר היא בתכלית במעשה אחד בלבד, ואלה הם הדברים הקרובים מן הדבר החשוב בחלשות והקרובות מעלת מן המעלה הראשונה בחלשות, ומהם מה שישיגו זאת המעלה במעשים רבים, ומהם מה שאי אפשר בהם זאת המעלה לא במעשים מועטים ולא במעשים רבים אבל אפשר בהם לקנות מה שהוא מסוג המעלה במעשים מועטים, וזה יהיה בהכרח לאחד משני ענינים אם למעלת הדבר הנקנה וכבודו אם למעוט המעלה הנקנית ורחקה מן המעלה השלמה, ומהם מה שאי אפשר בו להשיג דבר מזאת המעלה ר"ל אשר תושג למעוטה במעשים מועטים, וזה המין לא ימצא בו דבר במעשי בעלי המעלות, ודמיון זה שקצת בנ"א יקנו הבריאות בכלתי התעמלות ולא מעשה וקצתם יקנוהו בהתעמלות מועט וקצתם יקנוהו בהתעמלות גדול וענינים קשים, וקצתם אי אפשר בו שיקנה הבריאות לא בהתעמלות מועט ולא בגדול אך יגיע למה שהוא דומה בבריאות במעשים מועטים וזה כלו מבואר ענין בעלי הנפש, ועוד שאנחנו נאמר שקצת הדברים יגיעו אל המעלה השלמה במעשה אחד וקצתם אי אפשר להגיע אל זאת המעלה אבל אפשר להגיע אל מעלות רבות ממנה במעשים רבים עד שיעמדו להם רוב המעלות מקום מה שאבד' מהם מאיכות המעלה, וזהו ענין האדם עם הדברים שהם יותר נכבדים ממנו ואשר הם נכבדים בחלשות, כי האדם מפני שאי אפשר בו שיקנה המעלה השלמה הושם לו קנין מעלות רבות ממין המעלה השלמה, וקצת הדברים אי אפשר בהם שיקנו מאלה המעלות ר"ל שהם ממין המעלה השלמה כי אם מעלות מועטות ומעשים מועטים, וזהו ענין בעלי חיים והצמח עם האדם, ומכואר הוא שקנין המעלה האחת בעצמה במעשים מועטים יותר נקל ומעט יגיעה מקנותם במעשים רבים, ואחר שנתישב מציאות אלה הדברים בבעלי הנפשות במה שהם בעלי נפשות אומר שהנשם הראשון אמנם נמצאה לו תנועה אחת מפני שאפשר בו שיגיע המעלה הקרובה מן המעלה השלמה או המעלה השלמה בפועל אחד בלבד ושמה שיקרב ממנו מן הרקיעים אמנם נמצאו לו תנועות רבות, אם מפני שהוא אי אפשר בו שישיג המעלה השלמה הנשם הראשון כי אם בפעולות רבות כמו אשר יקנה הבריאות בפעולות רבות או מפני שהוא אחר שלא היה אפשר בו השגת המעלה אשר השיגה הנשם הראשון, הושם קונה פעלות רבות מסוגה בפעולות רבות כדי שיעמוד לו הרבוי מקום מה שחסר ממנו משלימות האיכות, וזה בענין האדם עם מה שהוא יותר נכבד ממנו ויותר שלם המציאות, ויהיו הנשמים הרקיעיים הרחוקים מן הנשם הראשון. אמנם נמצאו אלו להם תנועות אם נודה שהשמש והלבנה באלה שני דברים ר"ל שהם המעטי תנועות שבכוכבים והרחוקים מן הגלגל הראשון לאחד מב' הענינים בהכרח מפני שאי אפשר בהם שיקנו הרבה מן המעלות כי אם מה שהוא למטה מן המעלות האמצעיות אשר יקנו אותם הגרמים השמימיים האמצעיים ולזה היו קנינם בפעולות מועטות כענין הצמח עם בעלי חיים, וזה שא"א שתהיה המעלה האחת בעצמה קנויה לנכבד ולמעט ונכבד בפעולות משתוות בספר, ואמנם מה שלמטה מן הנשמים הרקיעיים מפני שלא היה אפשר בהם להגיע אל המעלה אשר הוא ממין המעלה

אשר

מסתרכנו שזכר כרב למעלה כמו שפרשתי. ולאיתי לחודיפן כמה כ' סודעות, אחתה, שכרב לא קבל מספר הגלגלים בלתומן מוסן שכתיב תריסט"ו במבוקשו. כי הנה תריסט"ו קראל גלגל הלקנה הגלגל המיני, אשר בו הכוכבים והיה לדעתו הגלגלים כלם שמונה גלגל, שבעה לשבעה כוכבי לכת וחמשיני לכוכבים הקיימים שהוא לדעתו התנועה התנועה הימית, אמנם הרב נמשך אחר דעת הבטלמיוס שהוא יותר מסכים אל המציאות, בשים לתעלה מגלגל הכוכבים הקיימים גלגל חלק אין כוכב בו, והוא המתנועע התנועה הימית, לא על המיני, ויתחר הרב שעל המשיני החלק הזה יאמר הנכון, ודומה על הלשי החיים דקים בעין הקרקע הגורה, ויהיה לפי דרכו הגלגלים תשעה. וכן אמרו הרב בביאור פרק ע' מזה החלק, והרב אלמה בן גבירל והחכמים הלחיים מבעלי הטורות קבלו שיש עוד עליהם גלגל שביעי הוא גלגל הכבל, אבל בפרק הזה המאיר הרב דבריו לפי דעת הבטלמיוס, שיהיו הגלגלים תשעה. וגם בסכיולו דברי תריסט"ו הנמצאים נמצר על דעתו זה הלמתי, ודע זה והבינהו ולא תתמהה בו, עם אליון חלוף בענין הדרוש מהדעת הזה אל הדעת האחר. והסודעה הנמית אלא תמצוב אלא עשה תריסט"ו הסתגלות הזה שזכר הרב רק בלתומו מקום בלבד בסקדמת שני המבוקשים ושמו הסתגלות אחר זכר, כי הנה הראה שאלשה פעמים עשה אותו הסתגלות וכולם בלתומו מאחר הנני מס' הנמים וסעולם. המקום הא' בגלגל הנ' מבוקש הנני, בהראה לחקור הסבה אחר בעבורה היו התנועות רבות. והמקום הנני בבמבוקש הד' מאותו גלגל בהראה לחקור למה היתה התנועה היומית הנעלמה מן המזרח אל המערב, ולא מן המערב אל המזרח בלאחר הגלגלים. והמקום הג' בבמבוקש הסי' מהסגלל הג' מאותו מאחר בהראה לחקור על שהי הסתגלות הלחרונות למה היו הכוכבים הנבוכים מה שהיה קרוב מהם אל הגלגל הראשון יתנועע תנועות רבות ואחר הוא יותר רחוק יתנועע תנועות מועטות, ושיש לאוי שיהיה הענין בחלוף זה שהקרוב יותר אל הגלגל הראשון הנועע תנועות מועטות מפני שהגלגל הראשון אמנם יתנועע תנועה אחת בלבד. והשאלה הנ' לחיות עלה היו הגלגל הראשון הוכיחים הנים והוא אחד ובאחר הגלגלים לא ימצא כ"ל כוכב אחד בגלגל אחד. ובכל אחד מהגלגל המקומות הלאלה עשה הסילוקוף הסתגלות הזה. ויגל לנו מזה שלא לבד הרגיש תריסט"ו בחולשת מאמריו בשתי השאלות הלחרונות הלאלה שזכר הרב הסגלוהו. כי גם בחקיריהו על אחר השאלות הרגיש בחולשת הטוכחו עליהם והסגלל ממנו. אך אמנם לקח וזכר הרב הסתגלות הג' בלבד, אם לבחירת הקיצור, ואם לחיות זה הסתגלות הג' יותר מבאר מולשת דבריו, ומפני שבאר כי תריסט"ו קוצר שבלו בשאלות הלאלה בשבת הסחיקו בדעת הקדמות כמו שבאר הרב על אמרו שבלנו הכמתנו ודעתנו, ומפני שלא הרב לבאר המאמר הזה שהיה לעינו בחר הסתגלות הג' הזה. אבל בכר בלגל הרב בדבריו על הסתגלות שעשה תריסט"ו בחמרו הוף דבר שתריסט"ו בלא הסך הלחר ידע מולשת מאמריו בהמליטו עלת אלו הדברים וזה הבמוחיסה הקדיס לפני הבחילו בלאלו הלחיות הדברים וכו', הזה על כל השאלות שהזכיר תריסט"ו בדבריו אמרו, ואל כולם הסתגל, עם היות שהרב לא הביא מהסתגלות רק אחד מהם ר"ס בשאר. ואמנם מאחר הרב ויראה לי כי אחר אמר בשאר מה שאחר הטבע מהנים שכל נפרד לכל גלגל הוא מפני זה הענין ג"כ, ראוי שהבין ענינו, שאחה הראה שתריסט"ו לא נתן בם' הסתגלות והעולם הכה אחרת בחלוף הנעות הגלגלים המסיבות והלאיתה כ"ל כפי קורבתם וחזקה מהגלגל הענין כמו שיהבאר, ומפני שלא הסכים זה עם המאלאות בא לתן הב"ד מהרב הפרי הזהוף מדעתו שיהבאר עם הסכה הבאה שתי הכנה אחרות, עם הלוח המתנועע והלוח הרחקים אשר עליהם יתנועעו והשמדל לתת הסבה למה לא הביר תריסט"ו על הסכנות הסה ג"כ. והנה הרב עם היות שלא ראה דברי תריס"ו רק ד' כי נתן

אחד

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

מורה נבוכים חלק שני פרק יט

אשר הוא המאמר בקדמות העולם, ואמנם אמרו חכמתנו, ר"ל הענין המבואר המוסכם עליו, כי כל דבר מאלו הדברים אי אפשר לו מבלתי סבה ועלה ואינו ענין נפל כאשר הזדמן, ואמרו שכלנו, ר"ל קוצר יד שכלנו לתת סבות לכיוצא באלו הענינים עד תכליתם, אלא שהוא חשב לתת בהם דבר מועט וכן עשה, ע כי אשר זכרו ממהירות התנועה הכללית (פ) ואחור גלגל הכוכבים העומדים להיותו בחלוף הצד, היא עלה נפלאה, ואמר שכן יתחייב כי כל מה שירחק גלגל מן השמיני פ יהיה יותר ממהר התנועה צ אלא שזה לא ימשך, כמו שבארתי לך, ק ויותר גדול מזה שגלגלים ג"כ יתנועעו מן המזרח למערב

שם טוב

בתנועת הגלגלים בהמירותם ולמה יתנועע הגלגל העליון מן המזרח אל המערב ואחר הגלגלים מהמערב אל המזרח לא נתן סבה, כי כבר ומצאנו גלגלים זולת הגלגל הראשון אשר מתחיו לעשות תנועתו המיוחדת הסבה להתנועה היומית במהירות הסבה הגדל להתנועה היומית, ומפני זה יתחייב לימות תנועת גלגל הכוכבים הקיימים, וזאת סלה נפלאת מעולה: פ יהיה יותר ממהר התנועה. ר"ל מגד שלא יגגד כל כך התנועה היומית להיותה רחוקה ממנו: צ אלא שזה לא ימשך. ר"ל שזה הענין לזו עומד הסדר שכל אשר ירחק הגלגל מהיומי שיהיה יותר ממהר וכמו שבארתי למעלה: ק ויותר גדול מזה שהגלגלים כו', ר"ל ויש להקשות

אפודי

ע כי אשר זכרו ממהירות התנועה הכללית כו'. ר"ל כי הסבה שנתן אריסט"ו בחיתור גלגל הכוכבים הקיימים הוא להיות תנועת גלגל הכוכבים הקיימים בחלוף הצד מתנועת גלגל ערבות, ומצד שגלגל ערבות יכריח בראשונה כלי אמצעי גלגל הכוכבים

אברבנאל

אחד היו מרוחקים מארצותם ארץ במגרים ואכ"ן רש"ד בקורבנ"ה. סגם ארץ בחכמתו נגל מדעתו על התוספת מהמגיעים שגפל בו אכן רש"ד. ועוד הוסיף לבאר שאריסט"ו עלמו העיר עליו בספר מה שאחר טעבע, וזהו אמרו הוא מפני זה הענין ג"כ, שבאמרו גם כן מודם שהיא סבה נוספת על הראשונה כלומר שלכן היו הגלגלים מתחלפים בתנועותיהם לפי שכל אחד מהם יתנועע כפי מגיעו מלוה אל קיבוצו וריחוקו מן הראשון. אבל לא זכר הרב ענין הסדרתם שזכר אבן"ן רש"ד לביאתו דעת יותר בעל כמו שיהבאר בענין הבני. ובתב הרב שלא יהיה אריסט"ו בזאת התוספת מלומה כמו שיבאר בסוף זה הפרק, והעיר הרב לפרש מאמר אריסט"ו בהכלנו וחכמתנו ודעתנו. אך באמנם ראוי שתתעורר שהיה הראשונה המאחר בדברי אריסט"ו שהוא דעתנו, ופירש בתחרונה מלת שכלנו שזכר אריסט"ו בראשונה. והיה זה לפי שהוא הסורה על קצור דעתו בתשובותיו והוא מה שראה הרב. וכדי לבמשיך ע"ז מאמרו זכרו בתחרונה. והוא אמרו אלא שהוא חשב לתת בהם דבר מועט וכן עשה, שעשה דבר מועט לפי שמה שזכר ממהירות התנועה הכללית ואיחור גלגל הכוכבים העומדים להיותו בחלוף הצד היא עלה נפלאה, וראוי עליו גלגל אחר מכריח אותו, ומגיעו הוא בנ"ש סבת הסבה הראשונה ית', ואמנם איחור הגלגל אשר אחריו שהוא שהוא גלגל הכוכבים העומדים לפי אמתת, עם היות שאריסט"ו לא חשבו כן כי אם שהיה שבתחלי מתחחר בתנועתו לפי שהיה מתנועע בחלוף הצד מהגלגל שלמעלה ממנו שאותו העליון מתנועע ממזרח למערב ומכריח הראשונה בלי אמצעי לת הגלגל שתתהיו זלכן מצאת קורבת המזגע סבות אלו היה היתה תנועת התתהון מצני תנועה העליון שעליו מאותחת מאוד והיה סבה נפלאה, אבל היה ראוי שיהיו שאר הגלגלים אשר תחתיו ומסבים באותו ערך מהאיחור אל המהירות וכן אמר אריסט"ו שהיה הענין שהיותר רחוק מהמשמיני היה יותר ממהר אלא שזה לא נמצא ולא יסכים עמו המציאות כמו שיבאר למעלה ר"ל בענין הגלגלים המתנועעים ג"כ ממזרח למערב למעה מהמשמיני, ולא אמר הרב זה על הגלגלים הסובבים כי הם כלם מתנועעים ממערב למזרח, אבל אמרו על הגלגלים המגבילים מהלך ראשי תנועים מגנה ובוכב ולבנה והגלגלים המגבילים מהלך רוחי הסוללים מבוכב ולבנה שבל אלה הם למעה מן השמיני והם מתנועעים ממזרח למערב והיה ראוי שבל הרבע הלעיון המתנועע ממזרח למערב בהמירות נמרן יהיה יותר מהיר בתנועתו מאשר למעה ממנו המתרחק יותר מן הראשון, ואינו בן, כי יש מהגלגלים היותר קרובים אל הגלגל העליון מאותם המתנועעים ממזרח למערב שהם יותר מאחרי התנועה, ומה שתתחיהם היותר ראוי מהעליון. ובבר יאנו ע"ז שאמר הרב הסקות. הראשון מה ראה להכיח במקום הזה בתוך ביאור דברי ההגלות אריסט"ו, מה שבתב בספר מה שאחר הטבע, מהיות שבל נגדל לבל גלגל, שהיא הבה אחרת לאותם התנועות במהירות ובאיחור, והיה לו להבאים ביאור דברי ההתגלות והשוכתו עליהם ואח"ב יבאר הסבה הטבעית הזאת. ואם היה זוכרה הם למה לא הביא עליה בסוף הפרק אחר שנתתה לדבר בתנועות אחרות, והסבה הטבעית הזאת. ואם היה הבה הבה בסוף מה שהיה אריסט"ו בחיתור דברי ההגלות שתתה הראשון לבאותם בחלוף הצד מתנועת הראשון, כי היא הבה בוזבת לפי שאין הם מגיעה כי הגלגל העליון אינו מוגע הגלגל אשר תחתיו מתנועתו, כי אין אותם והבכיות למעלה, עד שמפני זה בתב בפילוסוף במה שאחר הטבע שיש לבל אחד מבוכבי לבה גלגל יומי. ועוד שאם היתה מגיעה בתנועתם היתה אי"ב תנועת אלו הגלגלים על זולת המדבבה מהמהירות שהיה מהן לבם עבעבה ביחוד בפי הבאתם אל מגיעה מהבכת הבה. אמנם היה הענין בן היה הטבע אשר בהם מפני שיש לבם מהבלים מה שיגזור עבעם ממהירות התנועה הבה, וזה בהבלית הבינעול. אמנם היה הענין בן היה הטבע אשר בהם מפני זאת התנועה המיוחדת לבטלה, אחר שאין לו בלי יבלים בו מה שיגזרהו מענין זאת התנועה, ובבתם טבע אחד לא יאה לפעל בעת מהבתים הוא בהבלית הבינעול. והבסבה הג' במה שאחר הרב ויותר גדול מזה שהגלגלים ג"כ ותנועתו ממזרח למערב ובו', כי למה יהיה הבסבה הזה יותר גדול מהראשון שזכר. והתשובה הזה לנו, שהרב הבינה הזה המקום אמתר מה שאחר הטבע שבל נפרד לבל גלגל, לא לבד לביאר תפנת אריסט"ו שעשה באיחור התנועות ומהירותם כמו שזכרתי, כ"א ג"כ לבאתה הדי אלא נחשוב שהיה מאמרו הראשון בהגלגל העליון היה מוגע ומעבבר לגלגל שתחתיו מתנועתו, כי אין שם הבדה ולא מגיעה ויעובו מהגלגל הראשון לגלגלים שתחתיו אלא תשוקה למגיעו. וכן זכרו אבן"ן רש"ד בלתו מ"ב בלל כ' מבוקש ד' הבלבר וי"ל, ואמ"ש שאין שם מגיע ע"ד האמת הבה יהיה שם תשוקה ובמירה ולל מה שתשוקה הבינה הרב המקום הזה מאמר מה שאחר הטבע, הדי לבאר דעת אריסט"ו בבבת שאיחור ומהירות שאינו מפני מגיעה בשמיה, ושלא היון לזה בחמרו שבלנו והבמתנו ודעתנו אבל היון לדבר אחר במו שביאר. ומפני שלא היתה בוונתו בבן ר"א לבאר דברי אריסט"ו לא

להביע

קרשקש

אשר השיגוהו הנשמטים הרקיעים היו פעולתם מועטות בערך אל המעלה המעוטה אשר בטבעם להשיגה. ואמנם המבוקש השני הוא למה היו בגלגל הראשון כוכבים רבים ומסבב אותם גלגל אחד ובשאר הגלגלים כוכב אחד ומסבבים אותו גלגלים רבים, הנה הוא ישיב על זה בשאמר שהגלגל הראשון מפני שיראה מעגינו שהוא התחלת החיים ועלת המציאות לדברים החיים ובלתי החיים יותר משאר הגלגלים היה ראוי שיהיה בהו יותר גדול משאר כחות הגלגלים והכח העצום יניע גשמים רבים והכח הקטן יניע גשמים מועטים, ולזאת העלה היה הגלגל הראשון מניע כוכבים רבים בהתחלפות בתנועה אחת והיו האחרים מניעים כוכב אחד בגלגלים רבים, ואמנם היו הנה תנועות רבים כדי שיהליף הטבע בזה מה שאבד, אשר לא יהיו בהם כוכבים רבים שם לו תנועה אחת בלבד ואשר שם לו כוכב אחד שם תנועות רבות כדי שיהיה כל שם מהם תכלית מה שבטבעו לקבל מן השלמות ישתבח יוצר הכל, ע"כ דבריו: (ע) ואיחור גלגל הכוכבים העומדים בחלוף הצד הוא עלה נפלאה, הרצון בזה כי אחר שגלגל הכוכבים העומדים שהוא בשמיני סמוך לגלגל המקיף הכל יתחייב תנועתו הבראחית חזקה בתכלית מצד הטבעית המכריח, ויתחייב ג"כ שתהיה התנועה

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

למערב למטה מן השמיני (י) והיה ראוי שיהיה יותר ממהרים ממה שתחתיהם מאשר יתנועע כן מן המזרח אל המערב, ושיהיו אלו המתנועעים מן המזרח קרובים במהירות לתנועת התשיעי, אבל כמו שהודעתיך לא היתה חכמת התכונה בזמנו כמו שהיא היום. ודע כי לפי דעתנו אנחנו קהל האומרים בחדוש העולם יקל זה כלו, וימשך לפי שרשנו שאנחנו נאמר שיש מיחד יחד כל גלגל במה שרצה מצד התנועה ומהירותה, אלא שאנחנו נסכל אופני החכמה בהמציא זה כך, ואלו יכול אריסט"ו שיתן לנו עלת התחלף תנועת הגלגלים עד שיהיה זה על סדר הנחת קצתם מקצתם כמו שחשב, היה זה נפלא, והיתה עלת התיחדות בהתחלף תנועותיהם (כ) כעלת התחלף היסודות בהנחתם בין המקיף והמרכז, אלא שלא ילך הענין על הסדר כן כמו שבארתי. ויותר מבואר מזה במציאות התיחדות בגלגל אשר לא יוכל אדם שימציא לו סבה מיוחדת זולת כוונת המכוין, הוא מציאות הכוכבים, וזה שהיות הגלגל מתנועע תמיד והכוכב עומד תמיד מורה על שחמר הכוכבים אינו חמר הגלגלים. וכבר זכר אבונצ"ר בתוספותיו על ספר השמע דבר ז"ל, אמר בין הגלגל והכוכבים הפרש, כי הגלגל ספירי, והכוכבים אינם ספיריים, והסבה בזה כי בין שני החמרים

אפודי

על מה שאמר אריסט"ו בנתינת הסבה להיות התנועה בחלוף כי יהיה מן הראוי על דבריו שאותם הגלגלים שהם למעלה מן השמיני שהם מתנועעים מצד תנועתם המיוחדת מן המזרח למערב כמו התנועה היומית שיהיו יותר ממהרים התנועה מאשר תחתיהם כי אז אין בהם שום נגוד לתנועה היומית כי אינה בחלוף הצד, ואנחנו מוצאים שאותם הגלגלים הם מאחרי התנועה מאשר תחתיהם ש"כ אין דברי אריסט"ו הולכים על סדר מה שמצאנו מתנועת הגלגלים נמשים נחים בעצמם, ומפני זה אמר הרב מלת בעצמם כי הכוכבים הם מתנועעים במקצה

והם

קרשקש

המיוחדת אשר הוא בהפך הצד הלושה מאד: (י) והיה ראוי שיהיו יותר ממהרים ממה שתחתיהם, פירוש מצד שהם קרובים לגלגל המתנועע תנועה חזקה ויש תחתיהם שממהרים יותר מהם ואם כלם תנועתם מן המזרח אל המערב: (כ) כעלת התחלף היסודות בהנחתם בין המקיף והמרכז, פי' אשר הסבה התחלף המקומות, כי מה שיקרב כל המקיף במהירות תנועת הגלגל יתילד באותו המקום אש וכן כל אשר יסרב הנשם אל נקודת

אברבנאל

המיוחדת אשר הוא בהפך הצד הלושה מאד: (י) והיה ראוי שיהיו יותר ממהרים ממה שתחתיהם, פירוש מצד שהם קרובים לגלגל המתנועע תנועה חזקה ויש תחתיהם שממהרים יותר מהם ואם כלם תנועתם מן המזרח אל המערב: (כ) כעלת התחלף היסודות בהנחתם בין המקיף והמרכז, פי' אשר הסבה התחלף המקומות, כי מה שיקרב כל המקיף במהירות תנועת הגלגל יתילד באותו המקום אש וכן כל אשר יסרב הנשם אל נקודת

ורן

למעלה מן הממטר, הנה בהיות הסבה בזה נדעתו כפי התחזקה והתפך אל המתנע, שמי שהוא מגייר ומשיג יותר מהמתנע הראשון הנה התנועה ממערב למזרח יותר מאותרת לריזותו קרוב מסגיור והסבה שמגייר ומשיג הגלגל היומי המתנועע ממזרח למערב, מאחר שהשמיני שהוא משיג המתנע הראשון יותר מכל שתחתיו תנועתו המיוחדת היא ממערב למזרח ואם כן גלגלים למעה ממנו המתנועעים ממזרח למערב יהחייב שגאמר שיהיו מהמתנע הראשון יותר חזקה והתפך המתנע מהשמיני וזה לא יתכן, וימשך מזה שלמעלה מהשמיני לא יהיה גלגל מתנועע ממזרח למערב, ולפיכך הנני הנה כיון הרב באמרו ויותר גדול מזה שהגלגלים ג"כ יתנועעו ממזרח למערב למעה מהשמיני, ע"כ, וקראו הרב יותר גדול לפי שהראשון לא היה בלי מלא. היות הגלגלים נלתי שוגרים הסדר מהמהירות והאיחור בהיות כולם מתנועעים ממערב למזרח כמו השמיני, אמנם הפפק הזה הנני הוא מלא היותם מתנועעים הפך השמיני ומתדמים יותר ממנו אל הגלגל היומי בהתנועתם לגד אחד. והג' הוא כי אלה המתנועעים שלהר ממזרח למערב יסול הפפק ש"כ אחר עשה הראשונה על המתנועעים ממערב למזרח. וזה כי הגלגל הראשון יותר קרוב מהם אל המשיגיו היה יותר ממהר מאחר הנועה מאחר הנה יותר רחוק ממנו כיון שכולם מתחזיקים בכריחו להתנועע ממערב למזרח ואמנם נראה הפפק. ולפפק הג' הזה כיון הרב נאמרו וכיה רחוי שיהיו יותר מהמהרים מאחר שתנועעו ממזרח למערב. ואמרו ושיהיו אלו המתנועעים מן המזרח קרובים במהירות לתנועת המשיגי, ר"ל שהעליונים מאלה היו רחוי שיהיו קרובים במהירות לגלגל המשיגי יותר מאחר שהם אחרים לפי שהעליונים יגיעו מהחזקה והחפך המתנע הראשון יותר מהשתחתונים. ואל הפפק הג' הזה שרמז הרב למעלה באמרו ומהם מי שמאחר התנועה למעלה מן המתנע כמו שביארתי, ומפני שהרב עשה על הריסט"ו כל הקשות אלה כפי אמתת מליצות הגלגלים ותנועותיהם אחל לו כפי מחשבתו של הריסט"ו, לכן נאמר על הקשות אלה כולם שהריסט"ו לא התעורר לזה לפי שלא היתה חכמת התכונה שלמה בזמנו וזהו לא שער דבר בגלגלי הכוכבים והמזיגים אלה, כ"ל מהגלגלים הכוכב עליהם נלבד. ואמר הרב כי הקשות והקושיות אלה כלם שיתחדשו לדעת הקדמות אין לנסה מקום כפי דעת תחזיג העולם שאומר שיש מיחד שיחד כל גלגל המה שרצה מאיחור התנועה ומהירתו בה יותר כפי סדר המליצות. ואמר הרב שאמנם למה ייחד המיחד יח' כל גלגל כאותו האופן מהתנועה, הנה אנחנו נסכל אופני החכמה האלהית בזה וכמו שיזכור אח"ז, ושם אחבר כת שיהיה על סדר הנחת קצתם כמו שחשב הריסט"ו זה נפלא וכו', יראה אמנם מוהר ושאין ענין לו. ומראה שביון הרב בזה שאמרו שהריסט"ו היה נותן הסבה להתחלפות תנועות הגלגלים בכל הקשות היה בחמת עיון נפלא ומשונה, אחל לא היה מאמין מפני זה דעת הקדמות. כי יאמר בהיות עלת התיחדות התנועותיהם בסדר הראוי כמו מה שיאמר בעלת תלוף היסודות בהנחתם בין המקיף והמרכז בזה אחל עלת נודה מפני זה שהם בלתי מחודשים לפי אמת הראוי לעשות ראוי הדבר מהדבר הכוח לאמר שהיה קודם התחזותו כמו שביאר הרב קדמון, כ"ש שדעת הריסט"ו לא הבכיים עם סדר המליצות והוא המורה שהעולם לא נמצא ע"ל התיוב ממנו יתברך כ"ל ע"ל הכונה והרצון, ולכן יחד כל גלגל בתנועתו בלד ומהירות כפי מה שראה. ובזה נגלה החלק הרביעי מדברי הרב בזה הפרק. ויותר מבואר מזה בהמציאות ההתיחדות בגלגל כו'. עתה יעשה הרב ענינות אחרות לבחר מהם שענינו הנשמי וכוכביהם כפי הנחתם יוכו בהכרח שאינם על לד המיוב מהאל ית' כ"ל בכונה ורצון. והענינה הראשונה מלאה היא כוללת בכל הכוכבים ואחר הענינות מהם מיוחדת בכוכבים הקיימים אחר בגלגל השמיני, ומהם יוכללו ג"כ אחר הכוכבים. וענין הענינה הראשונה מלאה שהיא תחזית בשלעדפה אל הנחלות הראשונות אחר בכר זכר הוא, שלא לבד מורה הבתיחדות בהתלחות תנועות הגלגלים זה מזה, אבל גם בהמציאות הבתיחדות בעצמות הגלגל האחד עם מהעצמה אחר לא יוכל אדם לתת בו הבכר מיחדת זולת כוונת המכוין, והיא מליצות הכוכבים נחים דבוקים וקבועים בגלגלים הכוכבים המיד, אן אמנם מה ראה הרב להביא על זה מאמר אבונצ"ר שלא דבר ר"ל מהסגיריות והרב לא עשה ממנו ענינה, וגם לאמר הבינה בזה ענין היסודות בתנועתם ומגזהתם הבינה שלא הבינה בזה הדרוש עתה ר"ל מהכוכבים הגלגלים. הנה הוא כפי מה שאומר, דע שהריסט"ו נמקום הנזכר אחר, שאמן הראוי שיהיה ענינ הכוכבים מענינ הגשם אחר בו הכוכבים

מנ"ד

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

מורה נבוכים חלק שני פרק יט

ושתי הצורות הפרש אבל מעט, זה תורף דבריו. אמנם אני איני אומר מעט אבל מתחלף מאד מאד, שאני לא אלמד הראיה מן הספירות אבל מן התנועות, ויתבאר לי שאלו ג' חמרים ושלשה צורות נשמים נחים לעולם מעצמם והם גרמי הכוכבים, ונשמים מתנועעים לעולם והם גרמי הגלגלים, ר ונשמים יתנועעו וינוחו והם היסודות, ואני תמיה אי זה דבר קבץ בין שני החמרים המתחלפים האלה, אם תכלית התחלפות כמו שיראה לי, או אשר ביניהם התחלפות מעט כמו שזכר אבונצ"ר, ומו הוא המכין לזה ההתאחדות. סוף דבר שני נופים מתחלפים ש קבוע אחד משניהם באחר בלתי מתערב עמו, אבל נגבל במקום ממנו מיוחד מדובק בו באין כוונת מכוין פלא, ויותר נפלא מזה אלו הכוכבים הרבים אשר בשמיני כולם כדוריים, קצתם קטנים וקצתם גדולים, כוכב הנה ואחר ברחוק אמנה כפי ראות העין, ועשרה נלחצים נקבצים, וחתיכה גדולה מאד אין דבר בה, מה הסבה המיוחדת לזאת החתיכה בעשרה כוכבים, והמיוחדת לאחרת להעדר הכוכבים. ועוד נשם הגלגל כלו נשם אחד

פשוט

שם טוב

ורו על היות מחמרים מתחלפים. סוף דבר שני גופים מתחלפים קבוע אחד משניהם באחד בלתי מעורב אבל נגבל במקום ממנו מיוחד מדובק בו באין כוונת מכוין פלא, והמשל בזה אם אתה תכנס בבית אחד ותמלא בה חלפים רבים וכלם נמלאו לתכלית ושיהיה נמלא זה בלי כוונת מכוין עד שימלא בה עליות מרווחות ועליות קצרות, וימלא בו מטה ושולחן וכסא ומנורה וכלים מכלים שונים, ושימלא זה מכלי סבה שיכוין לעשות זה הבית זה פלא, ולכן אמר הרב ויותר נפלא מזה אלה הכוכבים הרבים אשר בשמיני כלם כדוריים קצתם קטנים וקצתם גדולים כוכב אחד קצתו נלחצים נקבצים, וחתיכה גדולה מאד אין דבר בה, מה הסבה המיוחדת לזאת החתיכה בעשרה כוכבים, ומיוחדת לאחרת להעדר הכוכבים, ועוד גשם הגלגל כלו גשם אחד

אפודי

והם נחים בעצמם: ר וגשמים יתנועעו וינוחו. ר"ל יתנועעו התנועה הטבעית וינוחו בטבעו לתקומם הטבעי: ש קבוע אחד משניהם באחר, ר"ל שהכוכב תקוע בגלגל וסדור אלו הענינים על צד המיוב לא בכוונת וכו', יש בכאן מקום עיון כי אריסט"ו יאמר כי הכל הוא על צד המיוב אלא שהוא אינו יודע הסבות כלם אלא קצת מהם, כמו שנאמר אנחנו שאין שום דבר לבטלה ובהזדמן אבל אנחנו לא נדע למה נעשה הענין כך עם היות שהוא בכוונת מכוין, כך יאמר אריסט"ו שהכל הוא על צד המיוב אלא שאנחנו נשכל בענינם לגודל

חלוף

מצד מה שהם חלק ממנו. וזאת היא גזרה בבר בטבעיו עליה הראשונים, כי מי שאחר שנעבע הגלגל אם ישים הכוכבים אשיים, והוליד מזה שכמו שנעבע הגלגל עבע המיני אינו לא כבד ולא קל. כן ראוי שיהיה עבע הכוכב, והבנה הרב שבר המופלא דברי אריסט"ו אלה, כי הוא לא עשה לא מופת ולא ראיה על היות אחר הגלגל והכוכב אחד אלא מבנאי הקדמונים, ואם הם שגו ברואה פקו פליטים בחשבון שהגלגלים והכוכבים היו אש לא לזהב, ולמה נשנה אנחנו. והנה חלוף שחתרים לון דרך לעמוד עליו כ"ל מפלת הראות ומפלת המנועותיהם, כי המתנועע תמיד נבעו ומהוהו זולת עבע שנם תמיד, הנה לפי זה הולך הרב בחתלת שעמנו זאת לכבריע בחמר הכוכב אינו כחמר הגלגל. ולזרתו אינם כלולת הגלגל, ואם אריסט"ו הביא ראיה על חלוטו מדברי האומרים שהיה הכל אש שהוא לדעתו עשוה מבואר הביא כנגדו הרב ראיה מדברי אנוגל"ר ודעתו שלהיות הגלגל ספיריי והכוכבים אינם ספיריים כ"ל מאירים, לכן גזר שיש בין חמר הכוכב ולזרתו לחמר הגלגל ולזרתו הפרש, ולא היו אל"ל שיהיה מחמר אחד ולזרה אחת, כ"ל היו כן, היו שיהיה ספיריים לא בלתי ספיריים. ומה היות שאנוגל"ר לא שער בזיהיה חלוף כ"ל מעבע מפני שלמדו מהספיריות, הנה הרב עשה לחזו חלוף עלום מפלת התנועה לפי שיהיה אל"ל כמליאות דברים נחים לעולם שהם הכוכבים ודברים המתנועעים לעולם שהם הגלגלים ודברים יתנועעו פעם ויתוהו פעם, שהם היסודות, וכמו שיש בין היסודות ובין הגלגלים הפרש רב ועצום, להיות הגלגלים מתנועעים תמיד והיסודות אין מתנועעים תמיד כי הם נחים במקומם, כן ראוי שנאמר שבין הכוכב והגלגל יש הפרש יותר עצום לבריהם בתכלית הקצוות אחד נח תמיד ואחד מתנועע תמיד. וכן יתחייב שיהיה הכוכב בחמרו ולזרתו יותר מרוחק מטבע הגלגל ממה שהוא מרוחק מטבע היסודות. ובהיות הענין כן שהכוכב והגלגל מתחלפים בחמרם ולזרתם תהיה הטבעה עצומה ראוה דבר קבע בין שני החמרים המתחלפים האלה, בין שיהיה חלוטם מעט כדברי אנוגל"ר, ובין שיהיה חלוף גדול כדברי הרב. ולמה בהיותם שני גופים מתחלפים הכוכב והגלגל יהיה תקוע אחד באחד, והתבונן מאחר הרב שני גופים שבנה אומרו לחלוק על האומרים שהכוכב הוא מפלס הגלגל וחלק ממנו, ושיתנועע בו בהתנועע החלק בכל, כי אם היה כן לא היה הכוכב בפני עצמו כדור שלם, כמו שאחר חלקי הגלגל אינם כדוריים רק חלקי כדור, והיה הכוכב מתערב בגלגל אם הוא חלק ממנו, כמו שיתערבו החלקים בכל, ונרמוז זה שהוא כדור שלם באמת אחר הרב סוף דבר שיהיו שני גופים מתחלפים, ר"ל גופים שיהיו בהדרותם מתחלפים זה בפני עצמו ויהיה תקוע אחד מהם באחד בלתי מתערב בו ר"ל כמו שיתערב החלק בכל, שאם היה מתערב היה עבע הכל**

אברבנאל

אחד, כי בשמים הם מהדמים בחלקיהם, ואין להם חלקים ואינבים מתחלפים בגזרה, ולכן יחויב שיהיה הכוכב ספיריי כמו הגלגל, והגלגל מאיר כמו הכוכב, וזיון שאין הדבר כן מבואר בגלה שהוא בלתי מתערב עמו, אבל הכוכב בגלגל במקום ידוע מהגלגל, ואחר יהיה נמלא עמו מדובק בו בלתי כונת מכוין, ואחשבר עוד אלו לומר שאריסט"ו לא גזר שהיה הכוכב מהמר הגלגל ומלוהו, אבל אמר שהגבמים הבמיימים כלם הם בשם חמיני לא כבד ולא קל, והבכוכבים הם נגלים בגזרה בחלת, אבל לא יבחיב אריסט"ו שהגלגל והכוכב בחמרם המיוחד ולזרתם המיוחדת יהיו מתחלפים, כי כמו שהדברים הבשלים הלומה ולהלדם נאמר עליהם שהם מתחלפים בחמריהם המיוחדים ולזרותיהם המיוחדים, עם היות שיהתחבו בחמר הראשון ולזרה הנשמית הראשונה, כן נאמר בשמים שעם היותם כולם בשם חמישי לא כבד ולא קל. הנה הכוכב בחמרו המיוחד ולזרתו המיוחדת היא זולת הגלגל, ולכן הבריח הרב חלוף האחרים והלזרות המיוחדות המבסבריות והאור לדעת אבונצ"ר, ומתנועה ומנוחה לדעתו. ובא ל"ב הרב לבאר דברי אריסט"ו בחמרי הגלגלים והכוכבים לא לחלוק עליהם. ושיה הבלתי דבריו שבהיות הכוכב מעבע מתחלף הגלגל ראוי לשאול מי יחדם ובדבריהם יחד, כי אם בחכמין ובגזרת יח', וזאת היא הטענה הראשונה מהטענות האחתיות האלה. והטענה האחרת שהיא הטשים לטענות הרב, הטיר עליה באמרו, ויותר נפלא מזה אלו הכוכבים הרבים אשר בשמיני כלם כדוריים וכו', ר"ל שיראה בחיחדות המכוין יותר בענין הכוכבים הרבים הקיימים אשר בגלגל השמיני, ולהסבל בדברי הרב שעשה הטענה הזאת מגדרין מתחלפים, כלל הא' בהיות הכוכבים הם כלם כדוריים עגולים, ואם היה שהם נחים תמיד מה היתה הסיבה בהיותה כדורים, כי הצורה הכדורית היא מפני התנועה הבבוכית, ואין לנו בגלתר שהיה זה בהזדמן ומקרה, כי אלו היה בן לא היו הכוכבים כלם כדוריים לפי שמה שנמקרה הוא על המעבע, וכבר נלחן אריסט"ו בקושיא הזאת ואמר עליהם דברים שאין לבם שחר, כמו שיתבאר בענין הבני, ולבד הב' בתחבר קצתם קטנים וקצתם גדולים, ר"ל שהכוכבים עצמם היום שוים בגודלם כי אם מתחלפים ג"כ בזה חלוף הב, ואם היו הכוכבים בגלגל השמיני הבעל חי בו, היה ראוי שיהיו הכוכבים שוים בגלגל כמו שהבעיים שוים בחי. ולבד הג' בחמרו בוכב הנה, ואחר ברחוק אמר לפי ראות העין. ר"ל כי לאמר לא היו הכוכבים מוגבלים בבנתהם בגלגל המלחקים שוים, ואם היה הדבר בטבע, היה ראוי שהיה הסתחק שם מבוכב לבוכב תמיד. ולבד הד' בחמרו ועשרה נלחצים נקבצים וחתיכה גדולה מאוד אין דבר בה, ר"ל שג"כ ראוהו בכוכבי הגלגל השמיני במקום ממנו עשרה בוכבים מדובקים נלחצים זה לזה ונקבצים במקום אחד כאלו בר לשם במקום לשנה

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

פשוט ואין חלוף בו, ולאי זו סבה היה זה החלק מן הגלגל יותר ראוי בזה הכוכב הנמצא בו מן החלק האחר, וזה כולו וכל מה שהוא ממינו אמנם ירחק מאד גם יקרב להמנעות כשיאמן שזה כולו יהיה ע"צ החיוב מהאל כמו שיראה אריסט"ו. אמנם כשיאמן שזה כלו בכוונת מכוין עשה כן, לא יתחבר לזה הדעת דבר מן התמה ולא רוחק כלל ולא ישאר מקום חקירה, אלא אמרך מה הסבה בכוונת זה ואשר יודע על הכלל שזה כולו לענין לא נדעהו, ואין זה פעל בטל ולא כאשר הזדמן, שאתה כבר ידעת שגידי איש הכלב והחטור ועצביהם לא נפלו כאשר הזדמן ובאי זה שיעור שנזדמן, ולא היה זה הגיד עב ואחר דק, ועצב מסתעף סעיפים ואחר לא יסתעף, ואחד יורד ישר ואחר נברך, במקרה, ושלא היה דבר מזה אלא לתועלת, כבר נודע הכרח היותם כך, ואיך ידמה משכיל שיהיו הנחות אלו הכוכבים ושיעורם ומספרם ותנועות גלגליהם המתחלפות ללא ענין או כאשר הזדמן, אין ספק כי כל דבר מהם הכרחי לפי כוונת המכוין, וסדור אלו הענינים ע"צ החיוב לא בכוונת ענין רחוק מן הציור מאד מאד, ואין

שם טוב

חלוף בו, ולמיזה סבה היה זה החלק מן הגלגל ראוי לזה הכוכב הנמצא בו מהחלק האחר, זה כולו וכל מה שהוא ממינו אמנם ירחק מאד גם יקרב להמנעות כשיאמין שזה כלו יהיה על צד החיוב, אבל כשיאמין שזה כלו לכוונת מכוין לא יתחבר לזה הדעת דבר מן התימה ולא ריחוק כלל, ולא ישאר מקום חקירה אלא מה הסבה בכוונת זה, ואשר רמוז

אברבנאל

בו, וקרוב לזה ראינו בדבר בהיפך חלק גדול מהגלגל כמו תחיבה גדולה שאין בה כוכב כלל, ולכן יש לשאול מה סבה המיוחדת בהכוכבים הרבים הנלקחים ונדבקים יחד לחלו בה ממשפחה אחת, ובחלק אחר מהגלגל אין מהם כלום לחלו יש לבה איבה ושנאה עם המקום הבזוי. ואמנם מה שאמר הרב על זה, ועוד כי גשם הגלגל כלו גשם אחד פשוט אין חלוף בו ולאחוז סבה היה זה החלק וכו' יראה מאמרם בפרק ואותר ושעינו מה שזכר למעלה, מה הסבה המיוחדת לזאת החתיכה בעשרה כוכבים, והאחרת בעבדר בכוכבים, והנראה לי שלמעלה עשה הרב מענינו מפאת הכוכבים למה ילחצו ויתקבצו רבים במקום אחד ואינם במקום אחר, כי אחרי שנגשמים הנכבדים הבאים אין ראוי לומר שהיו הדברים במקרה והזדמן ראוי לבקש הסבה בזה כפי הטבע מפאת הכוכבים הבאמר, ועתה יקשה הרב מטבע הגלגל עצמו, כי אם היה הכוכב חלק מהגלגל מצני מה זה החלק מהגלגל יותר ראוי שיהיה בו כוכב מאיר ולא הסירי והחלק האחר מהגלגל הסירי ובלתי מאיר, כי הבינות הגלגל אשוה מבלי חלוק היה ראוי שיהיו חלקיו מהדמים, ולפי שבאלה הלדדין והבחינות אפשר לברכות הכאלות בענינים המלוונים כמו שעשה הרב"ג כ"ז חקירות בזה לכן אמר הרב וזה כלו וכל מה שהוא ממינו ר"ל מהדברים כמו אלה אמנם יתחבר יותר מאוד וגם קרוב לגמגם בשיאמין שזה כולו על צד החיוב מהשם יתברך כמו שיראהו אריסט"ו: אמנם כשיאמין שזה כלו בכונת מכוין עשה כן כו', עתה יבאר הרב שהשאלות אשר זכר כולם יסתלקו בענינה שהעולם מהודר ומסקר מאת הש"י בכונה וראון. כי אז אין להשאל ואין לחקור ממשהו מהתנועות המתחלפות והלדדין המתחלפים והכתת הכוכבים כאשר הם, אלא יהיה בכל זה ריחוק כלל. אבל יאבר לבד מקום שאלה למה כיון המכוין יתי' בזה ולא בזולתו, ועליו אמר הרב שנמצר הדבר כלו בפי הבמאה בעליונה אשר אנחנו לא נדע ולא נשיג ענינה. כי בענייני העליונים אי"ה לומר שנעשה פעל בטל, ולא בדרך הקרי והבזדמן מאחר שנראה בנוסי הבי"ח בלתי מדברים בידיהם ובעניהם דברים מתחלפים וידענו שיש הסבה שבאיזה בכל אחד מהם מפני תועלת המשך לכ"ח ממנו, וכ"ש שראוי שנאמין זה הדברים העליונים הבמיוחים. והמרגוני בפירושו לזה המקום הסתבר לקבלות על דברי הרב בזה, ואמר שאריסט"ו יראמין בזה הסילוק בחוזק לו הבלתי אות. כלל על שהוא שעל הלל ויחודו אחר שלא היה בלתי כוונה תביה הסיבה הבאיה עלה לזה הסילוק הנמצא שמה בשמים ע"ד החיוב בחיוב הבעולל לעלה, כי הנה הפקרות הרב יגדלו עלינו הסברון בידיעתו יתי' לא ראוי בשום רצון מיוחד לאחד מן הפאפריים, כי הסבה אשר יתנה בהוריי על שבעבורה כיון הלהוב יתי' זה הסילוק יתן הפילוסוף על מה שיחייב זה הסילוק, זה יאמר בראנו בי ידיעתו אדיעתו עלמו ובמ"ל הבאיה הבעולל אלא לא אם הבאנה הבעלה. והבבר גלה זה בפ"ל מזה הלק בתמרו הנה בבר בהבהר הבעון ויגיע ממנו המתאר על הבחיבה בזה הסילוק הנמצא בשמים אשר הבתבאר במופת אמ"ל לו מבלתי הבבר, אחר הבבר הבינה אבלה לזה הסילוק וכן הבחיבה המצאותה, לו הבבר הבינה היא הבעולה לזה הסילוק הבחיבה לו וכו'. והבחזק הבאודי בטענה הזאת בפירושו שאין יבאר בענינו, ואין הפך אלא כיון הרב לבעולה בזה. ואין מאמר הבוהרני בזה היא בלתי הבדון הבלהיה עם הבבנה שנמצר הבעולם הבבבר הבראשונה ע"ל הבוונה כמאמר הפילוסוף שנמצר ע"ד החיוב, אבל

שהיינו יודע הבבת הדברים, לפי שבהוריני יאמר שהנועות הגלגלים ובעיני הבבוכבים מוריים בהבבר הבבה נעשו בבוהבה אלא שנמבבו ע"ל הבחיוב, לפי שהין החיוב דבר אלא הבמבבות הדברים והבהבלותם הבבבוהיבם, ואין לנו דרך לדעת אם הבעולם מחויב בבמיאותו או מבחון כ"ל מבבנו, ואם היה בענינו בבעלמו יורה שהינו יתחייב בבבבת הבבבים ע"ל הבוונה. ולכן יאמר הבוהרני לפילוסוף אם אתה אומר שבעולם מחויב במיאותו הגידה לי מה הבבת הבלוזים בהלו. ואיך יאמר הפילוסוף שהינו יודע הבבוהבם, כי אם הוא הינו יודע הבבוהיבם מי הגיד לו הבבת המחויב, כי אין חיוב הדבר כ"ל הבתבלותו הבבוהיבי. והבבר הדברים הבבבלים ידענו הבבם הבבעיים לפי שלא יבלנו הבהיבם אם הבבבבת ואם הבלתי הבבבלים לבד הייתר עוב. ואם היה הבבתלותי הבעשות הגלגלים לא יתבן לומר שבבות ע"ל הבחיוב, אבל הלוחי הדברים הבם מבלי הבבה נודעת יבריחנו את הבבלנו לבאמין הבבם הבבבים בבוזבה ובלון מהבבבה הראבונה, הבבין לבבות הבלוזים הבבם. ואם הבבה הבבבל הבתלוזי הבינה בבמיאות לבד הבתון הבבה הבבבלים והבעוהיבם הבבבלים הבבבלים הבבבלים

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק שני פרק יט

ואין ראיה אצלי על הכוזה יותר גדולה מהתחלפות תנועות הגלגלים והיות הכוכב קבוע בגלגלים, ד' ולזה תמצא הנביאים כלם לקחו הגלגלים והכוכבים מופת (ו) על מציאות השם בהכרח, ובא בענין אברהם מבחינתו בכוכבים מה שכבר התפרסם, ואמר ישעיה מעורר על עשות הראיה בהם, שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, וכן ירמיה אמר, עושה השמים, ואמר אברהם, ה' אלהי השמים, ואמר אדון הנביאים, רוכב שמים, כמו שבארנו, וזו היא הראיה האמתית אשר אין ספק בה, ובאור זה כי כל מה שתחת הגלגל מן החלופים ואע"פ שהחמר שלהם אחד כמו שבארנו, תוכל לשום מיחדם כחות גלגלים (מ) והנחת החמר מן הגלגל, כמו שלמדנו אריסט"ו, אמנם החלופים הנמצאים בגלגלים ובכוכבים מי הוא מיחדם כי אם השם, ואם יאמר אומר השכלים הנפרדים, לא הרויח בזה המאמר מאומה, ובאור זה כי השכלים אינם גשמים שיהיה להם הנחה מן הגלגל, ולמה זה יתנועע זה הגלגל תנועתו התשוקיית לצד שכלו הנפרד לצד המזרח, ואחר למערב, התראה זה השכל הנבדל בצד המערב והאחר בצד המזרח, והיות זה ממהר וזה מאחר ולא ימשך זה על ערך רוחק קצתם מקצתם

כמו

שם טוב

רחוי שיודע על זה הכלל שזה הענין כלו לא נדעהו ואין פועל בו לבטלה, ולמה שהיה הדבר כן נמצא הנביאים כלם לקחו הגלגלים והכוכבים מופת על מציאות השם בהכרח, וכא בענין לאברהם בחינתו בכוכבים כמ"ש חז"ל ראה בירה דולקת אמר א"א לבירה זו מבלי מנהיג ענהו הש"י אני הוא המנהיג, ואמר ישעיה מעורר על זאת הראיה שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, וכן ירמיה אמר עושה שמים, ואמר אברהם ה' אלהי השמים, ואמר אדון הנביאים, רוכב שמים כמו שבאר בפי' רבב, שממנו יודע שיש אלוה מנהיג העולם, וזו היא הראיה האמתית אשר אין ספק בה, והוא כי התחלפות תנועות הגלגלים והיות הכוכב קבוע בגלגלים יורונו על מציאות השם, ואמנם שאר החלופים אע"פ שהחמר שלהם אחד לא יוכל להשיש מיחדם כחות הגלגלים והנחת החמר מן הגלגל כמו שלמדנו אריסט"ו, אמנם החלופים הנמצאים בגלגלים ובכוכבים מי מיחדם, ואם יאמר אומר השכלים הנפרדים, לא הרויח בזה המאמר מאומה, כי השכל הנבדל אינו גשם שיהיה להם הנחה מן הגלגל ולמה יתנועע זה הגלגל תנועתו התשוקית לצד שכלו הנפרד והאחר למערב, התראה השכל האחד בצד המערב והאחר בצד המזרח והיות זה ממהר וזה מאחר, וא"א שיאחר**

אפדי

עמקס: ר' ולזה תמצא הנביאים כלם לקחו. ר"ל מצד שמהתחלפות תנועות השמים נראה שאין הענין נמשך על דרך החיוב אבל נראה על דרך הרצון וכוונות מכוין, והיות הענין בכוונת מכוין נודע בהכרח מציאות השם יתעלה כי כל מחודש יש לו מחדש, ומפני זה לקחו הכוכבים והגלגלים מופת

אברבנאל

מוצא על מציאות השם. לפי שהפעולה הזרה על הטבע והענינים בעצמם מורים שהם מכוונים ומהודשים ואין מחודש בלתי מחדש, ולפי שהיה זה הגדול שבמופתי מציאת ד' לכן אמר עליו מצא בהכרח כי הוא מופת מוחלט, ואמרו וכא בענין אברהם מבחינתו בכוכבים מה שהיה מבחינתו בכוכבים מה שכבר התפרסם, ר"ל מבחינ"ל ראה בירה דולקת אמר אי אפשר לבירה זו מבלי מנהיג, ואמר ישעיהו מעורר על עשות הראיה בהם שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה הוא המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא מרוב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר, ואברהם אמר ה' אלהי השמים לפי שבראם על הטבע שהם עליון, וכן אמר אדון הנביאים רוכב שמים בערבות, לפי שזאת הראיה מהנועע השמים היא האמתית אין ספק בה, ואמנם מה שאמר הרב אח"ז ובזאת הראיה אין אמתית הגלגל וכו', הוא להשמר מן הספק לאמר היו הנביאים עושים ראיה מענינו השמים ולא מענינו העולם השפל, האם לא היה העולם השפל, לזה אמר שהיה הסיבה בזה לפי שכל מה שתחת הגלגל מן החלופים אע"פ שהחמר שלהם אחד כמו שהוא אחד בשמים כבר יוכל האדם לחבור שהמיחד בחלופים הם היו כחות הגלגלים אשר עליהם והנחת החמר מן הגלגל, ר"ל שמה שהיו קרוב לחריף והדקדק וקיבל צורת הלא והמתרחק מהם נתעבה וקבל צורת האדם דברי אריסט"ו, אמנם החלופים הנמצאים בגלגלים ובכוכבים מי אמר שיחדם כי אין עליהם הגלגל אחר, לא יאמר כי אם שהיה הש"י הוא המיחד בפי כוונתו ורצונו, וזה שלא יהלק הטעי. ואם יאמר אומר השכלים הנפרדים כו'. עתה תדע לאמר הבינה הרב סה הקושיא על מאמר האומר שהשכלים הנפרדים מניעי הגלגלים הם בבות חלופי הנטיותיהם ולא הביאה לאמלה מוכרו הדעת הזה, שהשכל בו היא שהרב רצה להבלים ענינותיו מהתנועת הגלגלים והנחת הכוכבים אשר עם לבבו ולא רצה להפסיק מאמרו, אבל עתה שהוצאת תולדה באמרו מי הוא מיחדם כ"א הש"י הולרך לזכור הספק ביאול עליו, והוא שיאמר אומר שעם היות אחין על הגלגלים הגלגל אחר שיהיה שכל חלופיהם הנה הכר הגלגל אחר ליחס הכבה זה לשכלים המניעים אותם שהם עליהם שיתנועע כל גלגל כלפי מניעו ולא יהיה א"כ מיחדם הש"י, וכבר זכר הרב אריסט"ו העיר על זה בספר מה שאחר הטבע ושלא הרויח בזה כלום לתת הבה כלומים הנה, וזה לפי שאותם מניעים אינם גשמים אבל הם שכלים נבדלים מחבר ואינם מיוחדים ומיוחסים למקום ידוע מן הגלגל, כי שכל הנבדל המניע שום לכל הלבי הגלגל המתנועע ממנו והוא אינו מניעו כי אם על דרך התשוקה, ולכן תשאר הבעלה עכ"ש, ונעבה הרב בזה ג' נטולים. א', לאמר זה יתנועע זה הגלגל תנועתו התשוקית ר"ל שהוא ע"ל התשוקה ותחשק לשכלו הנפרד והיה התנועה הזאת לצד מזרח והגלגל האחר לצד מערב, שאם נאמר שהגלגל העליון הוא לצד המערב ושכל הגלגל השמיני לצד מזרח ולכן יוצאים לקראתם אל המקום אשר הם שמה, זה לא יאשר כי אין לנבדלים מקומות מיוחדים. בטול שני, באומרו בהיות זה מאחר וזה ממהר, ר"ל אם היה ענין המניע מיוחד בשאר מוגבלת כאלו האחר המזרח, לאמר א"כ היו מאוחם הגלגלים המתנועעים ממערב למזרח קלתם מהיות המנועה מקלתם, והיה לאלו שיהיו בהם בהנועותיהם כיון שלם מהנועעים בתשוקה לאותו לד. ואם יאמר אריסט"ו שהענין אלוה המניע כפי גודל כחו ובגדול הכח היה התשוקה אליו יותר עומה ויתנועע הגלגל יותר במהירות מה, יתחייב בטול ג', והוא אומרו ולא יומשך זה על ערך קלתם מקלתם לפי שהשכלים לדעת הרב הם נדרך עלה ועלו, ובשלה כחה גדול בהנעה מהעלול. כי לכן היה הנועה הגלגל העליון היותר במהירות עוה לפי שמניעה הסבה הראשונה אלהי ב"ה חזקה, ובזה הערך היה אלוי הגלגל לבבה יהיה יותר מאחר האחשה מכלם לחיות המניע אלו עולו מכל אחר לחעלה ממנו, ובכלל שיהיו הגלגלים הולכים מהמהירות אל האיחור כפי הבעלות והעלולים על ערך קלתם מקלתם, ר"ל מהמניעים, ואינו כן, כי כמו

שמכר

קרשקש

המרכז התעבה עצמו ובכבדה תנועתו והיה ארץ: (ו) על מציאות השם בהכרח, פירוש כאמרו שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה: (מ) והנחות החומר מן הגלגל כמו שלמדנו אריסט"ו. יראה בו החומר הראשון שהוא מתחלף ההנחות אשר סבת הלופם הוא הגלגל כי מה שקרב מן החומר אליו חדש בו דקות וקלות וחום מצד תנועתו וזה הוא סוד האש, ומה שרחק ממנו קצת קבל צורת האויר שאינו בקלות ובדקות וחום כמו האש, ובל אשר ירחק מהם החמר מתנועת הגלגל התחסבו הצורות שקבל, כמו שאמר הר"ם כל אשר יקרבו הגשמים אל צד המרכז התעבו עצמם ובכבדה תנועתם כמו המים והארץ, וזה הוא האמתי:

אברבנאל

המרכז התעבה עצמו וכבדה תנועתו והיה ארץ: (ו) על מציאות השם בהכרח, פירוש כאמרו שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה: (מ) והנחות החומר מן הגלגל כמו שלמדנו אריסט"ו. יראה בו החומר הראשון שהוא מתחלף ההנחות אשר סבת הלופם הוא הגלגל כי מה שקרב מן החומר אליו חדש בו דקות וקלות וחום מצד תנועתו וזה הוא סוד האש, ומה שרחק ממנו קצת קבל צורת האויר שאינו בקלות ובדקות וחום כמו האש, ובל אשר ירחק מהם החמר מתנועת הגלגל התחסבו הצורות שקבל, כמו שאמר הר"ם כל אשר יקרבו הגשמים אל צד המרכז התעבו עצמם ובכבדה תנועתם כמו המים והארץ, וזה הוא האמתי:

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

כמו שידעת, וא"א בהכרח מבלתי שיאמר שטבע זה הגלגל ועצמו חייב שיתנועע לזה הצד ובזאת המיחדות ושהיה מחייבת תשוקתו זה הענין כן, ש וכן יאמר אריסט"ו ובזה יבאר, הנה בבר שכנו למה שהיינו תחלה בו, וגאמר אחר שהיה החומר שלהם כלם אחד, באי זה דבר התייחד זה בטבע מבלתי טבע האחר, והיתה בו תשוקה אחת תחייב לו זה המין מן התנועה מתחלפת לתשוקת האחר אשר חייבה לו מין תנועה אחרת, א"א מבלתי מיחד בהכרח. ת הנה בבר הוציאתנו זאת הבחינה אל המחקר על ב' שאלות, א' מהם, הבמציאות זה ההתחלפות יתחייב שיהיה זה בכוונת מכוין בהכרח לא ע"צ החיוב (נ"מ או) לא יתחייב. והשאלה השנית, האם בהיות כל זה בכוונת מכוין ייחד זה היחוד יתחייב שיהיה זה מחודש אחר העדר, או לא יתחייב זה אבל יהיה מיחדו לא סר כן, שכבר אמר זה נ"כ קצת מי שיאמין בקדמות. והנני מתחיל בשתי השאלות האלה, ואבאר מה שצריך שיבואר בהם א בפרקים הבאים:

פרק שם טוב

אפודי

וכו': ש וכן יאמר אריסט"ו וגזה יבאר. ר"ל וכן יאמר אריסט"ו שטבע זה הגלגל ועצמו חייב תנועתו הזאת המהירה וטבע זה הגלגל חייב תנועתו המתחלפת, וגזה הלז יבאר סענין: ת הזה כבר וכו', ר"ל עדיין לא הוסר הספק: א בפרקים הבאים וכו'. ר"ל השאלה הראשונה יתבאר בפרק כ"ב, והשאלה השנית יתבאר בפרק כ"ח:

שיאמר בהכרח מבלתי שיאמר שטבע הגלגל בעצמו חייב שיהיה כן, ויאמר שיהיה החומר שלהם אחד באיזה דבר א"כ יתייחד זה בטבע מבלתי טבע האחר והיתה בו תשוקה אחת תחייב לו זה מין מהתנועה מתחלפת לתשוקת האחר, אשר חייבה לו מין תנועה אחרת, זה א"א מבלתי מייחד בהכרח הנה כבר הוצאתנו זאת הבחינה אל המחקר על שתי שאלות, אחת מהם הבמציאות זה ההתחלפות יתחייב שיהיה זה בכוונת מכוין בהכרח לא על צד החיוב או לא יתחייב, כי כבר ימצא בו התחלפות ויהיה על צד החיוב לא בכוונת מכוין, והשאלה השנית האם בהיות זה בכוונת מכוין ייחד זה היחוד יתחייב שיהיה מחודש אחר העדר או לא יתחייב, כי כבר אפשר שיהיה בכוונת מכוין ויהיה העולם קדמון, והנה אנחנו בזאת החקירה לפי אמתלאנו פילוסופים שאמרו שכל זה העולם הוא בכוונת מכוין והוא קדמון, והנה הרב יתחיל לבאר שתי השאלות האלה בפרקים הבאים ולביאור זה הקדים פרק העשרים שהוא זה הפרק הבא אחר זה:

פרק אברבנאל

שמבר למעלה יש מן התחתונים מסיריס מהעליונים ולכן ת"ל בהכרח מבלתי שיאמר שטבע הגלגל ועצמו כפי גזרתו חייב שיתנועע לזה הצד וכזה המסיריות וקשותם לזרה ועצומות עלו תחייב תשוקתו אל המעבר. וכן יאמר אריסט"ו ר"ל שהגלגל מצד גזרתו המיוחדת תתחייב תנועתו המעשה כל פעל המיוחד ומצא בזה שהוא הכמצא הזה, ולפי זה שכנו לומר שיהיו בו תחלה מהשאלה, והוא שנאמר אחר שיהיה חומר כל הגלגלים אחד באיזה דבר התיחד זה הגלגל בטבע ותשוקה אחת תחייב לו זה המין מהתנועה בחילוף אחר לו אחר מבלתי מיחד בהכרח, ואמר בהיות שהבחינה הזאת תוציאתנו לשתי שאלות. ת', אם מציאות זה החלוף שבגלגלים וזולכיים תחייב מיחד בהכרחי היות העולם נמצא מהשבה הראשונה בכוונת מכוין לא על צד החיוב, אם לא. והשאלה השנית כאשר נודה שהיה העולם בכוונת מכוין אם יתחייב מזה שיהיה מחודש אחר העדר או לא יתחייב זה, אבל יהיה אפשר שהמיחד ית' לא סר מהיות רוצה ומכוין בעולם תמיד ויתחבבו שני הענינים יחד הקדמות והכוונה, כי כבר היו אנשים שחשבו כן, וזכו הדעת אשר זכר ר"ל מהדאי וה"ר נסים רבו, כמו שהודעתיך, ואל הראוה שיהאל על זה, ואם היה שהרב כבר עשה הענוותיו בפרק הזה לבאר שהעולם נמצא מהשבה הראשונה בכוונה ורצון, ואמר שיתחייב בהם הכוונה בהכרח. אין עשה עלינו עתה מחדש שאלה בלתי הכרחית והחקירה ששאה עד עתה היא הוצאתנו מהה מחדש לשאלה הזאת, ואמר הנני מתחיל בחשובה שלישית בלתי, כי אין קראה שתחלה ואינו כן, כי מתחלת הפרק הראשון הרב לבאר זה והשלים ביאורו. והשתוקה לזה הוא באחד מהני פנים, הא' שעם היות שהרב עשה מה הפרק הענות לבאר היחוד והכוונה משאלת מלבי תנועות הגשמים והנתת הכוכבים, חשש שיאמר הפילוסוף, שהלוגים שאלה אחר אמרת כן המה מחויבים מהשבה הראשונה ומשכים ממנו על זה שהיה כמו שעולם בהלגל, לכן לא נתפקר הרב כזה עד שיבאר אותו הדבר אשר ירצה אריסט"ו בחיוב אותן, הוא ויעשה זה בכוון פ"ל כדי לבאר שאותו החיוב אינו מבטיח לחיות הבה לחלופים בחלה כפי מה שהיאמין עם זה שהיה העולם ממנו ית' בכוונה והיחודות, ובהתחל לחרב אם היה דעתם בזה היה דעת אריסט"ו, או אם היו בזה חולקים עליו, ואין שיהיה ביאר בפ"ל שאחריו ת"ל לקבן בכוונה והבחיתדות עם אמונת הקדמות. ובכוון דבריו אחר באותו פרק ח"ל. והגיע שאמתר אל החקירה על זה החילוף שנמצא בעמים אשר התבאר בעומת שת"ל לו לשמלה מבלי הבה, אם הבבה הראה היה הפעולה הזה עלה לזה החלוף וכן התחייב ממילותם, או הבבה הראה היתה הפעולה הזה בהיות החלוף בלתי מחודש לו על הלר אשר נאמרו וכו', וזה על חלוף עניני הכוכבים אמרו, והיא היא בהשלה

בתיוב. ראה לבפק עליו מפלת הבכלים המנוטים שיאמר הפילוסוף שבה הבבה בכל החלופים הלה. לזה לחילוף לדדי התנועות, ואם לחמירותם ואיחורם ואם לבגתת הבוכבים בגלגלים בכל בחינת החלופים אשר זכר, ולכן הביא זכרון הבפק הזה בחחבונה לפי הבים עתה לבראות עליו הדברים בפרקים הבאים, ואחה הראה שעם היות לנו הבה שני מיני הענות בדברי הרב. ת', חילוף תנועות הגלגלים. ב', הבגתת הבוכבים, הנה הוא בחשובתו על הפק המנוטים לבשיב כאן כ"ל על המין האחד מהם, שהוא חחלופי התנועות, בחמרו שהמנוע הראשון הגדול אין לו בגלגל מקום ואין ת"ל יתחייב ממנו חלוף הלד בתנועות וחלוף המהירות ולא דבר הרב בכל זה דבר הענין הבוכבים, ומפני זה אחר שהבשיב לא הבפק המה שיתיחד לחלופי תנועות הגלגלים הולרך לבשיב עוד לחלופי עניני הבוכבים לבוכיח שאינם מחויבים מפלת הבכלים הנפרדים, ופ"ו בלבד עשה הבשלה הראשונה, אחה המציאות זה הבהתחלפות, ירלה הבחלפות עניני הבוכבים בגלגלים אשר זכר בענוותיו אם יתחייב שיהיה בכוונת מכוין מהבוזרת ית' או לא יתחייב זה, ר"ל אבל הבהיב הבתו מחויבים מפלת הבכלים הנבדלים המנוטים, וזכו כח הבשלה הראשונה הזאת. והבשלה הב' היא הוללת לכל הבענות ולכן אמר בה אם הבשיבים כל זה בכוונת מכוין, כי באומרו כל זה נלה דעתו שבשלה הראשונה היתה חלקית לעניני הבוכבים ולכן אמר בה זה הבהחלפות, אמנם הבשלה הבאיב היא הוללת לכל החלופים ולכן אמר כל הב, ר"ל חלופי הבענות וחלופי הבוכבים בכוונת מכוין ייחד זה הייחוד. אם יתחייב מזה שנתחדש זה העולם אחר העדר או לא יתחייב זה, אבל שבהיות העולם קדמון יאמר שנמשך ממנו ית' בלמן וכוונה בלא הר מהיותו רולה ומכוין בו. והנה לבאר הבשלה הב' הזאת הביא הרב הרב עניים המשך בלזה לבאר בו מה שיאמינהו אריסט"ו בענין הכוונה, והוא שלא נמלאו דבריו אלו במקרה כ"ל הבבה עלמית, החמנה לזה הבחייב העולם מחודה הבה בעמית הראשונה ביאר דעת אריסט"ו שהוא היות הכוונה הבוזרה בידושה ורצון שמה וכבה בו, ואי אפשר שיהיה חלופו, ואמנם מאמיני הקדמות שהאמינו עם זה שהיה העולם ממנו ית' בכוונה והיחודות, ובהפק לחרב אם היה דעתם בזה היה דעת אריסט"ו, או אם היו בזה חולקים עליו, ואין שיהיה ביאר בפ"ל שאחריו ת"ל לקבן בכוונה והבחיתדות עם אמונת הקדמות. ובכוון דבריו אחר באותו פרק ח"ל. והגיע שאמתר אל החקירה על זה החילוף שנמצא בעמים אשר התבאר בעומת שת"ל לו לשמלה מבלי הבה, אם הבבה הראה היה הפעולה הזה בהיות החלוף וכן התחייב ממילותם, או הבבה הראה היתה הפעולה הזה בהיות החלוף לו על הלר אשר נאמרו וכו', וזה על חלוף עניני הבוכבים אמרו, והיא היא בהשלה